

Skaitiniai

7

klasei

1 dalis

Laikinas,
sutrumpintas,
nespaltotas
PRANAŠAS

Jurga Dzikaite
Darius Kuolys
Aušra Martišiūtė-Linartienė
Jurga Sadauskienė

Skaitiniai

7 klasė

Laikinas,
sutrumpintas,
nespalvotas
PRANAŠAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Vilnius, 2016

UDK 821.172-82(075.3)
Sk-07

Redakcinė kolegija: Jurga Dzikaitė,
Dainora Eigminienė Darius Kuolys,
Aušra Martišiūtė-Linartienė, Gytis Vaškeľis

© Autoriai, 2016

© Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016

ISBN 978-609-425-181-8

*Žvelk ten, kur nepasieks akis,
Laužk tai, ko nepajėgs ir protas:
Jaunyste, aras tu sparnuotas,
Ir nieks tavęs nesulaikys!*

Adomas Mickevičius Odė jaunystei

Mieli septintokai, mielos septintokės,

Esate nebe vaikai ir išgyvenate laiką, kai svarstote, kas esate Jūs, ką Jums reiškia kiti, kas yra sava bendruomenė, tauta, valstybė, kur prasideda ir baigiasi Jūsų pasaulis. Jūsų rankose naujas literatūros vadovėlis, kuriame skaitysite ir nagrinėsite kūrinius, kelsite klausimus, ypač svarbius jaunystėje.

Skaitysite laiko patikrintus kūrinius, rašytus lietuvių ir užsienio autorių, kuriuos skaitė Jūsų seneliai ir tėvai. Skaitysite ir tokius tekstus, kurie Jūsų seneliams ir tėvams buvo nežinomi. Jie – arba drausti nelaisvės metais, arba į lietuvių kalbą anuomet nebuvo versti, arba neseniai parašyti. Taigi Jūs eisite ankstesnių kartų pramintu keliu ir žengsite naujais, dar neišmėgintais takais, kuriuose Jūsų lauks nauji atradimai. Jūs būsite ta jungtimi, kuri gali perimti ir perduoti mums visiems svarbius atminties pasakojimus.

Vadovėlyje tekstai atrinkti taip, kad per vienerius metus atvertų Jums tarsi kokį nepaprastą erdvėlaikį: kad būtų galima iš dabarties nerti į praeitį, iš savo namų pasiekti žmogaus sielos ir pasaulio tolius.

Jūs galite pasirinkti savo pasaulio dydį. Tačiau kuo daugiau sieksite, tuo greičiau jis plėsis ir Jums reikės vis daugiau pastangų. Jūs negalėsite sustoti. Jums prireiks ne tik kantrybės ir darbštumo, bet ir drąsos nepavargti. Ši kelionė tuo ir nuostabi, kad neturi pabaigos. Ir nieks Jūsų negalės sulaikyti, jeigu tik Jūs patys nenuspręsite sustoti.

1

Jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės

Kuo tema „Jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės“ įdomi? Kaip ši tema atskleidžiama literatūroje? Vytautas Mačernis, Kazys Binkis, Antuanas de Sent Egziuperi siūlys kartu kelti klausimus ir ieškoti į juos atsakymų.

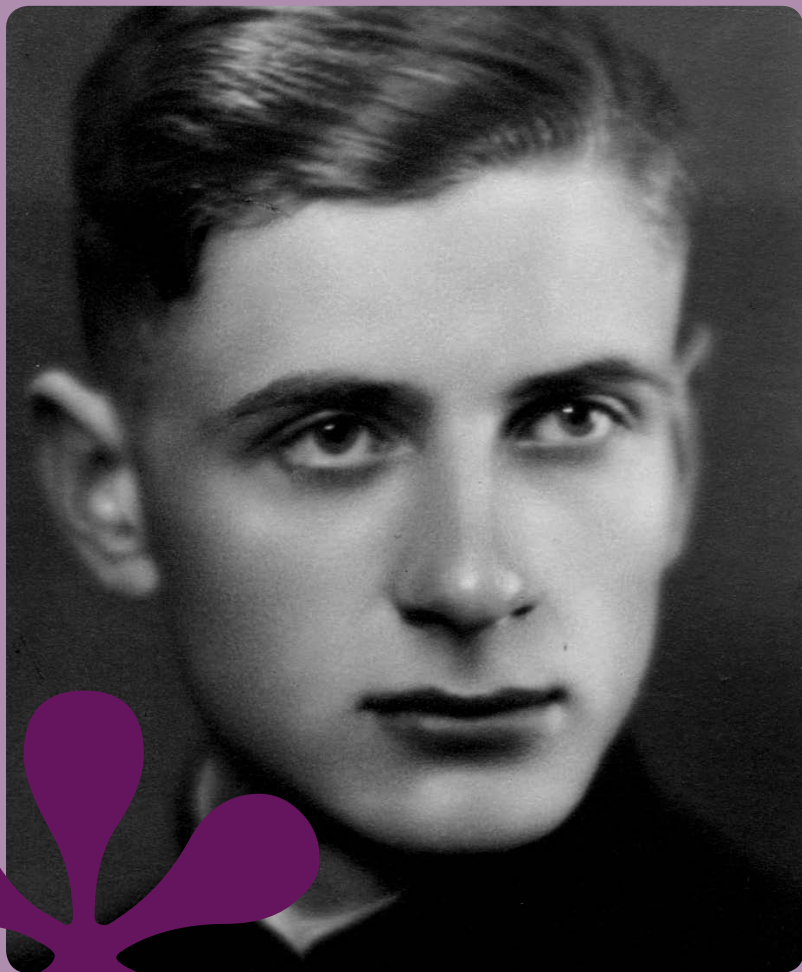
Nagrinėdami šią temą:

- susipažinsite su rašytojų asmenybėmis, biografiniu ir kultūriniu kontekstu: tyrinėsite autentiškus šaltinius – laiškus, dienoraščius, atsiminimus, straipsnius, kitus dokumentus;
- skaitysite ir nagrinėsite eilėraščius ir sonetus, dramą, prozos kūrinį – filosofinę pasaką;
- kūrybinėse užduotyse išmėginsite soneto ir dramos žanrus;
- rašysite rašinius apie literatūros kūrinius – eilėraštį ir dramą.

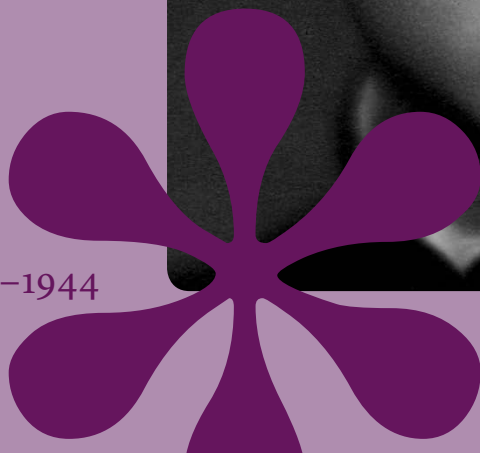
Vytautas Mačernis

*Siela it guma, jei ji netampoma, vėliau nebeišsitempia.
Ją reikia lavinti, kaip sportininkas lavina savo kūną,
kuris galėtų pasiekti vis didesnius rezultatus.
Lygiam gyvenime siela apmiršta, ir žmogus nebežino,
ko jis vertas.*

V. Mačernis Literatūrinis dienoraštis, 1941.II.5

1921–1944

Kodėl temą „Jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės“ pradedame nuo Vytauto Mačernio poezijos, pažinties su Vytauto Mačernio – jauniausio lietuvių literatūros klasiko – asmenybe?

Vytautą Mačernį jaunieji bendraamžiai vadino genijumi, persirašinėjo jo eilėraščius, džiulė koncertų salėje pakerėti klausėsi jo skaitomos poezijos. Kuo Vytauto Mačernio kūrinuose, poeto laikysenoje žavėjosi jo bendraamžiai?

Kas galėtų būti svarbu jums, susipažįstant su poetu, kuris būdamas jūsų amžiaus rašė eilėraščius, o nuo penkiolikos metų juos skelbė moksleivių ir studentų spaudoje?

Vytautas Mačernis kelia amžinuosius gyvenimo klausimus. Skaitydami poeto eilėraščius galime į juos susitelkti, apmąstyti, atrasti, kas asmeniškai reikšminga, kelti savuosius klausimus ir ieškoti į juos atsakymų. Skaitydami poeziją, priartėjame prie kito patirčių ir atpažįstame savąsias – leidžiame sau svajoti, išskleidžiame vaizduotės sparnus, siekiame idealų, ieškome savojo kelio.

Ką išmoksime?

1. Atrasti aktualias idėjas, mintis, padedančias atsakyti į amžinuosius klausimus
2. Smalsiai ir įdėmiai skaityti V. Mačernio eilėraščius
3. Pagrįsti savo nuomonę
4. Kelti klausimus iš pasirinktų V. Mačernio kūrinių
5. Suprasti, kas yra gyvenimo istorija – biografija – ir kaip ją sukurti
5. Pasakoti gyvenimo istoriją
6. Pratintis skaityti atmintinai taip, kad savo intonacija perteiktumėte eilėraščio prasmę ir nuotaiką
7. Išmėginti literatūrinio dienoraščio ir soneto žanrus
8. Parašyti rašinį apie eilėraštinę.

Vytautas Mačernis (1921–1944) gimė Žemaitijoje, Šarnelėje, netoli Žemaičių Kalvarijos. Tėvas turėjo didelį ūkį, be Vytauto Mačernio, gausioje šeimoje augo dar šeši vaikai. Poetas mokėsi Sedos progimnazijoje ir Telšių Motiejaus Valančiaus gimnazijoje. Ją baigęs 1939-aisiais, Antrojo pasaulinio karo pradžios metais, tų pačių metų rudenį įstoja į Vytauto Didžiojo universitetą studijuoti anglų kalbos ir literatūros. Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, studijas tęsia Vilniaus universitete. Jame studijuoja ir filosofiją. 1943 m. okupacinei valdžiai uždarius Vilniaus universitetą, kai poetui tebuvo likę išlaikyti baigiamuosius egzaminus, grįžta į Šarnelę. Karo metais sukuria brandžiausius kūrinius. 1944 m. artėjant frontui, Vytautas Mačernis apsisprendė nelikti sovietų okupuotoje Lietuvoje, bet pasitraukti į Vakarus nespėjo – žuvo nuo artilerijos sviedinio švelndros. Palaidotas Šarnelėje, ant tėviškės kalnelio.

Kad geriau suprastume Vytauto Mačernio kūrybą, plačiau susipažinkime su poeto asmenybe ir gyvenimu.

Klausimai ir užduotys

1. Iš pateiktų straipsnių ir prisiminimų ištraukų užsirašykite citatas ir savo pastebėjimus, kurie svarbūs poeto asmenybei ir jo biografijai atskleisti.
2. Kokie poeto charakterio bruožai atsiskleidžia laiškuose ir galėtų papildyti jo biografiją?
3. Kokias mintis apie save, žmogaus gyvenimo siekius ir prasmę, kūrybą išreiškia poetas? Kas gyvenime jam yra vertinga?
4. Iš Vytauto Mačernio straipsnių ir laiškų pasižymėkite labiausiai patikusias V. Mačernio mintis. Paaiškinkite, kodėl jas pasirinkote.

Skaitydami apie Vytautą Mačernį ir tyrinėdami poeto kūrybą, savo užrašuose pasižymėkite nežinomus ir neaiškius žodžius arba sakinius. Tai, ką pasižymėsite, būtinai aptarkite su mokytoju arba naudokitės žodynais.

Jums padės *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Lietuvių kalbos žodynas, Tarptautinių žodžių žodynas*.

Poetas Alfonsas Nyka-Niliūnas apie studijų draugą Vytautą Mačernį

Mačernio tėvas buvo stambus plačių mostų ūkininkas, greičiausiai bajoras. Mačernis labai mėgo kalbėti apie savo šeimos kilmingumą. Jo tvirtinimu, protėviai į Žemaitiją atsikėlę iš Vengrijos ir čia įsikūrę prieš kelis šimtus metų. Mačernio išvaizdoje ir laikysenoje iš tiesų buvo kažin kas aristokratiška ir tatai jį skyrė iš kasdieniškos aplinkos.

[...]

Vaikystę Mačernis praleido daugiausia savo senelės (*Vizijose* vadinamos senole) globoje. Tėvas ir motina, abu visiškai skirtingų charakterių bei palinkimų žmonės, abu ryškūs individualistai, visą laiką jam pasiliko tam tikra prasme tolimi (...).

[...]

Eilėraščius rašyti Mačernis pradėjo penktoje klasėje būdamas. Septintoje klasėje jau skelbė savo poeziją moksleivių spaudoje (*Ateities spinduliuose, Ateityje*) ir dalyvavo viešuose moksleivių literatūros pasirodymuose. 1939 metais Mačernis dalyvavo rinktinės moksleivių poezijos almanache *Pirmieji žingsniai*, tuo lyg ir oficialiai užbaigdamas pirmąjį savo kūrybos periodą, nes kaip tik tuo metu įvyko staigus kūrybinis persilaužimas: atvykęs į universitetą, Mačernis staiga pasirodė su nauju ir ligi tol negirdėtu poetiniu žodžiu.

[...]

(...) Mačernis savo eilėraščius pirmiausia rašė deklamavimui. Kiekvienas kūrinys turėjo būti išgirstas iš jo paties lūpų. Galutinis išbaigimas turėjo įvykti žodinio atlikimo metu. Todėl visiškai pilną Mačernio poezijos vaizdą turi tiksliai tas, kas yra kada nors girdėjęs jį patį skaitant.

1960

Nyka-Niliūnas, Alfonsas. „Vytautas Mačernis“, Temos ir variacijos:
Literatūra, kritika, polemika, 1996.

Gerai jis tiko klaidžiuose senojo Vilniaus universiteto kiemuose, tuos kiemus jungiančiose arkose, žole užaugusiame grindiny, Gaono gatvės fantastiškais figūromis iškalėtų geležinių vartų fone. Bet jis netiko ir nejaukiai jautėsi pasilinksminimo vietose, kurių instinktyviai vengė.

Nyka-Niliūnas, Alfonsas. „Nevermore: Vytauto Mačernio portretui ir atminimui“,
Literatūros lankai. – 1954. – Nr. 4.

Vytauto Mačernio bičiulio Pauliaus Jurkaus brolis Juozas apie poetą

Paulius [Jurkus] ir Vytautas [Mačernis] buvo nariai linksmy, gyvų, gabių literatų būrelio, kuris pirmosiomis dienomis visu jaunatvišku gyvumu metėsi į Vilniaus romantiką. [...] Visa tai mus pakelia, įkvepia, užkrečia entuziazmu, kuris reiškiasi visais būdais: įsigiję miesto planą ir apsirūpinę literatūra, individualiai ir grupėmis klajojame po miestą, gėrimės ir stebimės, prasideda netgi pramuštgalvių studentų naktinės išvykos su nuotykiiais. [...] Tų pirmųjų dienų Vilniuje niekad neužmiršiu – tokios jos yra įspūdingos.

Iš Juozo Jurkaus prisiminimų

Rašytojo Balio Sruogos duktė Dalia Sruogaitė apie Vytautą Mačernį

Kartą, 1944 m. balandžio 1-ą, Vilniaus filharmonijoje mačiau jį rečituojant savo poeziją. Visa publika, užėmusi amą, klausėsi ugningo jo balso tylutėlėje salėje.

Dalia Sruogaitė *Atminties archeologija*, 2012.

Literatūrologė Viktorija Daujotytė apie Vytautą Mačernį

Visada žinojau, kad yra žmonių, kuriems būtina reikia eilėraščių. Bet įspūdingiau kaip gimnazistas Mačernis laiške artimiausiam draugui Pauliui Jurkui to niekas nėra pasakęs: „Aš taip noriu tų eilėraščių, kaip trokštąs vandens, aš be jų negaliu gyventi“.

Viktorija Daujotytė „Kodėl? Kodėl Mačernis?“, *Karalių gėlė iš Žemaitijos pelkių*, 2006.

Vytautas Mačernis, teišgyvenęs dvidešimt trejus metus, yra lietuvių literatūros klasikas, viena iš centrinių figūrų XX amžiaus vidurio literatūros istorijoje. Vardas, įeinantis į lietuvių literatūros lobyną. [...]

Klasiko pozicija – derinti priešybes, ieškoti gyvenimo prasmės ir ją teigti.

Viktorija Daujotytė „Jauniausias klasikas“ in Mačernis, Vytautas.

Praeinančiam pasaulyje praeisiu, 2015.

Literatūrologas Vytautas Kubilius apie Vytautą Mačernį

„Laisvė būtina, jeigu norime pilnai gyventi ir pasireikšti. Kitaip mūsų tauta mirs nesuklestėjusi“, – kalbėjo Mačernis 1941 m. Vilniaus studentų literatūrinėje popietėje.

Jo vyresnysis brolis – partizanas – žuvo miške, motina su vaikais išsiųsta į lagerį. Ligi 1970 m. Mačernio poezija buvo draudžiama publikuoti Lietuvoje.

Vytautas Kubilius *XX amžiaus literatūra*, 1996.

„Poezija nuolat paskęsta gražaus kalbėjimo vandenyse, ir ją gelbsti tik poetai, kuriems eilės tampa jų žmogiško buvimo tąsa.“

Vytautas Kubilius „Tiesos ieškojimas – poeto paskirtis“, *Santara*, 1990.

Iš Vytauto Mačernio straipsnio „Mūsų gyvybės upė“

Subręsti ir išsiauklėti galite tik tam tikrose sąlygose. Kadangi gyvenimas kartais jų neduoda, tai jūs turite patys jas sau statyti. Nežiūrėkite, kaip gyvena kiti žmonės, mes turim patys susikurti savo gyvenimą.

[...]

Niekada jūs negalite užmiršti, kuo jūs norite būti. Amžinas nerimas. Kad būtume tokie, jūs patys arba mokslo pagalba turit vis statyti sau kliūtis, moralines ar mokslines, arba išgalvotas, lyg ir beprasmes, nes reikia atsiminti, lygumų žmonės yra silpnakojai, Jūs turite nugalėti kartais laiko beprasmiškumą, būti be galo kantrūs ir dar darbštūs.

Reikia stengtis draugauti toks su tokiu. Rasti savo aplinką ir vandenį, kuriam galėtum kaip žuvis plaukioti.

[...]

Nors Europa yra pavargusi ir lyg išsisėmusi, tačiau gyvybė ir yra tuo nuostabi, kad ji prasi-veržia ir vis gyvena. Mes dar neparodėme tikro savo gyvybingumo. Jis dar ateities dalykas. Taigi geiskime likimo palankumo, Apvaizdos palaiminimo, kad po šito karo mes galėtume toliau gyventi laisvi, o patys stenkimės tapti tautos gyvybingumo viršūnėmis, pačiu vainiku.

1941

Iš Vytauto Mačernio literatūrinio dienoraščio

Žmogus neturi gyventi be rūpesčio ir be, nors ir mažų, siekimų. Bet koks uždavinys, atsistojęs žmogui prieš akis, reikalauja jį nugalėti, reikalauja šio tokio jėgų įtempimo, vilties kliūtį nugalėti, baimės, nerimavimo, susikoncentravimo. Taip, kaip imtynininko raumenys nesigimnastikuojant suskystėja, tampa nebetvirti, taip žmogaus gyvenime dvasinės jėgos, bėgant lygiam gyvenimui, susiniveliuoja¹, išblunka, žmogus lieka bevalis, nežinąs, kas jis yra.

1941.II.5

Iš laiško bičiuliui Pauliui Jurkui

Rašei apie naujus poezijos kelius. Maža dar aš apie juos tegalvojau, bet mano principas: rašyk, ką širdis sako. Jei turėsime jėgos, paskelbsime kovą snobams² ir visiems tiems, kurie dėl mados rašo. Visiems dabar tinka paeiliuoti, bet skausmo, jėgų formavimo ir apvaldymo niekas nenori pakelti. Kad tik taip sau lengvai, pavėjui eiti, ir daugiau nieko. Aš kūrėju pareigą statau šalia kunigo pareigos. Kuo blogu kunigu būti – geriau nebūti; kuo blogu rašytoju būti, geriau malkas kapoti. O pretenzijų dabar į rašytojus visi turi, tačiau rašytojo vargo visi kratosi. Rašytojas tai: nenumaldomas teisėjas kitiems ir sau, tai aukščiausio laipsnio moralinė asmenybė. Rašytojas turi būti šventas, tačiau niekad nepasitraukti iš purvinų žmonijos aikščių ir, visą tą purvą semdamas ir naikindamas, žmonijos aikštes švariom paversti. Poezija turi būti kelianti, [...] žmogaus žingsnius palengvinanti. O tokią poeziją rašyti reikia būti amžinai degančiu, amžinai liepsnojančiu.

1939.VIII.19

Iš laiškų Danguolei Jackevičiūtei

Ir jei Pranutė rašė, kad aš esu nuliūdęs ir per daug kažkuo susimąstęs, tai tik todėl, Danguole, kad jaučiu, ne visada taip gyvenimą prieš akis išsiskleidusį, kaip mes galvojame ir savo mintyse kartojame. Šitas nesutikimas idealo ir tikrovės kelia kartais mums aštrių konfliktų, bet vis dėlto mūsų svajonės dėl to neturi užgesti arba sumažėti. Jos turi būti drąsios ir nepalaužiamos, kad galėtume pasakyti, mano jaunystė skirta heroizmui ir pasiaukojimui, o ne žaismams. Šitoks gyvenimas yra tikras gyvenimas.

Jaunuolis ar mergaitė, kurie nesvajoja, – yra žuvę, sako prancūzas Claudelis³. Todėl, kai Tu rašai man dažnai svajojanti, Tavo vertė mano akyse nuostabiai išskyla. Nes tie žmonės, kurie tik su pusryčiais pradeda dieną ir vakariene ją baigia, daug niekuomet nepadarys, nesukurs, neatneš naujo žmonijos gerovei. Žmonės, kurie svajoja, man yra draugiški, nuoširdūs, ir tikrieji gyvenimo judintojai. Juos aš myliu, juos galiu pavaduoti ir jiems aukotis.

1939.III.24

¹ Niveliuoti (*pranc. niveler – išlyginti*) – sulyginti, pašalinti skirtumus, suvienodinti.

² Snobas (*angl. snob*) – žmogus, kuris dedasi turįs rafinuotą skonį, akylai laikosi madingų manierų, stengiasi imponuoti tariama erudicija.

³ Polis Klodelis (Paul Claudel 1868–1955) – prancūzų poetas ir dramaturgas.

Daugiau jau į literatūros vakarus nebevažiuosiu. Įkyrėjo jie man. Vienuos, kaip paukštis erdvės, noriu. Kažkaip tuščias darausi su visais gyvendamas. Jaučiu, kad pilkėju ir visiems lygus, nepalyginamai žemesnis kasdien vis daraus. O taip ilgai juk negali tęstis. Vienuoj aš jaučiuos lyg artistas scenoje. Gamtoj, Dangute, randame, kas gamtą mėgstame, nuostabų pasaulį, pasaulį, kurio daugelis nepažįsta. Į jį įeiti galima tik per ilgesnį laiką. O aš į tokį gyvenimą buvau ne kartą patekęs. Baisiai įdomu, tik širdį visą laiką smilko, lyg adatėlėm varsto, kojas degina ir nejučiom norėtuosi pakilt ir eiti, kaip tas anglų rašytojas Yeats. Bet nors ir skausmas, bet gyvent gamtoj be galo gera.

1939.IV.24

Per daug didelis absurdas savo šviesią ir gaivią galvutę apsunkint per ankstyvomis meilės idėjom. Jaunystė yra pavasaris, kuris turi būti laisvas. Žmogaus pavasaris turi būt laisvas. Tu, Dangute, priklausai tik sau, bet kada mus jungia nuoširdumas, nepamainoma draugystė, kokie galingi mes esame.

Todėl įsimylėt neverta pavasarį. Kada mes būsime nebe jaunuoliai, o į vasarą keliaujantys vyrai ir moterys, tada galėsime įsimylėt stipriai, galingai, nepajudinamai. O jaunystė tik laisvei ir nesuterštam džiaugsmui, tampriam draugiškumui.

1939.V.31

Iš laiško Bronei Vildžiūnaitei

Jeigu kas nors vertingo yra tiek šiaupus, tiek anapus, – tai aukštosios akimirkos, kurių metu žmogus išsiskleidžia Visatos pilnatvėje. Tu klausai, kas yra gyvenimas, ir aš atsakau: aukštosios akimirkos! Jos vienos padaro žmogaus gyvenimą tikrai vertingu. O mano didžiausias troškimas yra visus išmokyti geistų aukštųjų akimirkų.

[...]

Pasaulis yra vaizdas, gal geriau šešėlis, mestas į lūžinėjančias formas. Jis praeina. Tačiau reikia tenkintis tuo, ką turime. Prieš keletą dienų aš parašiau tokį eilėrašį, kuris dėl savo formos silpnumo negali eiti rodomųjų skaičių. Vienas posmas skamba šitaip:

Aš nežinau, kodėl šiandien toks pavargimas

Sukaustė protą ir jausmus...

Ak, būki dar, nors dūžtančiose formose,

Pasauli, man prasmingas ir gražus.

Todėl mokėkime gyventi nors dūžtančiose formose. Mes patys esame šviesa, mes patys esame saulė, todėl neaimanuokime, jei aplinkui tamsu, mes nemokame sau kelio nušviest. Kiekvienas nešam sielą lyg žibintą. Ir ką aš padarysiu, jei mano žibintas silpnai šviečia.

Tačiau aš norėčiau, norėčiau visiems nušviesti kelius. Aš norėčiau, kad kas nors mane lyg degantį ugnies kamuolį išspjautų dangaus gelmėn. Ir aš tada šviesčiau virš jūsų galvų per visas dienas lyg nepasiekiamą saulę.

Šarnelė, 1942.VII.12

Iš Vytauto Mačernio straipsnio „Žemaitiškas charakteris mene“

Norėdamas kuo sėkmingiau apsireikšti, menininkas brausis į savo dvasios gelmes, į savo nekasdieniškąjį „aš“ ir ten suras jėgos ir įkvėpimo, ten jis suras ir tikrąjį savo veidą, kurį jis paveldėjimo keliu perėmė iš savo senolių ir prosenolių. Jų kraujas būtinai padvelks ta šiluma, kuri bendra ir charakteringa šioms šiaurės ir vakarų giminėms. Žemaitis menininkas, beieškodamas savęs, suras savy žemaitišką charakterį, o šis nuspalvins savą atspalvį jo bendrai žmogiškąjį kūryba pasireiškusį veidą.

1944

Susipažinę su poeto asmenybe, atsiverskime jo eilėraščius. Vytautas Mačernis – soneto meistras. Poetas savo mintims išreikšti renkasi sudėtingą soneto formą.

Klausimai ir užduotys

1. Skaitydami kūrinį, intonacija perteikiame jo supratimą.
2. Paklausykite Valentino Masalskio ir Andriaus Bialobževskio skaitomų Vytauto Mačernio eilėraščių.
3. Kurie įskaityti eilėraščiai patiko labiausiai? Kodėl?

Šaltiniai

<http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1002725273>
<http://www.saltiniai-4wb.info/index/details/1297>

Sonetas (it. *maža daina*) yra eilėraštis, susiformavęs Viduramžių pabaigoje. Sonetą sudaro 14 eilučių: du ketureiliai ir du trieiliai posmai.

Ketureiliuose paprastai būna pasakojimas, o trieiluose – apibendrinimas

arba

pirmame ketureilyje pateikiamas teiginys (tezė), antrame – priešingas teiginys (antitezė), dviejuose trieiluose – sujungimas (sintezė).

Sonetas – lyrikos žanras.

Lyrika – viena iš trijų literatūros rūšių (greta epikos ir dramos). Senovės Graikijoje lyrika vadintos dainos, atliekamos pritariant lyra – muzikos instrumentu.

Lyrikos kūriniai paprastai yra:

nedidelės apimties,
rašomi eilėmis,
juose dominuoja lyrinio „aš“ (lyrinio subjekto) jausmai, apmąstymai.

Žanras – smulkesnis literatūros rūšies vienetas (pvz., epikos žanrai – romanas, apsakymas ir kt.; lyrikos žanrai – eilėraštis, himnas, sonetas ir kt.; dramos žanrai – tragedija, komedija ir kt.).

Rudens sonetai

7

Vidunaktį dažnai
Aš pabundu,
Kada keistai, keistai
Visuos namuos tylu,

Ir aš nebežinau,
Kas daros su manim,
Bet man kaskart sunkiau
Tokiom naktim

Išspręst gyvybės ir mirties lygtis
Su begale nežinomųjų.
Veltui aš laikiu: niekas man nepasakys,

Atėjęs iš erdvių giliųjų,
Kodėl kas nors yra? Kodėl aš pats esu
Didžiausia paslaptis visatos slėpinių?

Šarnelė, 1943.X.17

Klausimai ir užduotys

1. Perskaitykite sonetą. Suraskite citatas, kuriomis pirmame sakinyje apibūdinama soneto žmogaus būseną, laikas ir erdvė. Pirmoji soneto eilutė **rimuojama** su trečiąja – pabundu, tylu. Paaiškinkite, kas pabudina lyrinį veikėją, nors *visuos namuos tylu*?
2. Kaip keičiasi erdvė sonete?
3. Kokia yra pagrindinė soneto mintis? Kaip ją padeda perteikti soneto forma?
4. Į kokius klausimus soneto žmogus ieško atsakymų? Pasidalykite su bendraklasiais savo pastebėjimais, juos palyginkite ir papildykite.
5. Kaip pavadintumėte šį sonetą? Paaiškinkite, kodėl.
6. Raiškiai perskaitykite sonetą, atskleidami jo pagrindinę mintį.

Lyrinis subjektas | **Lyrinis „aš“** | **Lyrinis veikėjas** | **Eilėraščio žmogus** – eilėraščio balsas, kuriam autorius patiki savo mintis ir idėjas. Lyrinis subjektas kalba iš *čia* ir *dabar* perspektyvos.

Laikas – tai įvairios kūrinys esančios nuorodos, pasakančios, kada vyksta veiksmai.

Erdvė – tai įvairios kūrinys esančios nuorodos, pasakančios, kur vyksta veiksmai.

Pagrindinė mintis | **idėja** – tai, kas kūrinys išsakoma svarbiausia.

Rudens sonetai

13

Mes nežinome kam, bet gyventi,
Kurt ir juoktis pasauly – puiku;
Nes ir tai, ką mes esam iškentę,
Vienąsyk prasiveržia džiaugsmu.

Mes nežinom kodėl, bet darbuotis
Per šešias įtempimo dienas
Tenka mums. Ir tada vainikuoti
Galim švęsti šventes prabangias.

Mes nežinome kaip, kuo būdu:
Bet vien ieškančių glosto švelniai
Po gilių abejonės naktų

Purpuriniai tiesos spinduliai,
Ir pro ašarų tyrus lašus
Šviečia aukštas ramybės dangus.

Šarnelė, 1943.XI.1

Klausimai ir užduotys

Tema – tai, apie ką pasakojama, kas vaizduojama kūrinyje.

1. Vienu sakiniu pasakykite, apie ką šis sonetas (tema).
2. Kas soneto žmogui sudaro gyvenimo vertę? Išrašykite citatas, kuriomis išsakoma, kuo vertingas gyvenimas.
3. Iš soneto išrinkite žodžius, kuriais perteikiama pusiausvyra tarp skirtingų žmogaus gyvenimo patirčių.
4. Kaip manote, kodėl eilėraščio žmogus kalba „mes“ vardu?
5. Ką svarbaus apie ieškančius pasako V. Mačernis? Atsakykite remdamiesi teksto žodžiais.
6. Užrašykite pagrindinę soneto mintį.
7. Kaip soneto forma poetas ją perteikia?
8. Sonetas parašytas karo metais. Pasakykite savo nuomonę, kodėl tokiu laiku, kai žmogus yra nesaugus ir jo gyvybei gresia pavojus, V. Mačernis kuria sonetą, teigiantį gyvenimo vertingumą.
9. Remdamiesi sonetu ir asmenine patirtimi, parašykite savo nuomonę, kas Jums vertingiausia gyvenime ir kodėl.
10. Raiškiai perskaitykite sonetą.
11. Palyginkite abu sonetus. Kuo jie panašūs ir kuo skiriasi temos, idėjų, kalbančiojo perspektyvos, nuotaikos, raiškos aspektais.
12. Perskaitykite daugiau Mačernio eilėraščių. Pasirinkti galite iš pateiktų žemiau arba iš Vytauto Mačernio muziejaus puslapio internete (<http://macernio.landyne.lt>), arba V. Mačernio poezijos rinktinių:
 - Mačernis, Vytautas. *Žmogaus apnuoginta širdis*. – Vilnius: Vaga, 1970.
 - Mačernis, Vytautas. *Po ūkanotu nežinios dangum*. – Vilnius: Vaga, 1990.
 - Mačernis, Vytautas. *Praeinančiam pasaulyje praeisiu*. – Vilnius: Rašytojų sąjungos leidykla, 2006, 2015.
 - Mačernis, Vytautas. *Man patiko tik vandenys gilūs*. – Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014.
13. Iš pasirinktų V. Mačernio eilėraščių parašykite tris klausimus. Paprašykite, kad draugai į juos atsakytų.
14. Jums labiausiai patikusį V. Mačernio eilėraštį išmokite skaityti atmintinai. Pagalvokite, kaip aiškiai, raiškiai perteiksite eilėraščio prasmę.

Patarimai, kaip mokytis raiškiai skaityti eilėraštį:

 - mokykitės išsinagrinėję ir supratę eilėraštį,
 - atkreipkite dėmesį į skyrybos ženklus – autorius jais nurodo prasmines pauzes, skaitymo intonaciją, reikalingą eilėraščio minčiai perteikti,

Žiemos sonetai

4

Aš buvau visada per daug rimtas,
Man patiko tik vandenys gilūs.
Buvo siela dažnai susikrimtus:
Savimi ir viskuo nusivylus.

Nepabūgęs gelmėn pasinerti
(Šito niekad lengvai nepamiršiu),
Iš gilių vandenų vieną kartą
Iškilau vėl į patį paviršių.

Vėl niekingi dalykai patinka,
Greit sudūžtančių stiklo žaislų
Ieško blizgančios akys aplinkui.

Vėl šiandien lengvapėdiškai myliu...
Nors tikrai, nemeluotai turiu
Sielą liūdną, skausmingą ir gilią.

Šarnelė, 1943.XII.15

16

Don Quijote*

Ginklanešy! Išjokim į pasaulį dviese
Klajot, ieškoti nuotykių, pavojų įstabių,
Padėt likimo nuskriaustiems, kovot už tiesą
Ir damos vardą garsinti lig žemės pakraščių.

Kai tik pasauly taurūs riteriai išnyko,
Įsigalėjo žemėj skriaudos, melas ir klasta,
Ir neteisybė paglemžė tiesos vainiką -
Todėl taisyt pasaulį mūsų pareiga šventa.

Už tai pelnysim šviesią atminimo garbę;
Ir Dulsinėjės palankumą reiškiančius žvilgsnius.
Taip pat galiu primint kaip smulkmeną nesvarbią,

Kai užkariausim didelius pasaulyje plotus,
Jinai mane, sakysime, karalium vainikuos,
O tu mažiausiai tapsi gubernatorium salos.

Šarnelė, 1944.I.20

* Don Kichotas (Don Quijote isp.) – XVII a. pr. ispanų
rašytojo M. de Servanteso romano pagrindinis veikėjas.

Einu, sustoju ir klausaus:
 Vidurnakčio metu laukuos
 Tylu tarp žemės ir dangaus,
 Tik aš su savimi kalbuos.

Aplink bekraštė tamsuma...
 Taip gera vienišam nakty, -
 Po kojų žemė mylima
 Ir visa taip arti arti...

Nurieda ašaros per skruostus...
 Tai džiaugsmo ašaros!..
 Tai keista. Jaučiuos laimingas ir paguostas,

Nors vienas, naktį ir apleistas,
 Skausmu apsvaigęs, išėjau
 Paklyst ir nebegrižt daugiau...

Šarnelė, 1944.I.26

Aš pažinau karalių tavyje

Aš pažinau karalių tavyje iš žingsnių aidu
 Ir iš akių blizgėjimo aštraus,
 Nors kartais jos iš tavo liūdno ir pailgo veido
 Man švietė giedrumu audros nuskaidrinto dangaus.

Kiekvienas tavo žodis, išdidus, bet mielas,
 Kiekvienas tavo mostas, laisvas ir platus,
 Kalbėjo apie didžią, gražią sielą,
 Praaugusią lyg aukštas medis girioje visus medžius.

Nes tu sakei: „Per žemę mes praeinam
 Tik vienašyk, tai būkime tvirti!
 Kieno gyvenimas bus panašus į sodrią dainą,
 Tas nesutirps mirty“.

Todėl (nors neturėjai tu namų, kai saulė leidos,
 Nei sosto, nei tarnų karališkam dvare)
 Iš tavo liūdno ir pailgo veido
 Aš pažinau karalių tavyje.

Šarnelė, 1942.VII.3

Kūrybinis rašymas

Kuriame sonetą, rašome pasakojimą apie Vytautą Mačernį – poeto biografiją

1. Sukurkite sonetą apie jauną žmogų, kuris šiuolaikiniame pasaulyje kelia jam rūpimus gyvenimo klausimus.

Patarimai, kaip rašyti sonetą:

1. jums reikės įvardyti, kas yra svarbu – kokią idėją / pagrindinę mintį norite išreikšti,
2. dar kartą išsiaiškinti soneto žanrines ypatybes, remiantis pateiktais sonetais ir teorine medžiaga apie sonetą,
3. atkreipti dėmesį rimavimo ypatybes, remiantis pateiktais sonetais, teorine medžiaga apie rimą ir pasirinkto soneto rimavimo schema,
4. patyrinėti, kaip sonete perteikiama idėja / pagrindinė mintis.

Rimas – eilučių pabaigos sąskambis.

Garsų sąskambis eilutės gale atpažįstamas pagal kirčio vietą, balsių arba priebalsių sutapimą ir pan.

Ketureilių strofų eilutės gali būti gaubiamojo (ABBA ABBA), gretutinio (AABB AABB) kryžminio (ABAB ABAB) rimavimo.

Trieilių strofų eilutės rimuojamos pagal kryžminio (CDC DCD arba DCD CDC) trikampio (CDE CDE), gretutinio (CDD) rimavimo schemą.

Rimas svarbus ne tik skambesiui, bet ir eilėraščio prasmei.

Žiemos sonetai

31

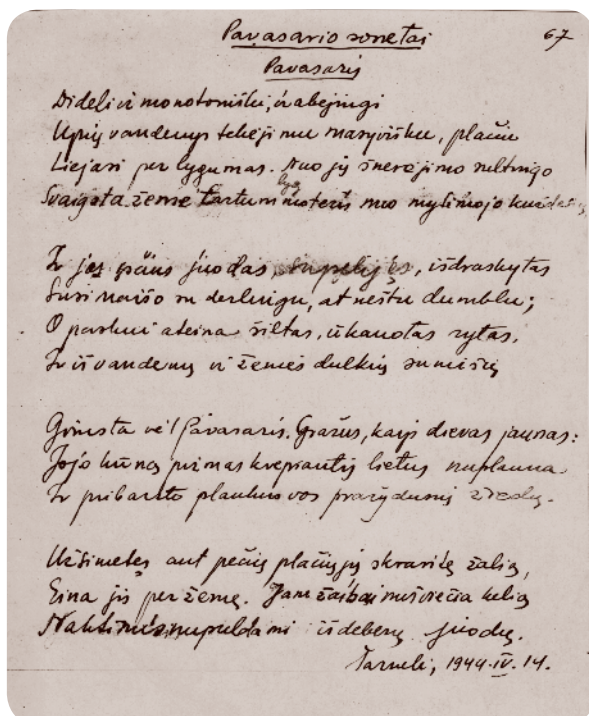
O buvo metai, gyvenau kaip neregys, (A)
Gyvenimui sakiau palenkęs galvą: Taip! (B)
Buvau bevardis, savo veido neturįs, (A)
Nei vieno žodžio nemokąs ištart savaip. (B)

Bet kartą pabudau ir, didelėm akim (A)
Save ir visą svetą niūriame fone (B)
Staiga išvydęs, siaubo suspausta širdim (A)
Tariau gyvenimo aklam žaidimui: Ne! (B)

Nenoriu aš gyvent, jeigu neaišku, (C)
Kodėl liūstu, verkiu, juokauju ir šypsaus; (D)
Kodėl naktis ir Paukščių Takas ant dangaus, (D)

O sieloj keistas noras išsiaiškint, (C)
Kodėl gyvenimui aš trokštu tarti: Taip! (D)
Ir visada tik šitaip, ne kitaip? (D)

Šarnelė, 1944.II.17

Nauji ir negirdėti žodžiai naujame cikle,
 Rikiuokitės sonetų eilėse paradui
 Ir pro skaitytojų tribūną eisena eiklia
 Praeikite! Jus mylintis poetas veda.

Jums rimų-sąskambių simfoninis orkestras gros
 Aiškaus ir lengvo ritmo melodingą maršą.
 Žygiuokite šauniai! Jus lydi vidury minios
 Save užslėpę žvilgsniai kritikų nemaršūs.

Praeikit pilna apranga, sutankinę gretas,
 Kiekvienas su ryškiu charakteringu veidu,
 Tada pasaulis jūsų tikrą paskirtį supras.

Nauji ir negirdėti žodžiai, aš kreipiuos į jus!
 Sau pasirinkę kelią klasišką, neklaidų,
 Mes turim užkariaut naujus poezijai plotus.

Šarnelė, 1943.XII.11

Už lango regis vakaro dangus ugninis,
 Jame išskyla ažuolais apaugusi kalva.
 Tenai ramus senolių mano kapinynas,
 Ten žemė, juos pridengusi, puri, lengva.

O čia – senolių namas didelis ir tvirtas,
 Jame gyvena atkakli, žemaitiška dvasia.
 Ne vienas, ją nešiojęs, dulkėmis pavirto,
 O ji vis auga ir tvirtėja ainių kartose.

Kiekvieną vakarą iš kapinyno seno
 Senoliai grįžę mano kambary susėda
 Aplink mane plačiu ir taisyklingu žiedu

Ir ima tarp savęs įvertint darbus mano:
 Jeigu atranda kartais esantį vertu kurį,
 Aš stoviu ir džiaugsmu liepsnoju žiedo vidury.

Šarnelė, 1944.II.12

2. Parašykite pasakojimą apie Vytautą Mačernį – poeto biografiją.

Patarimai, kaip rašyti biografiją.

Rašant biografiją, jums bus naudinga:

1. biografijos žanro ypatybės,
2. jūsų užrašai – per pamokas ir namuose atliktų užduočių medžiaga,
3. vadovėlyje pateikti poeto gyvenimo faktai, straipsnių ištraukos,
4. Vytauto Mačernio muziejaus svetainės medžiaga,
5. poeto dienoraščio, laiškų ištraukos,
6. labiausiai patikę eilėraščiai,
7. H. Šablevičiaus filmas „Aš pažinau karalių tavyje“ (1989).

Remdamiesi savo parašyta poeto biografija, papasakokite ją bendraklasiams.

Biografija (gr. *bios* – gyvybė, gyvenimas, *grapho* – rašau) – asmens gyvenimo istorijos aprašymas.

Šio žanro pradininku ir pirmuoju biografu laikomas senovės graikų rašytojas ir filosofas Plutarchas parašė *Paralelines biografijas*.

Biografijos centre – asmenybės gyvenimas nuo gimimo iki mirties. Pasakojime išlaikomas chronologinis nuoseklumas.

Per gyvenimo pasakojimą autorius perteikia asmenybės savitumą, panaudodamas konkrečiu laikotarpiu rašytais laiškais, straipsniais, dienoraščiais, kitų atsiminimais apie tą laiką.

Pasakojama trečiuoju asmeniu.

Pasakotojas kalba apie praeitį, todėl pasakojama būtuju laiku, bet gali būti pavartotas ir esamasis bei būsimasis laikas.

Pasakodamas gyvenimo istoriją, pasakotojas skiria dėmesį asmenybės charakteriui, idėjoms, poelgiams, žymiausiems darbams, įtraukdamas į pasakojimą tai, kas jam atrodo svarbu.

Biografijoje atsispindi rašančiojo požiūris į asmenybę: kaip perteikia gyvenimo faktus, kokius asmenybės bruožus pabrėžia, kokiomis detalėmis papildo pasakojimą.

Iš V. Mačernio eilėraščių arba laiškų, dienoraščių, straipsnių parinkite citatą arba patys parašykite mintį, kuri perteiktų jūsų požiūrį į V. Mačernio asmenybę ir galėtų būti jūsų parašytos biografijos epigrafu.

Epigrafas (gr. *epigraphē* – įrašas, užrašas) – posakis, trumpa kito kūrinio ištrauka, pateikta prieš literatūros kūrinį arba jo dalį kaip įžanga.

Rašymas apie literatūrą

3. Parašykite rašinį apie Vytauto Mačernio eilėraštį (eilėraščius)

Kad parašytumėte rašinį, siūlome remtis:
nagrinėtais eilėraščiais,
pasirinktais pavyzdžiais iš poeto gyvenimo ir laiškų,
patarimais, kaip rašyti apie eilėraštį.

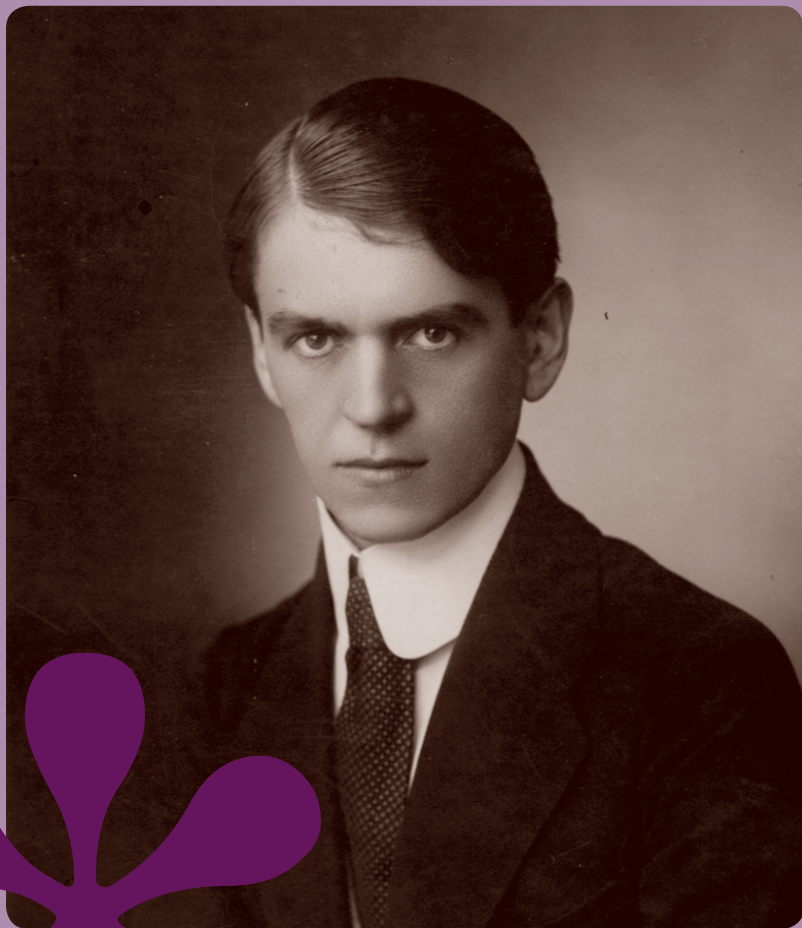
Patarimai, kaip rašyti apie eilėraštį.

1. Ką skaitytojui padeda suprasti eilėraščio pavadinimas, jeigu eilėraštis jį turi?
2. Kas eilėraštyje kalba? Kokioje erdvėje yra eilėraščio žmogus?
3. Kokia situacija vaizduojama eilėraštyje? Kas reikšminga yra nutikę praeityje arba vyksta dabar, kad apie tai eilėraštyje kalbama
4. Kokie neįprasti, nauji, sudėtingi žodžiai yra eilėraštyje? Ką buvo sunku suprasti ir ką išsiaiškinote? Kaip tai padėjo suprasti eilėraštį?
5. Kaip eilėraštyje plėtojama mintis? Ar eilėraščio žmogus kalba apie savo jausmus, mintis, patirtis, būsenas? Ar eilėraštyje pasakojama istorija?
6. Kokia eilėraščio pagrindinė mintis? Kurios detalės padeda išreikšti pagrindinę mintį?
7. Kuo ypatinga meninė eilėraščio raiška? Kaip vartojami epitetai, palyginimai, metaforos padeda išreikšti pagrindinę eilėraščio mintį?
8. Kuo jums aktualus pasirinktas eilėraštis?

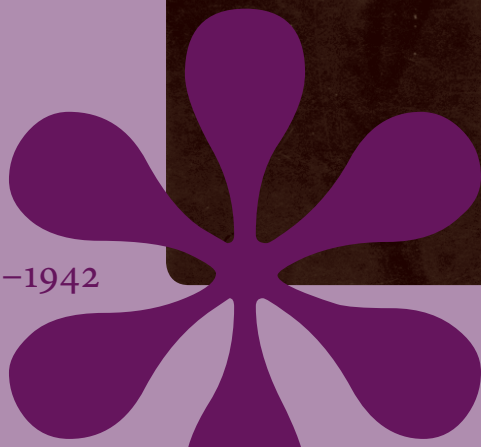
Kazys Binkis

*Mes, jauni iškeltagalviai, nenuoramos ir vėjavaikiai,
einame į gyvenimą Naujojo Meno vėliava nešini.
Mūsų tėvai kvėpavo dainomis ir sapnavo pasakomis.
Mes, jauniausi jų ainiai, šaukiame jiems „Valio!“ ir,
eidami jų keliais, – kuriame savo naujosios būties
naująjį mitą.*

K. Binkis Keturių vėjų kurija, 1922.

1893–1942

Vytautas Mačernis mokėsi paskutinėje gimnazijos klasėje, kai Kazys Binkis 1937 m. parašė dramą jaunimui „Atžalynas“.

Kazys Binkis – garsus poetas, dramaturgas, kultūros žmogus. Norėdamas pavaizduoti Nepriklausomoje Lietuvoje gimusios ir augusios jaunimo kartos kasdienybę ir išbandymus, jis pasirinko dramą, teatrą. Dramos vaidinimai nuo lietuvių tautinio atgimimo laikų buvo suprantami ne tik kaip menas. Teatras buvo vieta, kuri jungė bendruomenę, kurioje svarstyti tautai svarbūs klausimai. Neatsitiktinai drama „Atžalynas“ Valstybės teatre buvo pastatyta 1938-aisiais – švenčiant Lietuvos valstybės atkūrimo dvidešimtmetį.

„Atžalynas“ – pirmoji lietuvių drama jaunimui, pirmoji Kazio Binkio drama.

Ką išmoksite?

1. Suprasti istorinio laiko svarbą kūrinio prasmėms pažinti
2. Paaiškinti lietuvių literatūros kultūrinę reikšmę
3. Įdėmiai skaityti, nagrinėti ir suprasti Kazio Binkio dramą
4. Vertinti, lyginti, apibendrinti ir pagrįsti savo nuomonę
5. Papasakoti apie rašytoją Kazį Binkį
6. Pristatyti kūrinį vaizduojamą laikotarpį
7. Sukurti dramos epizodą
8. Parašyti pokalbį
9. Parašyti rašinį apie dramos kūrinį

Dramaturgas (gr. *dramaturgos*) – dramų autorius.

Jaunatvėj paskaityta viena knyga sveria tiek, kiek pagyvenusiam žmogui nebeatsvers nei 10, nei 100.

Kazys Binkis „Kodėl aš nekenčiau poetų:
iš atsiminimų“, *Akademikas*, 1937, Nr. 2.

Kazys Binkis (1893–1942) gimė Gudelių sodžiuje, netoli Papilio miestelio, Biržų apylinkėse. Nuo mažumės garsėjo išdaigomis ir išradingumu, sodiečiai jį praminė vėjavaikiu. Anksti mirus tėvui, trylikametis paauglys turėjo rūpintis ūkiu, tačiau tai nesumažino jo troškimo lavintis, šviestis. Mokėsi Biržų keturklasėje mokykloje, Vilniuje baigė mokytojų kursų, Berlyno universitete studijavo literatūrą ir filosofiją.

1920 m. Kazys Binkis, jau pagarsėjęs poetas, tapo Lietuvos kariuomenės savanoriu. Tarnaudamas „Geležinio vilko“ pulke, kartu su dainininku Kipru Petrausku, kompozitoriumi Stasiu Šimkumi ir kitais menininkais rengė koncertus kariams, eiliavo karo maršus.

Puikiai jautęs, ko iš jo tikisi reikliausi skaitytojai vaikai, – mažiesiems ir kiek paaugusiems vėjavaikiams jis parašė poezijos knygas *Meškeriotojas*, *Dirbk ir gerai*, *Kiškių sukilimas*. Kazys Binkis skaitymą laikė svarbiausiu jauno žmogaus asmenybės formuotoju. Humoristine forma parašytuose atsiminimuose „Kodėl aš nekenčiau poetų“, jis kreipiasi į jaunuosius skaitytojus primindamas savo klaidas, kad per mažai skaitė, ir iš savo klaidų padarytas išvadas.

Pjesę iš moksleivijos gyvenimo *Atžalynas* 1937 m. įteikė Valstybės teatrui. Šia pjesė Kazys Binkis norėjo pasakyti, kaip svarbu pasitikėti jaunu žmogumi. *Atžalyną* statė žymiausi Lietuvos teatro režisieriai: Borisas Dauguvietis (1938), Juozas Miltinis (1942), Jonas Vaitkus (2013), spektakliai sukurti ir Latvijos, Estijos teatruose. Skaitydamos Kazio Binkio poeziją ir mokykloje vaidindamos *Atžalyną*, išaugo kelios kartos – proseneliai, seneliai, tėvai ir jų vaikai.

Antrojo pasaulinio karo metais Kazio Binkio namuose buvo slepiami žydai – jis kartu su žmona Sofija pelnė garbingą Pasaulio tautų teisuolių vardą. Poetas mirė 1942 m. Kaune. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse. Sūnus Gerardas Binkis interviu paliko liudijimą apie paskutinį, priešmirtinį ir turbūt patį svarbiausią tėvo pamokymą: „Dabar svarbiausia išlikti. Laimės tie, kurie išliks, – ir dar pridūrė, – kurie išliks Žmonėmis.“

Kad geriau pažintume ir suprastume Kazio Binkio asmenybę, perskaitysime poeto autobiografiją, straipsnio ištrauką ir jo mokinių – mokslininko Algirdo Juliaus Greimo ir poeto Jono Aisčio – tekstus. Šiuos tekstus atidžiau panagrinėsime.

Klausimai ir užduotys

1. Pasižymėkite šiuose tekstuose atskleistus Kazio Binkio charakterio bruožus ir juos nusakančias citatas.
2. Užsirašykite, koks išryškėja poeto požiūris į Lietuvos visuomenę ir jos kultūrą, į jaunimo, augančio nepriklausomoje valstybėje, vertybes, tikslus.
3. Remdamiesi rašytojo biografija ir savo užrašais, papasakokite apie Kazio Binkio asmenybę.

Autobiografija¹

Iki 14 metų gyvenau Gudelių sodžiu, teisingiau parovejy ir šilely. Grybaudavau, žūklaudavau, jodavau nakties, o žiemą gaudydavau sniegenas ir dagiliukus ir vėl juos paleisdavau, nes gryčia kartais priedavo smalkumo ir paukščiukai „pasigerdavo“.

Su vaikais retai tesimušdavau.

Prieš kiaulių ir galvijų ganymą buvau griežtai ir principingai nusistatęs, kad nevaržyčiau gyvuliams laisvės.

Be galo mėgdavau gaisrus ir vaidinuoklius, kurių savo akim daugybę esu matęs. Už tai iki šiol šventai tikiu, kad vaidenas.

Sodžiu turėjau nekokią renomé², kuri net iki šiol nepasitaisė. Praminė mane „vėjavaikiu“. Toksai vardas man be galo patikdavo, nes vėjui jau nuo mažų dienų pavydėdavau.

Knygų gaudavau iš tėvelio ir iš Papilio klebono kunigo Prialgausio bibliotekos. Vienažinsio dainos, Robinzonas Kruzo ir Šventųjų Gyvenimas buvo geriausi mano jaunystos draugai.

Kitus 14 metų „mokiaus“... Buvau įvairiose mokyklose, pradedant Papilio liaudies mokykla ir baigiant Berlyno universitetu, bet nė vienos nebaigiau, išskyrus vieną – gyvenimo mokyklą, kurią pasiryžęs esu eit iki grabo, t. y. kol pabaigsiu.

Dalyvavau įvairiuose „judėjimuose“, užiminėjau įvairiausias vietas ir galų gale įsitikinau, kad tėvelis teisingai vienąkart yra pasakęs, kad iš manęs nieko gera neišeis. Bet, tiek to.

Pirmąkart gimiau 1893 m., mirti, kiek pamenu, nė karto visiškai nenumiriau.

K. Binkis *Autobiografija*, Iš naujesniosios poezijos antologijos „Vainikai“. Kaunas, 1921

Kazys Binkis apie skaitymą

Kai matai aplink jaunuosius tas pačias klaidas bedarančius, ką ir patsai jaunystėj darei, - tai tebus man atleista, kad prisiminęs keletą savo jaunystės klaidų atvirai čia noriu jas išpasakoti (saugok, Dieve, — ne visas...). [...]

Per pusantrų metų baigęs pradžios mokyklą atmintinai taip buvau iškalęs per 100 eilėraščių ir apie dešimtį prozos gabalų. [...]

Vilniuje, be tautinių, – lietuvių, gudų, lenkų, žydų mokinių kuopelių, buvo 18 literatūros bendrų kuopelių, kurias jungdavo Vilniaus mokinių žurnalas „Molodyje poryvy“.

Kokia šiose kuopelėse buvo dvasia, galima spręsti kad ir iš to, kad „Žvėryno“ kuopelėj vieną kartą kilo kone muštynės dėl vieno Andrėj Bielyj eilėraščio interpretacijos, kai susirinkusių nuomonės pasidalijo pusiau (realistinė ir simbolistinė interpretacija!). [...]

¹ Autobiografija (*auto...*[gr. *autos* – pats] + *biografija* [kurio nors žmogaus gyvenimo ir veiklos aprašymas]) – paties žmogaus parašytas jo gyvenimo aprašymas.

² Renomé [pranc. *renomée*] – apie žmogų susidariusi nuomonė, jo reputacija; išgarsėjimas.

Kiekviena perskaityta vertinga knyga būdavo reikšmingas įvykis, šventė mano gyvenime... Tačiau, kai atsigrižtu ir pažiūriu atgal, tai tiek maža dar teperskaityta ir tiek daug dar norėtųs tų reikšmingų įvykių ir švenčių išgyventi. Jei apytikriai suskaičiuoti, kiek per 30 skaitymo metų jų perskaityta, tai skiriant po 3 knygas per mėnesį teiseina vos apie 1000. Bet trečioji dalis iš jų reikia atmesti menkavertėms, kurių galima buvo ir neskaityti, o kitą trečdalį mokslo literatūrai, tad vertingiems didžiųjų rašytojų veikalams liks apie 300. Dešimts knygų per metus. Koktu ir pikta dėl tiek praleisto veltui laiko, ypač jaunystėje.

Tad ir norėtųs patarti jaunimui...

Bet šiais laikais su patarimais reikia būt atsargiam.

– O kas iš tų knygų? – paklaus – namelio iš jų nepastatysi... Vietos taip pat niekas nepasiūlys, nors tu ir po vieną klasiką kasdieną dumk...

Prieš daugelį metų a. a. mano dėdė kartą mane šia pačia tema taip pat sukirto. Pervažiavęs iš pirmos klasės atostogų ėmiau agituoti pusbrolius ir pusseseres, kad šviestus. O gulėta dėdės ant pečiaus. Iškiša dėdė žilais plaukais apžėlusį smakrą pro pečinyką ir sako:

– Tai kas iš to, kad tu mokytas? Štai aš nemoku nei skaityti, nei rašyti, o duoną tokią pat valgau, kaip ir tu, šiltą pečių taip pat mėgstu, kaip ir tu... – ir daug dar lygiagrečių abiejų mūsų mėgiamų dalykų dėdė priruokavo ir galutinai mane sukonfuzijo pusbrolių akyse. Bet pikčiausia, kad ir tada ir dabar aš dėdei nesuradau ir nesurandu tinkamo atsakymo. Juk a. a. dėdės kalboje buvo vienas nesugriaunamas argumentas: juo mažiau žmogus turi reikalavimų, juo lengviau juos patenkinti.

Ir dabar gal jaunimui ir neverta per daug žavėtis tokiomis senienomis, kaip literatūra, gal verčiau kinas, gal sportas, gal dar kas.

Tad tenepyksta skaitytojas už mano palaikius, nors atvirus, atsiminimus.

K. Binkis „Kodėl aš nekenčiau poetų: iš atsiminimų“, *Akademikas*, 1937, Nr. 2.

Poetas Jonas Aistis apie Kazį Binkį

Matau ji basą einantį su meškere Daugyvenės krantu. Girdžiu jo ir savo balsą. Jis atsisėda ir traukia iš tarpupirščio rakštį. Kojos visos suskirdusios, subraižytos. Ir sakau jam:

– Žinai, Kazimierai, jei aš valdyčiau Lietuvą, tai uždrausčiau žmonėm vaikščioti basiem...

Jis į mane pažiūri ir sako:

– Eik tu! žmogus sukurtas vaikščiot basas... Dievas vaikščiojo basas... apaštalai vaikščiojo basi... visi geri žmonės vaikščioja basi...

Tai pasakęs, jis vėl visu uolumu grūmėsi su rakščiu. Galop jis jį išplėšė. Toje vietoje išsiritu juodas kraujo rutuliukas. Jis jo net nenušluostė. Pakilo, paėmė meškerę, ir abu filosofuodami brovėmės per karklų ir juodalksnių krūmokšnius... [...]

Vėjininkai skelbė kovą „maironinei“ poezijai. Jaunieji manė, kad vėjininkai neapkenčia paties Maironio. Ir buvo susidariusi tokia jau beveik nuomonė, kad kiekvienas jaunas galėjo pasireikšti ir tapti moderniu bei sroviniu, tik nepalankiai atsiliepęs apie Maironį. Kartą toks Vl.

Suchockis ironiškai atsiliepė apie Maironį Binkio akivaizdoje. Binkis įtūžo ir tarė: „Vaikine, mes nė vienas čia nesame verti nuvalyti Maironiui batų...“ [...]

Matydavau jį elegantišką, aukštą, laibą, juodomis žvaliomis akimis praeinantį gatve: kartais vieną, kartais su kuo kitu. (...) Aštrios ir kietos akys, lyg pasiruošusios kažką tramdyti. O kaip aš tada norėjau jo viską turėti: talentą ir išvaizdą, polėkį ir drąsą. Jis buvo lygiai šaunus ir didelis kaip ir visa tai, ką rašė.

Dar jaunas buvo legendarus. Tiesa, legendos buvo margos, dažnai nepalankios. Dalį jų jis pats bus apie save paleidęs. Mėgdavo ir iš savęs pasijuokti. [...]

Vienu metu jis turėjo tikrą dvarą: su trisdešimt septynių kambarių rūmais ir kelių dešimčių hektarų parku. Surinkęs, pasiskolinęs ar staiga kur gavęs, nes ne jo būdo žmonės pinigų taupo, kelis tūkstančius litų, Binkis užpirko iš valdžios buvusį visos Rusijos ministro Stolypino Kalnaberžės dvarą (netoli Kėdainių, ant Nevėžio kranto). (...) Binkis, kiek tame dvare paūkininkavęs, suprato, kad ne jam tasai dvaras vesti ir išsipirkti, bet žmona kitaip galvojo: ji manė, kad ne tik gali, bet ir turi. Binkis plačiai atvėrė duris draugams rašytojams, ir su laiku tai galėjo, anot Binkio draugų, tapti rašytojų namais. Iš to dvaro galop reikėjo Binkiui išeiti. [...]

Binkis mėgdavo jaunimą ir kiekvieną jauną ir gyvą mintį. Kur koks judėjimas, ten ir jis, o gal dar geriau: kur jis, ten ir judėjimas. Jam rūpėjo ir darbiečiai, ir jaunalietuviai, ir Rašytojų draugija. Tačiau jam greit nusibosdavo. Jį žavėjo tik pradžia. Bet ko jis imdavosi, kur linkdavo, tai ten eidavo visa širdimi. Jis arba mylėjo, arba nekenė, o vidurio nepakentė.

http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LH00/Jonas_Aistis._Apie_laiką_ir_žmones.LH1800.pdf

Jonas Aistis, „Papilio aras“, *Raštai II*, Western Springs: Ateities literatūros fondas, 1993, p. 185–202.

Mokslininkas Algirdas Julius Greimas apie Kazį Binkį

Galvon suaugę baras profesoriai,
Kad vietoms gabus bet nerimtas.
O man – kur pažiūriu – visur pavasariai,
Kiekvienoje kišenėj pavasarių šimtas.

Iš tikrųjų reta rasti žmogų, taip labai įsimylėjusį pavasarį, kaip Kazys Binkis. Ši pavasarėta, audringa, vėjus pamilusi siela, sakytum, įkūnija savyje jaunąją mūsų poeziją, visą gaivališką atgimusios Lietuvos jaunatvę.

Nesaugojo, netaupė Binkis tos savo jaunatvės, tų kišenėse pūpsančių pavasariškų šimtinių, o švaistėsi jomis į visas puses, išvilkęs iš skrandos, „leido savo sielą ant vėjo“, į visus keturius vėjus.

Nesaugojo savo žodžių išrinktiesiems, nedangstė savo minčių nuo „kvailos minios“, nes jo sieloje buvo didelis tikėjimas ir dar didesnė meilė: meilė savo tautai ir tikėjimas jaunystėje. Šios vaizgantiškos (1) sielos mums nesuprasti be jo didelio ir gyvo tikėjimo – tikėjimo jaunystėje, jaunimo idealistine ir pasiaukoti mokančia jėga.

Išgirskit Binkį, šaukiantį „Jaunieji! Į gatvę! Į laisvę alėjų!“¹, pamatykit to per greit sumies-
cionėjusio gyvenimo taisyti atėjusį sodžiaus atžalyną, prisiminkit tuos Kauno vaikus, iš karto
prisidėjusius prie sukilimo², kad atitaisytų amžiais daromas skriaudas, pavartykite laikraščių
komplektus ir perskaitykit pirmą pasitaikiusią binkišką antraštę: „Kultūros fronte priešas trau-
kiasi. – Išglebimo, biurokratinio sustingimo ir senatviškos apatijos pozicijos braška“, – visur ta
pati entuziastiška, kitaip sakant, binkiška nuotaika, tas pats geras tikėjimas jaunystė.

Žmogų, apdovanotą tokiu temperamentu, turbūt pats Dievas siuntė į mūsų jauną, laisvės
apstulbintą tėvynę. Ir pačiais pirmaisiais metais jis iškyla kaip centrinė ir centralizuojanti figūra,
kaip jaunųjų kultūrinio fronto vadas. Spontaniškai jis – Keturių Vėjų dvasios tėvas, jis – pal-
dieninkų³ *maestro*, vardas, kurį jaunieji, dabar jau žilstą poetai, šventai jam išsaugos. Bet Binkis
čia nesustoja. Ne literatūrinę mokyklą sukurti jam rūpi, ne eksperimentus poezijoje daryti, jis
kovoja už tautinę kultūrą ir už kultūringą tautą. [...]

„Šių dienų poeto kelias tiesus ir aiškus“, – sako pats Binkis. – „Ne saloninė gražbylostė jam
rūpi, ne poniutės eilinio romano išgyvenimai, ne „sielos begaliniai kentėjimai dėl nenusisėkusio
bučio“, bet didžioji per visus amžius švietusi poetui lietuviui idėja, *aisčių tautos išlikimo idėja*“.
Binkis jaučia likimo kumštį, kuriuo šisai grūmoja jo tautai, *karalių tautai*, kaip jis mėgdavo saky-
ti. Nes kaipgi kitaip vadinti tautą, kuri davė neišmatuojamiems plotams tiek kunigaikščių, kurioj
kas trečias žmogus – jau kunigaikštis. Ir šią karalių tautą, tiek amžių išvergavusią, *vėlei prikelti*,
išsaugoti ir paruošti naujam, dvasiniam karaliavimui – štai ta didžioji Binkio idėja. [...]

Atūžė ir praūžė Keturi Vėjai⁴, o vis dėlto po jų ir šviesiau, ir švariau pasidarė lietuviškoj
padangėj; pareikalavo mat Binkis: „pasislinkit į pakraščius, debesys, kad matyčiau sugrįžtančią
saulę“, – ir debesys paklausė. Vėjai nutilo. Liko saulė ir Binkis. O tie, kurie ėjo po Binkio, jau matė
grįžtančią saulę. [...]

Tai vaižgantiškas, pavasariais besižarstąs, tai valančiškas uolus tautos kultūrintojas, šis ka-
ralių tautos sūnus iškyla prieš mus kaip gyvas tų dvidešimties metų nepriklausomo gyvenimo –
įsikūnijimas.

A. J. Greimas, „Kalba, pasakyta 1942 m. Šiaulių teatre surengtame viešame K. Binkio mirties pami-
nėjime – akademijoje“, *Varpai*, 1943. – P. 302–303; *Literatūra ir menas*. – 1988. – Rugs. 27.

¹ Jaunieji į gatvę!... – K. Binkio eilėraščio „Manifestas“ eilutės iš pirmojo poezijos rinkinio *100 pavasarių* (1923).

² Kauno vaikus, iš karto prisidėjusius prie sukilimo – minimas 1941 m. birželio sukilimas prieš Lietuvą okupavusią Sovietų Sąjungą. Pagrindinis sukilimo tikslas buvo atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Sukilėlių daugumą sudarė jaunimas, nepriklausomoje valstybėje gimę ir užaugę žmonės.

³ „Broliai paldieninkai“ – 1920–1923 m. K. Binkio bute besirenkanti apie dvidešimties įvairių sričių meni-
ninkų ir rašytojų grupė.

⁴ Keturi vėjai – literatūrinis sąjūdis ir literatūrinis žurnalas, kurio idėjinis vadas buvo K. Binkis.

? Klausimai
ir užduotys

1. Ką sužinojote apie dramos „Atžalynas“ sukūrimo aplinkybes?
2. Kas buvo svarbu prieškario Lietuvos jaunimui?

Ką Jums reiškia „Atžalynas“?

Jau slenka aštuntoji dešimtis metų nuo to laiko, kai mano tėvas Kazys Binkis pradėjo kurti savo dramą „Atžalynas“. Rašant jam nieko nereikėjo išgalvoti. Mano artimiausi draugai – Kazys Bobelis, Jurgis Bobelis, Juozas Blažys, Stasys Birutavičius, kaip tėvas apibendrindamas vadino, „B“ klubas – nuolatos būdavo mūsų dideliame kieme. Kai pas mano tris seseris ateidavo draugės – Nelė Dauguvietytė, Angelė Dėdelytė, Olė Radzevičiūtė – tėvai leisdavo pasidaryti namuose vakarėlį – „kinderbalių“. Visi mes ėjom šešioliktus metus.

Gera prisimenu, kaip tėvas mus stebėdavo, visai mūsų nevaržydamas (o tą jis gerai mokėjo), klausydavosi mūsų kalbų, kartais paklausdamas, ką reiškia koks žodis, kai pavartodavom gimnazistišką žargoną. Kaip žinia, šis spektaklis turėjo didžiulį pasisėkimą ne tik premjeros metu, bet ir daugelį metų po jos. To priežastis visai paprasta ir aiški, išreikšta paskutinėje šio spektaklio frazėje: „Gražus atžalynas auga.“ Visai neperdedant galima teigti: tai buvo nuostabi atžalyno karta. Tuo nereikia stebėtis – šį atžalyną augino nuostabūs tėvai.

Jaunimu mano tėtis labai domėjosi. Jam buvo svarbi auganti naujoji karta. Tėtis tikėjosi, kad šitas jaunimas atstatys Lietuvą; jis sakydavo: „Kai užaugsite, Lietuva pasijus geros rankos.“

Koks buvo laikas, kai buvo rašomas „Atžalynas“?

Gimę dar spaudos draudimo laikais, „Aušros“ ir „Varpo“ pažadinti, iškentę dvi okupacijas ir karą, mūsų tėvai sugebėjo pakelti galvas ir apsiginti nuo tų, kurie vėl norėjo tas galvas nulenkti. „Dabar jūs galite gyventi pakeltomis galvomis, – dažnai sakydavo mano tėvelis. – Galite mokintis savo gimtąją kalbą. Išeisite universitetus ir užbaigsite Lietuvos kūrimo darbą, kurį mes taip sunkiai pradėjome.“ [...]

Maironis mus įtikino, kad mūsų tėvynė gražiausia, mūsų tauta narsiausia, o mūsų pareiga tuo įtikinti visą pasaulį. Reikia tik žygdarbių, kuriuos tas pasaulis matytų ir kuriais stebėtusi. Mes pavydėjome savo tėvams, kad jie kovodami galėjo parodyti savo narsumą. „Ten už upių plačių žiba mūsų pulkai, jie mylimą Lietuvą gina“... Darius ir Girėnas parodė, kad pasaulinį žygdarbį galima atlikti ir ne mūšio lauke. Mūsų narsieji krepšininkai du kartus iš eilės įrodė Europai, kieno jaunimas šauniausias. Mes didžiavomės didžiuoju chirurgu Vladu Kuzma, kuriam sudėtingos operacijos atveju vokiečiai atsiųsdavo iš Karaliaučiaus lėktuvą.

„Kazio Binkio įkvėpti. Gerardą Binkį kalbina Daiva Šabasevičienė“
(7 meno dienos, 2013-06-21, Nr. 25 (1039)).

Susipažinę su Kazio Binkio asmenybe, atsiverskime jo dramą. Kad geriau suprastume kūrinio idėjas ir jo reikšmes, skaitydami tekstą nagrinėsime veikėjų charakterius, jų požiūrį į gyvenimą, tarpusavio santykius, pagrindinį konfliktą.

Klausimai ir užduotys

1. Įvardykite „Atžalyno“ temą – apie ką ši drama?
2. Kokias pagrindinės idėjos išsakomos dramoje?
3. Koks pagrindinis dramos konfliktas? Kokios jėgos susiduria? Kaip konfliktas išsprendžiamas?
4. Kurie įvykiai dramoje yra svarbiausi – keičia pagrindinio dramos veikėjo gyvenimą?
5. Kaip dramos veikėjai supranta gyvenimo prasmę?
6. Skaitydami ir nagrinėdami dramą, sudarykite personažų ryšių schemą, kurioje atsispindėtų santykiai tarp kūrinio veikėjų ir nuomonės apie juos.

Kiekvienam veiksmui sukurkite atskirą schemą.

Schemeje turi būti:

- a) surašyti ir pagal pasirinktą kriterijų sugrupuoti veikėjai.
- b) pažymėti ryšiai tarp veikėjų:
tiesioginiai ryšiai, kai veikėjai kalbasi,
netiesioginiai – kai veikėjas apie personažą kalba kitam veikėjui.
pavyzdžiui: Keraitienė ----- Petras _____ Jasius
- c) įvertinti santykiai tarp veikėjų, požiūris į veikėją.
- d) įvardyti žodžiai, frazės arba poelgiai, geriausiai atspindintys ryšį tarp veikėjų.

Prie schemos paaiškinkite sutartinius ženklus.

I-asis dramos veiksmas – kūrinio ekspozicija, įžanga, kurioje sužinome apie dramos veiksmo aplinkybes. Detalės padeda atskleisti personažų charakterių bruožus.

Klausimai ir užduotys

1. Perskaitykite I veiksmo pradžią vaidmenimis.
2. Kas yra Petras Keraitis, kokioje šeimoje jis gyvena ir kodėl?
3. Kokie tarpusavio santykiai Keraičių šeimoje?

Drama (gr. *drao* – veikti) – viena iš trijų literatūros rūšių greta lyrikos ir epikos. Dramos veiksmo pagrindas – konfliktas. Kūrinyje susiduria veikėjai, siekiantys savo tikslų. Dramą sudaro dialogai ir monologai. Paprastai dramoje esti keli veiksmi.

Dialogas (gr. *dialogos* – pokalbis) – dramos veikėjų pokalbis.

Monologas (gr. *monos* – vienas + *logos* – kalba, žodis) – dramos veikėjo išsakomos mintys arba sau sakoma kalba.

Remarka – dramos tekste esančios pastabos, pateikiančios glaustą informaciją apie veikėjus (pvz., jų išvaizdą, veiksmus), aplinką, kurioje vyksta veiksmas.

Dramos veikėjas – personažas, herojus, veikiantis dramoje.

Dramos veiksmą paprastai sudaro:

Ekspozicija [lot. *expositio* – išdėstymas, paaiškinimas] – dramos pradžios dalis, kurioje supažindinama su veiksmo aplinkybėmis ir personažais.

Veiksmo užuomazga – įvykis, kuris išjudina veiksmą. Veiksmo užuomazga pakeičia personažų gyvenimą – jie nebegali gyventi taip, kaip gyveno anksčiau.

Veiksmo vystymasis – dramos veiksmo raida.

Kulminacija – aukščiausias įtampos taškas.

Veiksmo atomazga – dramos pabaiga, kūrinio dalis, kurioje išsprendžiamos problemos (plg., dramos veiksmo užuomagoje iškyla problema, dramos veiksmo atomazgoje problema išsprendžiama).

Draminė situacija – sudėtinga situacija, kurioje atsidūręs personažas privalo veikti nedelsdamas.

Konfliktas – priešingų jėgų, personažų, tikslų, įsitikinimų, nuomonių susidūrimas.

Detalė dramos tekste padeda sukurti personažo charakterį, veiksmo įtampą. Detalė gali būti personažo charakterio bruožas (pavyzdžiui, personažo išsiblaškymas), daiktas (pavyzdžiui, lėktuvo modelis).

Kliūtys – tai, ką personažas, siekdamas tikslo, turi įveikti. Kliūtys padeda atskleisti personažo charakterį. Dramoje personažai susiduria su vis sunkiau įveikiamomis kliūtimis.

KAZYS BINKIS. *Atžalynas*

Penkių veiksmų pjesė

VEIKĖJAI

KERAITIS – inžinierius

KERAITIENĖ – jo žmona

PETRAS (KERAITIS) – inžinieriaus sūnėnas, našlaitis

JASius ŠIAUČIUKAS – Petro draugas, gimnazistas

TIJŪNAS – klasės auklėtojas

ŽIOGAS – siuvėjas

ŽIOGIENĖ – jo žmona

DIREKTORIUS

INSPEKTORIUS

PSICHOLOGAS

ISTORIKAS

FIZIKAS

GAMTININKĖ

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS

Gimnazistai, gimnazistės:

BARZDŽIUS GEDIMINAS

ŠURA

ANDRIUŠIS

ALDONA

MARYTĖ

Žiogo padėjėjai:

MOTIEJUS

JUZĖ

PLIUŠKIENĖ

ČIGONĖ

Mokytojai, gimnazistai, tarnai, gegužinės dalyviai

PIRMAS VEIKSMAS

Vidutiniškai apstatytas valgomasis kambarys

KERAITIS (už scenos). Petrai! Ū-ū! Petrai!

PETRAS (*kambarį už sofą*). Aš čia, dėde.

KERAITIS (įkišęs galvą pro duris). Kur tu? Čionai?

PETRAS (už sofą). Aš tuojau, dėde.

KERAITIS (eina prie sofą). Ką gi tu čia darai?

PETRAS (išlenda). Aš čia sagos ieškojau. Ištrūko ir pariedėjo.

KERAITIS (juokdamasis). Ir tu nusivijai sagą po sofa?

PETRAS. Aš suradau ir tuojau įsisiūsiu.

KERAITIS. Ak tu, sodieti sodieti... Argi tai vyro darbas sagas siuvinėti? Duok tarnatei, ji tau įsiūs.

O tu štai padaryk man papirosų.

PETRAS. Gerai, dėde. Aš tuojau. (*Eina į kampatį prie staliuko ir daro papirosus*)

KERAITIS. Tik rūkyt bedarydamas neišmok.

PETRAS. Ne, dėde. Aš nerūkysiu.

KERAITIS. Ir būsi vyras. O gimnazijoje pas jus turbūt dumia?

PETRAS. Yra rūkančių... Tik labai mažai...

KERAITIS. O kurie ten iš tavo draugų pypkauja?

Petras tyli

Na, gerai, gerai. Aš tik taip sau paklausiau... Gerai, kad nesakai... Savo draugų nereikia išdavinti. Turbūt jau apsipratai gimnazijoje, susidraugavai?

PETRAS. Man labai gera gimnazijoje... Visi man labai geri... Ir linksmi visi, sąmojingi. Aš stebiuosi, iš kur pas juos tiek sąmojo.

KERAITIS. Taip, taip, Petrai. Šito išmokti negalima. Jie taip išauklėti. Tai požymis, kad geroje šeimoje augę... O su Barzdžiaus Gediminu draugauji?

PETRAS. Kad, dėde, jis toks... išdidus. Matyt, aš jam per prastas.

KERAITIS. Tu, Petrai, ten nė vienas ne per prastas. Tu visada atmink, kad esi savo tikro dėdės, inžinieriaus Keraičio, auklėtinis, atseit, kaip sūnus. O tai daug reiškia.

PETRAS. Aš atsimenu, dėde.

KERAITIS. Tad būk vyras. Nė vienas nenusileisk. Nesiduok skriaudžiamas.

PETRAS. Manęs ten, dėde, niekas neskriaudžia.

KERAITIENĖ (įeina). A, šeimyniška idilija. Gal sutrukdžiau?

KERAITIS. Mes čia su Petru apie gimnaziją kalbame.

KERAITIENĖ (šlifuoja nagus). Turbūt savo gimnazistiškas dienas prisiminei?

KERAITIS. Ne. Mes čia apie Petro draugus šnekamės.

KERAITIENĖ. Kai dėl draugų pasirinkimo, tai jis dideliu skoniu nepasizižymi. Batsiuvio Šiaučiuko sūnus tikrai jam ne pora.

PETRAS. Jis labai geras vaikinai, dėdinyt.

KERAITIENĖ. Dėl jo gerumo tai leisk man geriau nusimanyt. Tokioj šeimoj angelas negali išaugti.

KERAITIS. Kokie čia gimnazistų tarpe šeimos klausimai gali būti? Vienoj klasėj – tai ir draugas.

KERAITIENĖ. Ir labai gaila. Iš sodžiaus atvykusį prasčioką kiekvienas lengvai gali už nosies veždžioti. O tas angelas su popirosu dantyse tokių tik ir ieško.

PETRAS. Dėdinyt... Jasius jau ruošiasi mest rūkęs. Jis greit mes.

KERAITIS (juokdamasis). Ot kaip?

KERAITIENĖ. Matote, kokia pažanga!

KERAITIS. Na, Petrai, jeigu jis ruošiasi mest rūkęs, tai drąsiai gali draugauti. Tai stiprus vyras iš jo išaugs. Aš kiek kartų ruošiaus mest, vis nieko neišeidavo.

Petras paraudęs pasilenkia prie popirosų

KERAITIENĖ. Ar sakei Žiogui, kad tuojau ateitų?

PETRAS. Jis pats žadėjo kelnes atnešti.

KERAITIENĖ. Petrai, prie ponių negražu taip kalbėti...

Petras nustebęs žiūri

KERAITIS. Štai, Petrai, – čia tai tu ir pakliuvai! Geruose namuose kelnės – tai nepadorus žodis. Reikia vietoj „kelnių“ tart kaip kitaip, na, apatinė kostiumo dalis arba pliumhozai, bridžai, arba dar kaip, tik, saugok Dieve, ne kelnės.

KERAITIENĖ. Nėr ko šaipytis, pone inžinieriau. Gero tono vadovėlį ir tamstai būtų pravartu paskaityti.

PETRAS. Ar yra toks vadovėlis?

KERAITIS. O kaipgi! Ne vadovėlis, bet ištisa enciklopedija. Tik mums vargu ar padės.

KERAITIENĖ. Gerai, kad bent prisipažįsti... Petrai, nubėgsi pas Lipšicą ir paimsi pudros. Pasa-kyk, kad man. Pudra „Nonsi“, spalva „rachel“. Užsirašyk.

PETRAS. Atminsiu: Nonsi-rachel. (*Išeina, pusbalsiu kartodamas*)

KERAITIENĖ (patylėjusi). Jei mano autoritetą griauni savo auklėtinio akyse, tai bent pats jį auklėtum.

KERAITIS. Ką tu, ką tu, dūšia! Aš ne tik negriaunu, bet esu tau be galo dėkingas, kad rūpinies mano sūnėnu.

KERAITIENĖ. Negalima pastabos padaryti be to, kad tu neįsikištumei.

KERAITIS. Gal aš kiek ir kaltas... Bet man rodosi, kad negalima visko iš karto. Jis, vargšas, ir taip iš paskutiniųjų stengiasi.

KERAITIENĖ. Pavyzdžiui, kad ir šiandien.

KERAITIS. Ar ir vėl jis ką lepterėjo?

KERAITIENĖ. Gėda prieš tarnaitę... Stačiai nėr kur akių dėt... Aš jam duodu tavo kelnes ir sakau:

nunešk pas kriaucių ir paprašyk, kad tuojau išprosyti. O jis: „Aš, dėdinyt, pats moku prosyti, aš tuojau išprosysiu. Aš kelnes ir pasiūt moku.“

KERAITIS. Ach, ir vėl...

KERAITIENĖ. Girtis savo kriaučiška kilme, ir dar tarnaitės akivaizdoj! Dabar visas miestas žinos, kad tavo brolis buvo kriaučius... Ir man kiek laiko melavai, visuomet tvirtindavai, kad tavo brolis buvo aptiekorius.

KERAITIS. Palauk, dūšia. Viskas pamažu susitvarkys. Ko iš jo dabar norėti? Jis sodietis, laukinukas, visiškas našlaitis.

KERAITIENĖ. Jeigu našlaitis, tai, tavo manynu, jo ir auklėti nebereikia?

KERAITIS. Atvirkščiai. Aš gi sakau, kad aš tau labai dėkingas...

PETRAS (įeina). Štai, dėdinyt. Nonsi-rachel.

KERAITIENĖ. Ne Nonsi, bet Noñsi. Pas jus gimnazijoje prancūziškai berods moko?

PETRAS. Noñsi...

KERAITIENĖ. Ir, be to, paduodant ką nors už save vyresniam, reikia nusilenkti.

PETRAS lenkiasi iš pusiau

Viešpatie, kaip jis lenkiasi!

KERAITIS. Taip, taip, Petrai... Lenkiesi tartum basį prarijęs. Reikia grakščiau. Reikia ir galvą nulenkti.

KERAITIENĖ (paskatinta pašoka, paeina kelis žingsnius nuo stalo, paskui vėl grįžta ir rodo, kaip reikia nusilenkti). Reikia elegancijos... Nors truputėlį elegancijos... (Rodo) Tai saviškių tarpe, o nepažįstamai damai galima dar labiau nusilenkti. (Rodo ir vėl sėdasi) Dabar gali eiti į savo kambarį.

PETRAS lenkiasi, kaip buvo parodyta, ir išeina

KERAITIS. Matai, kaip jis greit persiima... Gabus vaikinai, ir Tijūnas, klasės auklėtojas, sakė...

KERAITIENĖ. Kai dėl auklėjimo, tai aš iš jo padarysiu žmogų. Bet tavo pareiga jį išpėti, kad su bet kuo nesusidėtų. Kas iš to, kad aš jį auklėsiu, o draugai jį gadins.

KERAITIS. Protingas vaikas, ką jam ten draugai padarys.

KERAITIENĖ. Blogos manijos kaip tik iš draugų namo parsinešamos. Štai Barzdžiuvienė skundėsi... Beje, kodėl gi jis su Barzdžių berniuku nedraugauja?

KERAITIS. Kalbėjau... Sako, anas nenorįs, didžiuojąsis.

KERAITIENĖ (pašoka). Kas? Didžiuojasi? Šitas rangovo vaikėzas didžiuojasi prieš inžinierių Keraičių auklėtinį? Pasakyk Petrui, kad jis su juo nekalbėtų.

KERAITIS. Et, tegul... Ką ten kištis į mokinių reikalus, susitvarkys patys.

Beldžiasi į duris

KERAITIENĖ. Prašau!

Įeina ŽIOGAS

ŽIOGAS. Vedlūg ponios paliepimo... (*Deda ant kėdės atramos kelnes*)

KERAITIENĖ. Ar ir išvalėt?

ŽIOGAS. Išvaliau. Kelnaitės kaip naujos.

KERAITIENĖ. Tai visa labai gerai. Bet ką jūs padarėt su mano paltu?

ŽIOGAS. Rodos, ponია, viskas buvo gerai. Padaryta vedlūg paskutinės mados. Ponია atsiimdama pati buvai patenkinta.

KERAITIENĖ. Ką aš pati ant savęs galiu matyti? Man sako, aš ir tikiu. Bet dabar aš niekur su juo negaliu pasirodyti. Pliuškienė pamatė kavinėj ir nušvito: „Vaje, koks ponios puikus paltas!“ Snaudžiuvienė susitikau gatvėje, ta irgi džiaugsmu pražydo, vos nepatrūko begirdama.

ŽIOGAS. Negali būti.

KERAITIENĖ. Bet taip yra. Šitos raganos nė žodžio nebūtų pratarusios, jei būtų gerai pasiūtas. Būtų pažaliavusios iš pavydo. Viskas aišku. Ne paltas, o stačiai duknomis impilas. Pažiūrėkite patys. (*Išeina*)

KERAITIS. Matai, Žiogai, kokios moterys... Mums atrodo gerai, bet su mūsų, vyrų, nuomone čia niekas nesiskaito.

KERAITIENĖ (*įeina paltu apsisiautusi*). Štai, pasigėrėkite!

ŽIOGAS. Ale, ponია, kaip nulietas.

KERAITIENĖ. Bet kur mano figūra? Sakykite, kur mano figūra? Drabužis turi pabrėžti moters figūrą, o aš jaučiuos jame kaip maiše.

ŽIOGAS. Ale, ponია, tikėk man, kad pabrėžia... Ir šitą liniją pabrėžia, ir šitą išlinkimą... Visą amplitudą pabrėžia.

KERAITIENĖ. Aš pati jaučiu, kur pabrėžia, kur ne.

ŽIOGAS. Tos ponios girdamos tikrai melavo... Vedlūg teisybės, jos turėjo alpt iš pavydo. Ant ponios figūros tik ir siūt paltus.

KERAITIENĖ. O tamstai, pone inžinieriau, kokia čia tylos minutė užėjo? Tartum tai būtų ne tavo žmonos paltas, o rankšluostis koks. Gal teiktumeis pareikšti savo autoritetingą nuomonę?

KERAITIS (*nedrąsiai*). Mm... Iš tiesų... Paltas lyg tartum vietomis siaurokas.

KERAITIENĖ. Siaurokas... Kam paltas, o kam protas siaurokas.

ŽIOGAS. Galėsime, ponია, dar truputį čia suimti... Bet tik truputėlį. Prašau, ponია, aš tuojau pat parsinešiu.

KERAITIENĖ. Ne, ne. Tik ne šiandien... Man posėdis. Aš rytoj nusišiu ir prašau sutvarkyt. O dabar pakalbėsime apie uniformą berniukui. Ar pavyzdžius atsinešėt? (*Šaukia pro duris*) Petrai!

ŽIOGAS. Atsinešiau keletą pavyzdėlių. (*Rodo*)

Įeina PETRAS

KERAITIENĖ (*žiūrėdama pavyzdžius*). Po kiek šitas?

ŽIOGAS. Aštuoniolika metras.

KERAITIENĖ. Prasta medžiaga. O šitas?

ŽIOGAS. Penkiolika.

KERAITIENĖ. Visai niekam tikusi medžiaga.

KERAITIS. Mokiniui kad tik stipri, tai ir gera.

PETRAS. Man kad tik pigesnė, dėdinyt.

KERAITIENĖ. Jaunesniam reikia tylėti, kai jo niekas neklausia. (Žiogui) O Barzdžių vaikui tamsa siuvai?

ŽIOGAS. Taip, aš. Bet tai, ponias, – prabanga. Angliška medžiaga po 40 metras.

KERAITIENĖ. Prašau paimti anglišką po 45. Nuimkite mastą.

ŽIOGAS (*graibstosi po kišenės metro*). Aš tuojau, ponias.

KERAITIENĖ (Petrui). Prieik arčiau. Krūtinę pirmyn. Tamsta, Žiogai, į pečius ir į krūtinę vatos nepagailėk.

ŽIOGAS (*matuoja*). Viskas bus padaryta. Vedlug medžiagos ir fasonas.

KERAITIENĖ. Pabrėžti taliją, nekenčiu, kai uniforma kabėte kaba.

KERAITIS. Kelnes jūs jam per ilgias atmatavot.

Klausimai ir užduotys

1. Palyginkite Keraitienės, Keraičio ir Petro nuostatas:
 - 1) kas lemia draugų pasirinkimą,
 - 2) kaip supranta auklėjimą,
 - 3) kam reikalingas mokymasis ir mokslas,
 - 4) kaip vertina darbą,
 - 5) kaip elgiasi ir kaip bendrauja su kitais žmonėmis.
2. Kaip Keraičių šeimoje jaučiasi Petras?
3. Ką apie Petro charakterį galima spręsti iš jo paties žodžių ir elgesio, Keraičio ir Keraitienės pasakymų? Išrinkite kelias detales, kurios padeda atskleisti Petro charakterį.
4. Paklauskite tėvų, senelių, kaip jūsų šeimoje, giminėje vieni kitiems padėjo siekti mokslo, rūpinosi vieni kitais.
5. Parašykite, ką jūs labiausiai vertinate savo šeimoje.

KERAITIENĖ. Būtinai ilgos. Dabar visi drabužiai eina ilgyn. Būtinai, būtinai ilgos.

TARNAITĖ. Ponas Tijūnas, gimnazijos mokytojas.

KERAITIS. Klasės auklėtojas. Prašyk.

TIJŪNAS (*įeina*). Atleiskite, ponai... Aš turbūt ne laiku?

KERAITIENĖ (*grakščiai*). Prašome, mums labai malonu.

Sveikinas

TIJŪNAS. Vis tos pareigos... Lankau savo auklėtinių butus.

KERAITIS. Sėskis, prieteliau! Niekada mūsų neaplankai...

TIJŪNAS. O čia ir ponas Žiogas su savo metrais. (*Sveikinas*) Uniformą? Jūs ir mokytojus, ir mokinius apsiuvat.

ŽIOGAS. Ponas mokytojas jau seniai pas mane bebuvo.

TIJŪNAS. Nueisiu, nueisiu. Anądien pastebėjau, kad jau alkūnės kiūra.

KERAITIENĖ. Petrai, nuvesk meistrą į savo kambarį, ten baigsite matuoti.

ŽIOGAS. Sudiev, ponai!

TIJŪNAS (spausdamas ranką). Sudiev! Tai laukite, greit aš pas jus būsiu.

ŽIOGAS. Lauksiu, ponas mokytojas.

ŽIOGAS ir PETRAS išeina

KERAITIENĖ. Prašome sėstis, pone mokytojas.

KERAITIS. Na, kaipgi sekasi mūsų naujokui?

TIJŪNAS. Darbštus berniokas. Tik gal kiek per lėtas... Nėra jame šito, kaip čia pasakius, protinio miklumo. Bet ir tai ateis ilgainiui.

KERAITIS. Žinoma, ko iš jo dabar norėti. Sodietis...

TIJŪNAS. Taigi, taigi... Tas sodietiškumas jį ir išskiria iš kitų.

KERAITIENĖ. Vargas, pone mokytojas... Nei peilio, nei šakutės žmoniškai nemokėjo paimti... Visas ištisai reikėjo perauklėti.

TIJŪNAS. Taip, taip... Auklėti... Pirmučiausia auklėti, o visa kita savaime ateis... Bet čia jam labai patogu. (Apsidairydamas) Reta kuriam iš mano auklėtinių tenka tokiose sąlygose mokytis...

KERAITIENĖ. Yra ir tokių, kur ir pavalgyti socialiai negauna.

TIJŪNAS. Negalite, ponai, suprasti, kaip kai kurie mokiniai gyvena. Štai ir dabar grįžtu iš vienos lūšnos. Gimnazijoje vaikas kaip vaikas, ir mokosi neblogai. Bet nueinu į butą, – baisu pažiūrėti. Tėvas kurpius, ligi pusiaunakčio kausto batus, o už lentų sienos ankštas kambariukas ir ten visa šeima: keletas mažų ir tarp jų – mano auklėtinis.

KERAITIS. Sunku vargšui tokioj aplinkoj mokytis.

TIJŪNAS. Koks čia gali būti atitrauktas galvojimas, kai aplink vaikai spiegia, o už sienos tėvas puspadžius kala.

KERAITIENĖ. Ir kam tokie žmonės kopia į gimnaziją? Pramoktų amato – ir gyventų sau.

TIJŪNAS. Tikras vargas ir tėvams, ir mokiniui.

KERAITIENĖ. Taip, pone mokytojas. Daug yra vargo pasauly. Ir niekaip jo sumažinti negalima. Ir rinkliavas darome, ir labdaringas loterijas, ir balius rengiame, o vargas nemažėja.

TIJŪNAS. Ką čia besakyti, daug ponios vargstate...

KERAITIENĖ. Visos mes, visas ponių komitetas, sezonui atėjus, baigiam nuo kojų nusivaryti. O kokia padėka? Dar visokių kalbų paskui prisiklausai.

TIJŪNAS. Geriausia tai kalbų visai neklausyti. Žmonės silpni, vieną kartą taip nukalba, kitą ki-taip. O naudingas darbas visada naudingas pasilieka.

KERAITIENĖ. O pas tamstas gimnazijoje ar daug nepasiturinčių mokinių?

TIJŪNAS. Yra, ponai. Vienam to trūksta, kitam to. Bet skaudžiausia, kai kartais mokinys dėl tėvų neturto turi skirtis su gimnazija.

KERAITIENĖ. Kaip tai skirtis? O ko gi žiūri tėvų komitetas?

TIJŪNAS. Nepajėgia visų sušelpiti.

KERAITIENĖ. Tokiais atvejais reikėtų daugiau energijos, apsukrumo.

TIJŪNAS. Va, kad ponias sutiktumėt šimet įeiti į tėvų komitetą, tai mums būtų didelė parama. Kai dabar ponios auklėtinis mūsų gimnazijoje, gal, sakau, neatsisakytumėt.

KERAITIENĖ. Ką jūs, pone mokytojau? Aš ir taip iki ausų darbais apversta. Štai ir dabar turiu skubėti į ponių patronato posėdį.

TIJŪNAS. Bet vis dėlto ponios parama mums būtų labai brangi.

KERAITIENĖ. Ne, ne! Aš pati tai ligi ausų... Bet apie tai pakalbėsime. Ar tamstai nebus nepakeičiui, jei tamsta mane palydėsi iki moterų klubo, kur aš tučtuojau turiu būti?

TIJŪNAS. Su didžiausiu malonumu, brangioji ponias. Tik vieną minutę aš dar norėjau jus sutrukdyti. Norėčiau pamatyti jūsų auklėtinį ir užrašyti kai kuriuos formalumus.

KERAITIENĖ. Tučtuojau aš jį pašauksiu. (Tarpdury) Petrai! Petriuk! Eikš čionai, vaikeliai. Tavo ponas auklėtojas tavęs laukia. (Įsiveda Petrą apkabinusi)

TIJŪNAS (ima iš portfelio popierių). Na ką, mano mielas, ar dėdienė tavęs už ausies netampo?

PETRAS. Ne, pone mokytojau.

TIJŪNAS. Gaila, gaila. O iš dėdės diržo irgi negauni?

PETRAS. Negaunu, pone mokytojau.

TIJŪNAS. Gaila, gaila. O vertėtų. Disciplina jauniems žmonėms niekada nekenkia.

KERAITIENĖ. Jis mūsų favoritas, pone mokytojau.

PETRAS. Man čia labai gera.

TIJŪNAS. Matyt, matyt... Kad tik per daug neišlepintų... Na, sakyk, mano mielas, kuo vertėsi tavo tėvai?

PETRAS. Mano tėvas buvo siuv...

KERAITIENĖ (pridengia Petrui burną). Konfekciono savininkas, turėjo didelę gatavų drabužių krautuvę.

TIJŪNAS. A-a... suprantu. Vadinas (rašo), stambus verslininkas.

KERAITIENĖ. Taip, taip, stambus verslininkas.

TIJŪNAS. Vadinas (rašo), tėvai mirę, gyvena pas dėdę globėją.

KERAITIENĖ. Taip, taip... Pas dėdę globėją.

TIJŪNAS. Ačiū. Viskas. Vadinas, galime žygiuoti, brangioji ponias.

KERAITIENĖ. Aš tuojau. Baigsiu tik apsirengti. (Išėina)

KERAITIS. Labai tau dėkui už atsilankymą. Prašyčiau taip kada užsukti, laisvu laiku. Ilgiau pasišnekėtume, prisimintume anuos laikus, universitetą.

TIJŪNAS. Taip, taip... Prisiminti... Prisiminti... Aš apie juos jau buvau visai užmiršęs... Žinai, darbas, pamokos, sąsiuvinų krūvos, ir taip diena dienos. Apvelia žmogų. Pasidarai kaip tas Čechovo „Žmogus futliare“.

KERAITIENĖ (įėina). Tai galime keliauti. Dovanokite, bet aš labai skubu.

TIJŪNAS. Sudiev, prieteliau, sudiev, Petrai!

PETRAS (lenkiasi). Sudiev, pone mokytojau!

TIJŪNAS ir KERAITIENĖ išėina

KERAITIS (patenkintas vaikšto). Tai matai, Petrai... Tokios tokelės...

TIJŪNAS (grįžta). Portfelį!

TIJŪNAS. Aš vis turiu ką nors pamiršti.

KERAITIS. Tai visų gerų matematikų požymis.

TIJŪNAS. Formulės, atitrauktas galvojas... Na, dar kartą sudiev! (Išskuba)

KERAITIS (prie lango). Formulės, atitrauktas galvojas. O pageltę lapai visai konkrečiai žemėn krinta. Dabar sodžiuoj bulves kasa.

PETRAS. Ir kulia... Talkos.

KERAITIS. Taigi, taigi... Stirtos, daugybė žmonių... (Daro papirosus)

PETRAS. Ir visi linksmi, įkaitę. Juokas, klyksmas. Mašina zvimbia, tik spėk duot ir šiaudus verst...

KERAITIS. Linksma, Petrai, draugėj dirbti, ir nuovargio nesijaučia.

PETRAS. Kad ir pavargsti, vis tiek linksma. Leiskit, dėde, aš baigsiu daryti. (Daro papirosus)

KERAITIS. Baik. (Vėl prie lango) Aš jau dešimt metų, kai sodžiuoj nebebuvau. Daug kas ten pasikeitė. Sakyk, Petrai, ar sodžiuoj dar tebedainuoja?

PETRAS. Dainuoja, dėde... Ypač per šienapjūtę ir dabar, rudenį, per talkas...

KERAITIS. O kai aš mažas buvau, visas kraštas ištisus metus dainomis skambėdavo... Kai tavo tėvelis vežė mane pirmąkart į miestą mokytis, aš bliaute blioviau. Gaila buvo su sodžium skirtis...

PETRAS (atsidusęs). Su sodžium visuomet gaila skirtis.

KERAITIS. Bet laikas toks šundaktaris, kad viską užgydo... Gyveni žmogus ir keitiesi... Ir tu, Petrai, pasikeisi; mieste pagyvenęs, savęs nebepažinsi...

PETRAS (tvirtai). Aš nepasikeisiu. Aš visuomet, visuomet pasiliksiu toks, kokį tėvelis mane išauklėjo. Prašau, dėde, papirosai.

KERAITIS. Ačiū. (Žiūri į laikrodį) Tai jau ir man metas... Dėdina į moterų klubą, dėdė į vyrų klubą... Tai tu gaspadoriauk dabar namie vienas.

PETRAS. Gerai, dėde.

KERAITIS. Au revoir, mon cher.¹

PETRAS. Au revoir, mon oncle.² (Žiūri į langą, atsidusęs daro rankomis gimnastiką) Nėr kur jėgų dėti. Kad taip su šakėmis prie stirtos! (Daro atitinkamus judesius)

Klausimai ir užduotys

1. Apibūdinkite klasės auklėtojo Tijūno charakterį. Kokiomis detalėmis dramaturgas jį atskleidžia?
2. Papildykite Keraitenės, Keraičio ir Petro nuostatų palyginimą remdamiesi:
jų pokalbiu su Tijūnu ir Keraičio ir Petro dialogu.
3. Kurie veikėjai supažindina su Jasiaus gyvenimo aplinkybėmis? Apibendrinkite, ką sužinojote apie šį personažą?

¹ Iki pasimatymo, mano mielas (*pranc.*).

² Iki pasimatymo, mano dėde (*pranc.*).

JASIUS (lange su lėktuvo modeliu ir braižomu popierium rankose). Ot bachūras! Ar baletą mėgini, ar su piktomis dvasiomis kovoji?

PETRAS. Aa... Jasius.

JASIUS. Vienas?

PETRAS. Vienas. Eikš vidun!

JASIUS. Te – palaikyk! *(Atiduoda modelį ir popierių Petrui ir vikriai įšoka pro langą vidun)*

PETRAS. Tai jau baigėi? Koks gražus! Kaip tikras lėktuvas.

JASIUS. Turi pirmą dovaną gaut, arba aš jį sulaužau! Aš dirbdamas taip jam ir pasakiau.

PETRAS. Jasiau, mielas, – kaip jis sklando?

JASIUS. Pamatysi ore, bet dabar, brol, paslėpk tu jį savo palovin.

PETRAS. Kodėl palovin?

JASIUS. Aš namie neturiu kur padėt. Vaikai kaip vilkai tuoj užpuls, – ir šipuliai beliks.

PETRAS. Gerai, Jasiau, aš jį pas save ant spintos... *(Ima modelį ir deda prie sofos)*

JASIUS. Žiūr, brol... Atnešk braižiklius – vaikai mano skriestuvą nujojo. Aš noriu baigt pirmadieniui savo brėžinį.

PETRAS. Gerai, aš tuoj. *(Išbėga)*

Jasius dairosi, pačiupinėja bufetą, susiveržia diržą ir tiesia ant stalo vatmaną

PETRAS. Štai tau visi prietaisai.

JASIUS. Ot gerai... Ai, koks tavo reisfederis...

PETRAS. Man dėdė savo atliekamus braižiklius dovanojo...

JASIUS. Man kaip tik reikia čia plonytę kaip plaukelis iš vesti. *(Braižo)* O-o-o-ot šitaip! O-o-ot ir va kaip! *(Žiūri, paėmęs rankon brėžinį)* Va tai šitaip, va tai taip aguonėles sėja. *(Braižo ir kalba, pamėgdžiodamas mokytoją)* „Šiaučiuk, tu ir vėl brėžinio neatnešei?“ – „Prašau, panele mokytoja... Teikitės parašyti va čia kampely su pliusu.“ Pasiutiškai geras reisfederis.

PETRAS *(padaręs papirosą, laiko ranką už nugaros)*. Spėk, ką turiu, tai duosiu.

JASIUS. Obuolį?

PETRAS. Ne!

JASIUS. Kriaušę?

PETRAS. Ne!

JASIUS. Pastipusią žiurkę?

PETRAS *(tiesia papirosą)*. Štai, imk!

Jasius purto galvą

Imk gi...

JASIUS. Mečiau... Neberūkau...

PETRAS. Jasiau!.. Tu neberūkai?

JASIUS. Kas čia tokio? Neberūkau ir neberūkysiu... Baigta!

PETRAS. Jasiau, mielasai!.. Tai tu manęs paklausei... *(Meta papirosą į kampą)*

JASIUS. Visai ne tavęs, bet aš pats.

PETRAS. Taip, taip... Tu pats, tu pats, Jasiau! Ir labai gerai...

JASIUS. Nusibodo. Nekenčiu aš to bachūro. Nieko nedirba, valkiojas. O jam ir uždavinius padaryk, ir špagalus pa ruošk, ir transliuok per pamokas. Ir taip nuo trečios klasės už pakelį papirosų. Nenoriu! Baigta!

PETRAS. Vargšas Barzdžius. Dabar turės pats mokytis.

JASIUS. Pats laikas. Tegul pavargina savo durną galvą. Didelis čia daiktas, kad jis rangovo sūnus. Pats cigaretės rūko, o man trečios rūšies kaišioja... Štai ir pabaigiau. Geras reisfederis.

PETRAS. Penki.

JASIUS. Man penkių niekad nestato. Keturis, ir tai su rūgščia fizionomija.

Už lango BARZDŽIUS ir ŠURA, abu rūko. „Štai kur jis!“ „Kur?“ – „Štai!“

BARZDŽIUS (pro langą). Procevojat? Palaimintas darbas jau nos Lietuvos, – anot garsaus poeto Maironio. O mudu su Šura, nusidėjėliai, į faifokloką gūrinam.

JASIUS. Laimingos kelionės!

BARZDŽIUS. Mes buvome ir pas tave, Šiaučiuk, užėję, taip sakant, su vizitu, bet mus tavo tėvas išvijo. Chi-chi-chi...

JASIUS. Labai gerai padarė.

ŠURA. Iš pradžių manė, kad puspadžius prikalta atnešėm, tai dar kalbėjo, o kai pasakėm, kad tavęs ieškome, tai pasiuntė po velnių.

JASIUS. Per arti pasiuntė.

PETRAS. Nesibarkite, vyrai. Prašome į vidų.

BARZDŽIUS (įkišęs į vidų galvą, dairosi). Tai čia Keraičių butas... Baldai visai išėję iš mados. Žiūrėk, Šura, koks bufetas, kaip autobusas. Chi-chi-chi...

JASIUS. Barzdžiau, kiek tau metų?

BARZDŽIUS (sumišęs). Aštuoniolika, o kas?

JASIUS. Mesk gimnaziją ir vesk. Ba kol baigsi, būsi dvidešimt penkerių, ir nė viena pana už tavęs neis. Neis, nežiūrint į tai, kad tavo bufetas į altorių panašus. Neis. Baigta.

ŠURA. Cha-cha-cha. Štai tau, Gediminai, Šiaučiukas barzdą ir prisiuvo.

BARZDŽIUS. Kokia čia barzda... Aš greičiau už jį baigsiu. Klausyk, Jaska, ar padarei man brėžinį?

JASIUS. Aš sakiau, kad nedarysiu.

BARZDŽIUS. Kaip tai nedarysi?

JASIUS. Va taip, nedarysiu, ir baigta.

BARZDŽIUS (išima iš kišenės pakelį cigarečių). Aš tau kaip tik šiandien „Diplomą“ atnešiau.

JASIUS. Tu poryt gausi nuo braižybelkos diplomą, va kokį. (Rodo pirštą)

BARZDŽIUS. Geriausios cigaretės. Aš pats jas rūkau. Imk!

Jasius nejudėdamas su ironiška šypsena žiūri į jį

Tai ką, neimi?

JASIUS. Man per prastos. Aš dabar tik cigarus rūkau.

BARZDŽIUS. Jei padarysi, aš galiu tau ir cigarų užfundyti.

ŠURA. Jis iš tavęs tyčiojasi, Gediminai...

BARZDŽIUS (pašokęs). Ką, tu iš manęs tyčiojiesi? Na, tai atmink!

JASIUS. Atminsiu.

BARZDŽIUS. Cypsi kaip šunystis, – nė vieno dūmo negausi.

PETRAS. Na, vyrai, tai jau per daug.

JASIUS. Baigta! Eik po velnių!

BARZDŽIUS. Š-š-šiaučiukas! Chi-chi-chi...

ABU nueina juokdamiesi

JASIUS (pribėgęs spjauna pro langą). Rupūžė! Į faifokloką... „Diplomą“ atnešiau... Fu! Aš nekenčiu savęs, kad tiek laiko su tokiu asilu draugavau.

PETRAS. Nurimk, Jasiau... Negeras jis draugas, kai draugauja tik dėl išskaičiavimo.

JASIUS. Gana, baigta! (Ima brėžinį) Eisiu namo. Jau gal mama grįžo, gausiu ko nors pietų.

PETRAS. Jasiau, mielas, tai tu dar be pietų?

JASIUS. Mama perdien turguj su obuoliais stovi, tai pas mus pasninkas.

PETRAS. Ir ko tu nieko nesakai?.. (Puola prie bufeto) Užkąskim nors buterbrodų.

JASIUS. Neieškok. Nenoriu. Eisiu.

PETRAS (išima lėkštę su buterbrodais). Klausyk, Jasiau, dar pabūk. Pasikalbėkime. Man taip gera paskui, kai pasikalbam.

JASIUS. Geras tu žmogus, Petrai. Bet bloga tau bus gyventi. Geriem žmonėm bloga pasauly.

PETRAS. Eik tu nefilosofavęs, verčiau papasakok, kaip rytoj jūsų modelių rungtynės vyks?

JASIUS (valgydamas). Eisime, Petrai, kartu aerodroman, pats pamatysi. Aš norėjau apie kitką pakalbėti.

PETRAS. Imam apie kitą kalbėti.

JASIUS. Kvailas gyvenimas, Petrai.

PETRAS. Va tau! Kodėl gi jis kvailas?

JASIUS. Šit mudu dabar draugaujam, kalbam, vaikščiojam kartu... Neseniai susijėjom, ir vėl reiks netrukus skirtis...

PETRAS. O ko mums skirtis? Mokysimės, dirbsime kartu.

JASIUS. Aš nebeilgai besimokysiu.

PETRAS. Ką tu kalbi?

JASIUS. Tėvas nebenori. Vis baras, prikaišioja, kad aš dykas visiems ant kaklo sėdžiu. O čia šiandien dar klasės auklėtojas buvo užėjęs, visko prikalbėjo... Jis, žinoma, kalbėjo, tėvo gailėdamas.

PETRAS. Taip, sunku tavo tėvui. Didelė šeimyna, visi maži. Bet vis kaip nors, iš paskutiniųjų... Juk tu paskui dešimteriopai atsilyginsi.

JASIUS. Aš daugiau ir nenoriu. Man kad tik šįmet. Duotų šešias užbaigti. O paskui – į aviaciją!

PETRAS (pašokęs). Kaip tai, jau ir šįmet tavęs nebenori leisti?

JASIUS. Nebenori.

PETRAS (vaikšto susirūpinęs). Palauk, tai kaipgi čia dabar?

JASIOUS. Štai kaip, brol: elgesį už transliaciją sumažino? Sumažino! Vadinasi, nuo mokesčio neatleis? Neatleis. Štai ir visos lygtys su visais nežinomaisiais.

PETRAS. Visi transliuoja, – kitiems nieko. O tau – sumažino. Nesuprantu.

JASIOUS. Visa viltis tai va štai šitas. (Rodo į modelį) Pirmoji dovana, tai lygiai tiek, kiek reikia mokėti už pusmetį... Bet jei pirmosios negaus, tai sudiev, gimnazijėle. O tada...

PETRAS. Palauk, Jasiau... Va kas! (Ieško ploščiuko kišenėj) Man tėvelis mirdamas paliko va štai šitą. (Ištraukia raudoną skepetaitę) Sakė tik labai svarbiam reikalui teisleisti... O čia reikalas labai labai svarbus. Tai šimtas litų. Imk!

JASIOUS (atšoka). Ką tu, brol... Man dabar nereikia... Gal aš dar dovaną laimėsiu.

PETRAS. Na, tai baigta! Jei nelaimėsi, tai va, sumokam! (Deda atgal sau į kišenę) Šiaip ar taip, ligi pirmos bus sumokėta.

JASIOUS. Tai kaipgi čia dabar? Taip nelauktai. Kada gi aš tau juos galėsiu grąžinti?

PETRAS. Man dabar pinigų nereikia. O kai būsi lakūnas, tai nuveši mane lėktuvu į Ameriką!

JASIOUS. Oi Petrai, mes su tavim visus debesis išmaišysime! Ir šitaip, ir taip, ir va kaip! (Rodo „kilpas“ ir „sraigta“)

PETRAS (apkabina). Na, matai, Jasiau, koks bus gražus gyvenimas.

Girdėtis skambutis

Tai dėdina grįžo!

JASIOUS. Sudiev, brol! Aš prapuolu. Ai, kaip dabar viskas gerai. (Iššoka pro langą)

PETRAS (pro langą). Tai rytoj kartu aerodroman!

Uždanga

Klausimai ir užduotys

1. Kokia Jasiaus gyvenimo svajonė?
2. Kaip Petras, Jasius ir Barzdžius supranta draugystę? Atsakymą pagrįskite citatomis.
3. Kokios detalės rodo, kad Petras jaučia draugą?
4. Kodėl Petras tėvo paliktus pinigus apsisprendžia atiduoti draugui? Kas lemia tokį jo sprendimą?

Klausimai ir užduotys

1. Palyginkite savo klasės rytą mokykloje su vaizduojamu II veiksmo pradžioje: kuo panašus ir kuo skiriasi bendravimas, elgesys, pokalbių temos, mokomieji dalykai, kuriems mokiniai ruošiasi?

Klasė. Rytas. MOKINIAI renkasi. Kairėje sėdi MERGAITĖS, dešinėje – BERNIUKAI. Prieš suolus katedra.

Kampe lenta. Klasėje užsėjęs: kas pamokas pusbalsiu kartoja, kas nurašinėja. Kiti grupėmis kalbasi, išdaigauja

I GIMNAZISTAS (įeina. Garsiai). Labas rytas, ponios ir ponai! (*Niekas neatsako. Dar garsiau*)
Labas rytas!

I MERGAITĖ. Labas, labas!

I GIMNAZISTAS. Nors viena išauklėta mergaitė visoj klasėj atsirado.

I MERGAITĖ. Ar padarei 125-tą?

I GIMNAZISTAS. Pradedant 120-tu ir baigiant 125-tu, visus padariau, ir visus blogai. Reikalauju skubaus nusirašymo.

II GIMNAZISTAS. Maryte! Maryte, štai 125-tas. Šiame uždaviny visa mano siela surašyta. Tik atsakymas truputėlį kitoks išėjo.

I MERGAITĖ (meta sąsiuvinį). Reikia čia man tokios miglotos sielos, ir dar su klaidingu atsakymu. (Nueina kitur nusirašinėti)

I GRUPĖ (*pusbalsiu dainuoja*).

Aukštyn, pirmoji eskadrilė!

Pasklido gandas neramus:

Tenai, kur niūrios erdvės tyli,

Klastingas priešas laukia mūs.

III GIMNAZISTAS (įeina šlubuodamas). Sveikas, Gediminai! Aš visą pirmadienį išgulėjau mirties patalę, tapau sužalotas per šoksimo nelaimę. Apšviesk mane, šviesusis kunigaikšti: ar tavo draugas Šiaučiukas laimėjo pirmąją vietą aviomodelių lenktynėse?

BARZDŽIUS. Jis laimės pirmąją vietą varlių lenktynėse. O be to, koks jis man draugas?

III GIMNAZISTAS. Ar jau nebe draugas? Sakykite!.. Pralaimėjo, tai ir nebe draugas? Koks nepastovumas!..

BARZDŽIUS. Plepėk dar... (Nueina)

III GIMNAZISTAS. Vyrų, apšvieskite nukentėjusį už jūsų visų garbę: kas laimėjo sekmadienį orasvydį¹?

¹ Orasvydis – tinklinis. Lietuvoje iš pradžių vadintas „kumsčiasvydžiu“, vėliau – „orasvydžiu“, „oriniu“. Šios sporto šakos pradžia reikėtų laikyti 1921–1923 metus.

II GIMNAZISTAS. Aštuntokai, atsilikėli.

III GIMNAZISTAS. O šventasai Rokai! Ir aviomodelių, ir orasvydžio rungtynės prakištos. Tik aš vienas rimtai kovojau už mūsų klasės garbę. Būčiau aukščiausiai iššokęs, tik kartį trumpą padavė.

Juokas

II MERGAITĖ. Taip kritai, – manėme, kad nė nebeatsikelsi.

III GIMNAZISTAS. Gal ir ašarėlę gaudžią praliejote?

II MERGAITĖ. Buvo čia dėl ko verkt.

III MERGAITĖ. Irgi čempionas!

III GIMNAZISTAS. Tai žmonių žiaurumas, niekas pralaimėjusio nesigaili. Reikės pereiti į ping-pongo komandą. (Nueina)

II MERGAITĖ. Ten ne tiek pavojinga. (Juokiasi)

Įeina PETRAS

ALDONA. Keraiti, sakyk, kaip čia su 125-tu?

PETRAS. Labas rytas! O ką, neišėjo?

ALDONA. Aš nežinau, kaip čia (rodo sąsiuvinį) su šaknim.

PETRAS (aiškina). Viskas gerai. Tik pirma reikia į laipsnį pakelti. Štai, va čionai...

ALDONA. Sėskim...

PETRAS atsisėda šalia ir kalbasi toliau

Taip, suprantu...

Įbėga apsirikęs pirmokas ir, pamatęs, kad ne į savo klasę pateko, nusteбęs dairosi. II gimnazistas sutrepsį, PIRMOKAS kuria lauk

II MERGAITĖ. Kam tu jį vargšą taip...

II GIMNAZISTAS. Jasiau, parduok man savo aviomodelį... Arba mainykim ant markių.

JASIUS (*taisydamasis rašyti*). Nebeturiu.

II GIMNAZISTAS. Jau pardavei?

JASIUS. Sulaužiau...

II GIMNAZISTAS. Ot kvailas. Tokį gražų lėktuvą laužyti...

JASIUS. Darau kitą... 25-tą bus vėl rungtynės.

II GIMNAZISTAS. Kitose manai laimėti pirmąją?

JASIUS. Taip. (Rašo) Kaip bus prancūziškai „bėgti“?

II GIMNAZISTAS. Nežinau, aš ne bėgikas, klausk šlubio Andriušio. Vyrų, kas atsinešėt markučių? Atidarau mainymo kontorą.

BALSAS. Gausi! Vakar įsukai dvi konsarkas.

II GIMNAZISTAS. Mainas – monas, kas apgauna, tai tas ponas. Naudokitės proga. Naujas paketas tik ką gautas iš Honolulu.

JASIUS. Handelsi, nekliudyk mokytis...

IV GIMNAZISTAS. Eikime, Handeli, į kampą. (Apkabinęs veda) Nekliudyk Šiaučiukui šviestis.

II GIMNAZISTAS. Ar turi markių?

IV GIMNAZISTAS. Turiu. Tik be apgavysčių.

Abu išsiima markutes ir keičiasi

I GIMNAZISTAS (garsiai skaito hegzametą). In nova fert animus mutatas dicere formas corpora...¹

BALSAI. Ko tu čia šauki kaip vargamistra per egzekvijas?

IV GIMNAZISTAS. Vyr'ai, gelbėkit! Handel'is apgavo. (Vežasi II gimnazistą) Rodė antspauduotą, o įsuko švarią.

II GIMNAZISTAS. Taip buvo kalbėta.

IV GIMNAZISTAS. Kokio velnio kalbėta?.. Tuo'jau duok antspauduotą.

BALSAI.

- Ei jūs, chebra, nurimkite!
- Iš tiesų, kaip maži vaikai.
- Handel'i, ar perki senus autobuso bilietus?
- Jis ir nuo senų kaliošų neatsisako.

Juokas

II GIMNAZISTAS. Mergaitės, gelbėkite mane nuo šitų žmogėdrų!

I MERGAITĖ. Skriaudžia visi tave, Handel'iuok... Bet tu ne pasiduok!

II GIMNAZISTAS. Sunkus gyvenimas, Maryt. Ačiū nors už gerą žodį.

Skambutis, mokiniai sėdasi į savo vietas

BALSAI.

- Vyr'ai, kas nudžiovė Barzdžiaus špargalą?
- Lotyniški veiksmažodžiai pradingo!
- Pakaks jam daiktavardžių!
- Štai! Štai! Ana kur ant sienos kaba!

Klasėje juokas. Barzdžius stojasi ant suolo, nori paimti ant vinies kabantį popieriuką, bet tuo metu veriasi durys... Barzdžius šoka nuo suolo...

Įeina... V GIMNAZISTAS. Klasėj klyksmas.

V gimnazistas vaidina istorijos mokytoją

V GIMNAZISTAS (eina į katedrą, sėdasi, atmeta galvą). Taigi... Apie ką mes praeitą sykį kalbėjome?

BALSAI. Apie Mariją Stiuart.

V GIMNAZISTAS. Taigi... Dabar aš noriu jums papasakoti apie kitą Mariją, būtent apie Mariją Antuanetę.

¹ Mane traukia kalbėti apie formų pasikeitimus į naujus kūnus (*lot.*).

Barzdžius vėl lipa ant suolo ir nuplėšia nuo vinies popieriuką

Barzdžiau-Barzdaiti, jei tamsta dar kartą per mano pamoką bandysi pasikarti, – aš pranešiu tamstos mamai.

Klasė papliumpa juoku

Taigi... (Vėl atmeta galvą) Apie ką mes dabar kalbame?

BALSAI.

- Apie Barzdžių-Barzdaitį.
- Apie Mariją Stiuart.
- Apie Mariją Antuanetę.

V GIMNAZISTAS. Taip, taip... Taigi, jeigu palyginsime ši tuos tris istorinius tipus...

BALSAI.

- Kodėl tris?
- Vienas tipas ir dvi karalienės.

V GIMNAZISTAS. Taip, taip... visai teisingai. Jei palyginsime šitas dvi karalienes, tai pamatysime, kad jų tik vardai panašūs, šiaip jos abi yra griežtai skirtingos tiek savo būdu, tiek ir savo kitomis ypatybėmis, nors dažnai gyvenime ir kalboje jos esti painiojamos. Aldona Vaitaitė, gal tamsta atidėtumei vėlesniam laikui savo privatinę korespondenciją?

ALDONA. Prašau nekliudyti, aš sprendžiu uždavinį.

V GIMNAZISTAS. Ach, tamstai, vadinasi, nežinoma apie Mariją Antuanetę? Tamsta, taip sakant, norėtum paklausti apie jos vyrą Liudviką?

Tuo metu veriasi durys. V gimnazistas išsigandęs paknopstom šoka nuo katedros. Įbėga uždušęs ŠURA; klasė vėl papliumpa juoku

ŠURA. Ramiai! Citat! Ekstra pranešimas!¹

Klasė užžia

Nutilkit! Labai svarbu! Vakar T. kvadratui mūsų klasėj ištraukė pinigus.

BALSAI.

- Kokius pinigus?
- Ką tu paistai?
- Kur ištraukė?

ŠURA. Garbės žodis! (Akcentuodamas) Vakar Tijųnas pamiršo mūsų klasėj portfeli, ir čia iš jo dingio šimtas litų.

BALSAI.

- Meluoja, tipeli!..
- Čia tau ne prima aprilis, kalbėk rimtai!
- Kvaila išdaiga!

¹ Skelbiu! Skubus pranešimas! (lot.)

ŠURA (mušasi į krūtinę). Garbės žodis! Ilgasai aštuntokas tik ką išėjo iš mokytojų kambario ir man viską papasakojo. Tuoju ateis policija ir pradės tardyti.

BALSAI.

- Apstatė tave Ilgasai.
- Pasityčiojo.
- Rado ilgas ausis ir prišnekėjo.

ŠURA. Bet klausykite! Visai rimtai! Ilgasai klausia: „Kiek jūsų klasėj mokinių?“ Aš jam sakau: „Dvidešimt“ – „Tai, sako, – apvogėt savo auklėtoją ir pasidalijot po penkis litus.“ Štai! Tuoju visa gimnazija žinos... (Eina į savo vietą)

BALSAI.

- Vyrų, duosim Ilgajam per strėnas.
- Gaus pylos.
- Mes jam liežuvį sutrumpinsim.
- Mat driežas, ką prasimanė.

II GIMNAZISTAS (*praveria duris ir tuojau atšoka*). Š-š-š-š! Š-š-š-š! Direktorius!

I GIMNAZISTAS. Čia iš tiesų kas nors nebegeirai...

VISI. Š-š-š-š! Š-š-š-š!.. Direktorius! Direktorius! Direktorius!

Klasė nutyla

Klausimai ir užduotys

1. Ar žinią apie vagystę galime laikyti veiksmo užuomazga? Atsakymą pagrįskite.
2. Kokias tris situacijas pakartoja dramaturgas, kad informacija apie pavogtus pinigus būtų įtaigesnė?
3. Pasirenkite likusią II veiksmo dalį perskaityti vaidmenimis. Atkreipkite dėmesį į intonaciją, kuria perteiksite veikėjų nuotaikas.

DIREKTORIUS (*rimtai, susikaupęs eina į katedrą; ramiu balsu*). Ar visi šiandien klasėje?

DEŽURUOJANTIS. Visi, pone direktoriau.

DIREKTORIUS. Taip... Jūsų klasę, o drauge ir visą gimnaziją ištiko skaudus smūgis. Vakar po paskutinės pamokos jūsų klasės auklėtojas pamiršo čia portfelių, ir iš jo dingo pinigai. Nuodugniai dalyką ištyrus, visos aplinkybės rodo, kad jie galėjo dingti tik čionai. Aš pabrėžiu: čionai, jūsų klasėj. Tai pirmas toks negirdėtas skaudus įvykis per visus 15 metų, kai jūsų gimnazija egzistuoja. Ar jūs visi gerai nusimanot, kas čia atsitiko? Įvyko vagystė. Žemas, niekingas darbas padarytas sienose tos įstaigos, kurios tikslas auklėti dorus žmones, taurius savo krašto piliečius.

Maža to. Šis nusižengimas yra dvigubai sunkus. Nes čia nuskriaustas žmogus, kuris jus visus labai mylėjo. Nė vienas mokytojas nėra tiek galvos guldęs už savo klasę, kaip jūsų auklėtojas. Jis žmogus vienišas, neturi artimųjų. Šeštus metus jis veda jūsų klasę. Prisirišo

prie jūsų, pamilo jus kaip savo vaikus. Jis džiaugdavosi jūsų džiaugsmais ir budėdavo dėl jūsų nepadėsimųjų. Per penkiolika darbo metų jis nė vieno cento nėra susitaupęs, nes visus likučius nuo savo kuklios mokytojo algos jis išleisdavo neturtingus mokinius besėldamas. Ir vakar, paėmęs iš kasos avansu šimtą litų, jis ruošėsi nešti juos į knygyną ir sumokėti... O ar žinot, už ką? Už vadovėlius, kuriuos jis perka ir dalija nepasiturintiems savo mokiniams. Turbūt ir jūsų klasėj ne vieną jis yra suėldęs?..

JASIUS. Man auklėtojas nupirko šįmet fizikos, algebros ir geometrijos vadovėlius ir skriestuvą.

BALSAI. Ir man... ir man... ir man...

IV MERGAITĖ. Man visus vadovėlius ir batukus.

DIREKTORIUS. Taip. Bet šito šimto litų jis knygynui sumokėti negalėjo. Pinigai dingo čia, jūsų klasėje.

Dabar galite pagalvoti, kokią ne tik medžiaginę, bet ir moralinę skriaudą jūs padarėt savo auklėtojai.

Aš čia kalbu ne vienam kuriam, bet visiems. Nes kol kaltininkas nebus surastas arba kol jis pats neprisipažins, tol ši dėmė gulės ant jūsų visų. Nei jūsų auklėtojas, nei aš, nei kuris kitas mokytojas nebegalės dabar nė vienam iš jūsų atvirai į akis pažvelgti. Ir jūsų pačių tarpe dings nuoširdus draugiškumas, nes imsite vienas kitą įtarinėti.

Bet... aš netikiu, kad jūsų tarpe būtų surambėjusių, užkietėjusių nusikaltėlių. Aš noriu tikėti, kad šis žingsnis buvo padarytas lengvapėdiškai, nepagalvojus apie visas pasekmes. Aš noriu tikėti, kad tas, kuris šį žingsnį padarė, dabar gailisi, kad jis yra pasiruošęs savo klasės auklėtojai ir savo draugams padarytą skriaudą atitaisyti ir kad jis pats yra pasiruošęs pasitaisyti. Tai galima būtų padaryti atvirai ir nuoširdžiai, čia pat tuojau prisipažinus.

Tačiau aš šito nereikalauju. Pakaks, kad tik man vienam pasisakys, ir aš prižadu jam atleisti. Visas skaudus įvykis vien tik mūsų tarpe bus likviduotas, ir niekas daugiau apie tai nesužinos. Dežuruojas!

DEŽURUOJANTIS. Aš!

DIREKTORIUS. Štai dvidešimt suantspauduotų lapelių. Išdalysi visiems po vieną. Kiekvienas parašo savo pavardę ir žodį „taip“ arba „ne“, sulenkia ir grąžina man. Parašęs žodį „taip“ vakare ateina pas mane į butą. Ar supratot?

BALSAI. Supratom, supratom, pone direktoriau!

DIREKTORIUS. Kiekvienas visu rimtumu savo sąžinėj teapsvarsto šį dalyką... Nes tai yra vienintelis galimumas taikiu būdu atitaisyti padarytą žalą. Aš netrukus grįžtu. (Išeina)

Dežuruojantis išdalo lapelius, paskutinį pakėlęs laiko rankoj, lyg norėdamas ką sakyti, bet susigriebia ir eina į savo vietą. Klasėje tyla. Kiekvienas žiūri į savo lapelį, tartum nežinodamas, ką su juo daryti

BALSAS. Tai kas gi mums dabar daryti?

I GIMNAZISTAS (pašoka iš savo vietos). Klausykite, draugai! Nejaugi mūsų tarpe... va čia, šitoje klasėje, yra vagis?.. Ne, ne, ne! Aš negaliu įsivaizduoti. Man galva neišneša. Šeštus metus gyvename draugėj... Vienas kitą pažįstame... Nieko panašaus nėra atsitikę...

ŠURA. A-a! Netikėjote! Nėra atsitikę, o dabar atsitiko.

BALSAI.

- Pinigai iš portfelio patys negi pabėgo!
- Turėjo juos kas nors išimti!
- Kokia gėda!
- Skandalas!
- Mus dabar pirštais užbadys...
- Niekur akių negalėsime parodyti...

III GIMNAZISTAS. Prašau žodžio! Prašau žodžio! Balsai.

- Kalbėk, Andriuš!
- Kalbėk!
- Prašome!
- Tegul kalba Andriušis!..

III GIMNAZISTAS. Nors aš vakar gimnazijoje nebuvau, bet tikėkite, draugai, kad tas mane irgi liečia tiek pat, kiek ir jus.

BALSAI.

- Teisingai! Teisingai!
- Tiesą sakai!

III GIMNAZISTAS. Klaidos čia negali būti. Direktorius aiškiai pasakė, kad pinigai dingo mūsų klasėj. Nuodugniai neiš tyręs, direktorius tokių dalykų netvirtins. Tad nėra abejonės, kad kaltininkas yra mūsų tarpe. Direktorius teisingai pabrėžė, kad šis žingsnis padarytas lengvapėdiškai, nepagalvojus apie visas pasekmes. Tad aš čia dabar kreipiuosi į tą kaltininką. Tegul jis nors dabar pagalvoja, į kokią padėtį jis nustūmė mus, savo draugus. Mes dar tarp šių sienų išbūsime trejus metus, paskui, baigę gimnaziją, taip pat už jūrų marių neišlėksime, turėsime vienas su kitu susitikti. Ir mus visą gyvenimą sekios kaip Kaino prakeikimas šis baisus įtarimas: gal štai jis apiplėšė mūsų auklėtoją.

BALSAI.

- Teisingai!
- Tiesą kalbi, Andriuši!

III GIMNAZISTAS. Tad aš kreipiuosi į jį visos mūsų šeštos klasės vardu: tegu jis atitaiso savo klaidą.

BALSAI.

- Teisingai.
- Tegu atitaiso.
- Tegu pasisako direktoriui.

III GIMNAZISTAS. Mūsų direktorius – žmogus taurus. Jis mus ne mažiau myli, kaip ir mūsų auklėtojas. Jam prisipažinti tai vis tiek, kaip ir savo tėvui. Prisipažindamas, savo klaidą atitaisydamas, jis nuplaus šią didelę gėdą ir nuo savo sąžinės, ir nuo visų savo draugų. Ar taip aš kalbu, draugai?

BALSAI.

- Teisingai.
- Kito kelio nėra.

Triukšmas

BARZDŽIUS. Prašau žodžio! Ar galima ir man pasisakyti?

BALSAI.

- Barzdžius nori kalbėti!
- Tegu kalba!
- Kalbėk, Gediminai!

BARZDŽIUS. Aš manau, kad vagis neprisipažins. Mūsų klasėj mažų vaikų nėra, kurie pultų taip sau, nieko nepagalvoję. Jau kas darė, tas žinojo, ką daro... Kad baigtume šią nešvarią istoriją, aš siūlau visiems sumesti šimtą litų ir grąžinti Tijūnui. Aš vienas duodu šiam reikalui penkias dešimt.

BALSAI (*pasipiktinę*).

- Čia ne tas reikalas!
- Ne apie tai kalbi!
- Čia garbės reikalas!
- Ką jis ten paisto? Gana!
- Pakaks!

BARZDŽIUS. Nenorite – nereikia! Žinokitės! Manęs šis reikalas neliečia. (Sėdasi)

Mokiniai pasipiktinę šoka iš savo vietų ir, kumščius sugniaužę, apstoja Barzdžių

VISI.

- Ką? Tavęs neliečia?
- Tai ką gi liečia?
- Nekaltybės angelas atsirado!
- Šalin akiplėšą!
- Tave tiek pat lengva įtarti, kaip ir kiekvieną kitą!
- Š-š-š-š! Inspekt... š-š-š-š!

Inspektorius, pradaręs duris, įkiša galvą, o paskui ir pats įeina

INSPEKTORIUS. Kas čia per triukšmas! Prašau nutilti! Sėskite. (Rankas už nugaros susidėjęs, vaikšto prieš suolus; po ilgos pauzės) Kas vakar dežuravo?

I GIMNAZISTAS (atsistoja). Aš.

INSPEKTORIUS. Kuris vakar paskutinis išėjo iš klasės?

I GIMNAZISTAS (pagalvojęs). Nepamenu, pone inspektoriau.

INSPEKTORIUS. Sėsk. Kuris vakar paskutinis išėjo iš klasės?

BARZDŽIUS (atsistoja). Aš, pone inspektoriau, išėjau pirmutinis.

INSPEKTORIUS. Sėsk. Aš klausiu, kuris vakar išėjo iš klasės paskutinis?

JASIOUS. Aš...

INSPEKTORIUS. Aa... Tai tu. Ką tu čia darei, vienas pasilikęs?

JASIOUS. Aš, pone inspektoriau... aš dažnai čia pasilieku. Aš darau rašto darbus.

INSPEKTORIUS. O vakar ką darei?

JASIOUS. Lotynų ir prancūzų rašinėlius.

INSPEKTORIUS. A-a... rašinėlius. Kodėl namie negali rašyti savo rašinėlių?

JASIOUS. Pas mus, pone inspektoriau, labai ankšta... vaikai trukdo.

INSPEKTORIUS. Taip... Vadinas, tu visą valandą išbuvai vienas klasėj?

JASIOUS. Išbuvau.

INSPEKTORIUS. Ar per tą laiką niekas kitas nebuvo į klasę įėjęs?

JASIOUS. Niekas... Ne, ne! Buvo.

INSPEKTORIUS. Tai kaip, buvo ar ne?

JASIOUS. Buvo klasės auklėtojas.

INSPEKTORIUS. Ką jis čia darė?

JASIOUS. Nieko... Tik įėjo, pasiėmė portfelį ir vėl išėjo.

INSPEKTORIUS. O tave jis ar pastebėjo?

Jasius tyli

Aš klausiu, ar auklėtojas tave pastebėjo?

JASIOUS. Ne.

INSPEKTORIUS. Kaip tai? Buvo ir nepastebėjo?

JASIOUS. Aš išgirdau žingsnius ir bijojau, kad nelieptų eit namo... Aš pasislėpiau už lentos kertėj...

ALDONA (sujaudinta). Pone inspektoriau... Mums direktorius paliko anketos lapelius... Mes turime kiekvienas pa rašyti atsakymą... Mes dar nebaigėm... Gal tamsta apklausinėjimą atidėtum vėlesniam laikui?

INSPEKTORIUS (pastatęs akis). M-m-m... Vėlesniam laikui... Gerai, palauksime... Sėskite.

Šiaučiukas ir Aldona sėdasi. Įeina DIREKTORIUS

DIREKTORIUS. Ar jau visi parašėt atsakymus?

BALSAI. Visi, pone direktoriau.

DIREKTORIUS. Prašau atiduoti juos man.

Gimnazistams nešant lapelius, direktorius su dėšine ima ir deda į kairę. Suėmęs visus lapelius, juos sumaišo, kurį laiką žiūri į klasę, paskui atskleidžia vieną lapelį ir skaito: „Ne“ ir t. t. Direktorius veidas niaukiasi, paskutinį ima iš lėto.

Klasėje kapų tylą.

Ne... Kaltininkas neprisipažino... (Surenka lapelius ir ruošiasi eiti)

INSPEKTORIUS. Šiaučiukas eis su mumis į mokytojų kambarį.

Jasius sukrinta, išgąščio apimtas. Petras pakyla iš savo vietos, ryžtingais žingsniais išeina į priešakį

PETRAS. Pone direktoriau!

DIREKTORIUS (*klausiamai žiūri į jį*). Ko jums?

PETRAS. Aš paėmiau iš portfelio šimtą litų. (*Nuleidžia galvą*)

ALDONA (*griebiasi už galvos. Susmunka suole*). O Viešpatie!

Visi nustebę žiūri į Petrą

Uždanga

Klausimai ir užduotys

1. Kaip manote, kodėl Petras, lapelyje parašęs „ne“, pasako, kad jis paėmė šimtą litų?
2. Pasižymėkite, kokius svarbiausius dalykus direktorius pasako klasei: apie įvykį, apie mokyklos paskirtį, apie mokyklos bendruomenę, apie klasės auklėtoją, apie vagystės pasekmes.
3. Kokias vagystės pasekmes įvardija mokiniai?
4. Palyginkite III gimnazisto ir Barzdžiaus požiūrį į vagystę. Kuriam požiūriui pritariate Jūs? Savo nuomonę pagrįskite.
5. Paaškindite, kuris įvykis ir kodėl yra dramatiškesnis, – ar gimnazisto Šūros pranešimas apie klasėje įvykusią vagystę, ar Petro prisipažinimas, kad jis iš mokytojo portfelio paėmė šimtą litų.

Dramatiškas – 1. būdingas dramai; draminis; 2. sukrečiantis, skaudus.

TREČIAS VEIKSMAS

Mokytojų kambarys. PSICHOLOGAS ir GAMTININKĖ sėdi. TIJŪNAS vaikščioja

PSICHOLOGAS. Psichologiškai imant, tai suprantama.

GAMTININKĖ. O man visai nesuprantama. Šešerius metus vaikai auga prieš mūsų akis, ir niekad nieko panašaus nėra atsitikę.

PSICHOLOGAS. Kriminalinė psichologija nurodo ir tokių pavyzdžių. Apsigimęs kriminalistas iki tam tikro laiko gali visai nerodyti savo palinkimų. Kriminalinis pradas jame tartum miega letargo miegą. Bet vieną gražią dieną, lyg kieno pažadintas, pabunda, ir tada...

GAMTININKĖ. Eikit, eikit, kolega, jūs su savo kriminalistika. Mes juos visus pažįstame gal ne blogiau, kaip savo vaikus. Kurį gi dabar čia įtarsi? Apie kurį tik pagalvoji, – liežuvis nepajuda, kad jį apkaltintum.

PSICHOLOGAS. Bet nusikaltimas padarytas.

GAMTININKĖ. Aš netikiu. Čia kas nors ne taip. Pone Tijūnai, gal tamsta kur kitur dar buvai užėjęs?

TIJŪNAS. Brangioji ponia, aš pats labiau už visus džiaugčiausi, jei galėčiau nors truputėlį suabejoti, kad pinigai dingę mano klasėj...

GAMTININKĖ. Ar tamsta visas smulkmenas gerai prisimeni?

TIJŪNAS. Taip gerai, kaip čia tamstą kad matau.

GAMTININKĖ. Tai, vadinasi, po penktos pamokos tamsta paėmė iš sekretoriaus šimtą litų, padėjai juos į piniginę, o piniginę į portfelį ir nuėjai į knygyną?

TIJŪNAS. Ėjau į knygyną... Ir tik išėjęs iš gimnazijos, atsiminiau, kad šiandien ne trečiadienis, bet antradienis, ir kad šeštoj klasėj mano šeštoji pamoka.

GAMTININKĖ. Ir grįžai?

TIJŪNAS. Grįžau. Nusivilkau paltą ir su portfelium rankoj nuskubėjau į savo šeštąją.

GAMTININKĖ. Taip, o paskui?

TIJŪNAS. O paskui, baigęs pamoką, vėl apsivilkau paltą ir vėl nuėjau į knygyną. Ir tik pusiaukely pastebėjau, kad pamiršau klasėj portfelį.

GAMTININKĖ. Ir vėl grįžai?

TIJŪNAS. Grįžau. Pasiėmiau nuo katedros portfelį ir nuėjau į knygyną.

GAMTININKĖ. Ar nieko nebebuvo klasėj?

TIJŪNAS. Tuščia. Man įėjus į didįjį koridorių, iš mano klasės išėjo paskutiniai mokiniai.

GAMTININKĖ. O pakeliui ar tamsta nieko nebuvai sutikęs?

TIJŪNAS. Niekio. Ničnieko.

GAMTININKĖ. Ir niekur kitur nebuvai užėjęs?

TIJŪNAS. Niekur.

GAMTININKĖ. Keistos, labai keistos aplinkybės.

PSICHOLOGAS. Matote, ponia. Kaip jūs kitaip šį recidyvą išaiškinsite? Vadinasi, penkerius metus jaunuolis buvo doras, o šeštais – jame pabudo banditas.

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS (įeina, jaunas, su botfortais). Sveiki gyvi, kolegos! Ach, ką aš atėjęs išgirdau! Tamstą, kolega Tijūnai, ištiko skaudi nelaimė.

TIJŪNAS. Ištiko...

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS. Reiškiau užuojautą, širdingiausia ir giliausia užuojautą. Juk šimtas litų prie mūsų ubagiškos algos – tai visas kapitalas.

TIJŪNAS. Apie ką tamsta?

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS. Aš girdėjau, kad tamstą šeštos klasės mokiniai apvogė, kad tamstai dingo šimtas litų.

TIJŪNAS (užsidegęs). Tamsta, jaunuoli, ne apie tai kalbi.

GAMTININKĖ. Žinoma, čia ne piniguose visas reikalas. Čia daug skaudesnis dalykas.

PSICHOLOGAS. Čia, taip sakant, svarbiau psichologinis momentas.

TIJŪNAS. Tamstai svarbiau psichologinis momentas, anam svarbiau šimtas litų, trečiam svarbiau gimnazijos prestižas, garbė ir dar kiti niekniekiai.

PSICHOLOGAS. O kas gi dar?

TIJŪNAS. Kas dar? O tamstos, gerbiamieji, nepagalvojat apie tą jaunuolį, kuris padarė šį nelemtą žingsnį? Kas dabar darosi jo sieloj?

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS. Jis dabar tik ir galvoja, kaip geriau jam vogtus pinigus paslėpti.

TIJŪNAS (iškėlęs rankas). Kaip tamsta drįsti taip kalbėti apie mano mokinius? Aš skaičiau dienas ir savaites, kiek dar su jais man teks pabūti, aš ramiai negalėjau pagalvoti apie tai, kad po pustrėčių metų man reikės su jais skirtis. O tamsta drįsti juos niekinti! Ar jūs patys nepergyvenot jaunystės? Ar jūs gimėt surambėjusiais seniais su aprūdijusiomis sielomis?

GAMTININKĖ (karštai). Tiesa, tiesa, šventa teisybė! Dabar jų visų gražiausias amžius, kai širdys pilnos kilnių troškimų, o sielos – žydi idealais.

TIJŪNAS. Ir štai, brangioji ponია, viena iš tų jaunučių sielų priėmė nuodų. Ji dabar kankinasi, blaškosi. Jei skubiai ne suteiksi pagalbos – ji žus.

GAMTININKĖ. Taip, taip! Tai jaunos sielos savižudybė.

TIJŪNAS. Ir kaip dabar aš galėsiu išbūti su savo jaunuoliais pustrėčių metų, žinodamas, kad jų tarpe yra lavonas. Kaip aš įeisiu į klasę, žinodamas, kad čia va, prieš mane, sėdi mano auklėtinis su sužalota siela ir aš negaliu jam padėti. Tik pagalvokite... Juk tai baisu...

Skambutis

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS. Jau pertrauka...

PSICHOLOGAS. Žiūrėsime, kokių naujienų mums atneš direktorius.

MOKYTOJAI ir MOKYTOJOS su žurnalais rankose eina į vidų. Tijūnas nervingai vaikšto po kambarį.

Įeina ISTORIKAS tokia pat eisena, kaip rodė V gimnazistas

ISTORIKAS. Direktorius susijaudinęs ginčijasi koridoriuje su inspektorium. Matyt, surado kaltininką.

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS. Aš labai abejoju.

Įeina DIREKTORIUS su INSPEKTORIUM. Direktorius veidas susikaupęs, inspektorius – patenkintas.

Visi laukiamai žiūri į juos

DIREKTORIUS (užima vietą už stalo). Ponios ir ponai, dėl skaudaus įvykio, kuris ištiko mūsų gimnaziją, aš atidarau mokytojų tarybos ekstra posėdį.

Visi sėdasi, tik Tijūnas pasilieka bestovis

Aplinkybės, kuriomis dingo šeštoj klasėj tos klasės auklėtojo pinigai, tamstoms jau žinomos. Dabar žinomas ir to nelemto darbo kaltininkas. Jis prisipažino.

BALSAI.

– Įdomu, įdomu kuris?

– Kas? kas? kas?

– Na, na, įdomu?

DIREKTORIUS (pusbalsiu inspektoriui). Tamsta, pone inspektoriau, pasirūpink, kad paskambintų mokinio globėjams. Kad juos iškviestų tučtuojau čionai.

INSPEKTORIUS. Aš jau pasirūpinau, pone direktoriau.

DIREKTORIUS. Kaltininkas, sakau, prisipažino. Ir dėl jo likimo mes čia turėsime pasisakyti. Tai yra tas naujokas, šimet į mūsų gimnaziją priimtas, inžinieriaus Keraičio auklėtinis, Petras Keraitis.

BALSAI.

– Negali būti!

– Štai tau!

– Pamanykite, kas galėjo tikėti!

TIJŪNAS (savęs nebesuvaldydamas). Bet... bet, pone direktoriau, ką tamsta darai?

DIREKTORIUS (klausiamai žiūri į jį). O ką man liepsite daryti?

TIJŪNAS. Juk tamsta man pažadėjai... Tamsta man šventai pažadėjai, kad apie tai tik tamsta vienas težinosi, kad niekam, ničniekam, net man, nesakysi.

DIREKTORIUS. Prašau palaukti, kolega, aš tuojau viską paaiškinsiu. (Visiems) Kad nekiltų gimnazijoje triukšmas, ponas Tijūnas pradžioj buvo manęs visai nutylėti apie pinigų dingimą.

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS. Kaip tai – nutylėti? Juk šimtas litų – tai ne dešimt centų?

DIREKTORIUS. Prašau prie tvarkos. Sakau, pradžioj buvo manęs nutylėti, tačiau, pasitaręs su manim, apsigalvojo, ir mes priėjome išvadą, kad reikia rasti būdas ir duoti progos suklydusiam mokiniui pasitaisyti. Buvo nutarta išdalyti mokiniams anketos lapelius, kad kaltininkas tik vienam man prisipažintų. Buvo sutarta tik tarp mūsų dviejų visą nelemtą įvykį likviduoti. Taip ir buvo daroma.

TIJŪNAS. Bet, pone direktoriau, jus pasakėte pavarde...

DIREKTORIUS. Palaukite, pone Tijūnai. Lapeliuose visi atsakė neigiamai. Štai Keraičio lapelis. Aiškiai parašyta „Ne“. Tuo būdu visas mūsų sugalvotas planas išspręsti šį incidentą taikiu būdu atkrito. Taigi, sakau, anketoj mokinyš išsigynė. Ir tik man pranešus, kad niekas neprisipažino, ir besiruošiant išeiti iš klasės, staiga pakyla iš savo vietos šis jaunuolis, išeina į priešakį ir pasisako, kad jis paėmęs iš portfelio šimtą litų.

BALSAI.

– Keista...

– Keistas berniokas.

– Kodėl gi jis į anketą neigiamai atsakė?

– Tikras Dostojevskio Raskolnikovas.

– Nuostabu.

PSICHOLOGAS (trina rankas). Įdomus psichologinis momentas – kriminologijoje vadinamas psichiniu kataklizmu.

INSPEKTORIUS. O aš buvau besurandęs ir kitą nusikaltėlį...

BALSAI.

– Kaip tai – kitą?

– Dar vieną?

ISTORIKAS. Atrodytų, kad mūsų gimnazijoje mokosi kandidatai į banditus.

DIREKTORIUS. Leisk, pone inspektoriau, padaryti tamstai pastabą dėl šito žygio. Viena, tai buvo nekontroliuojama užbėgti man už akių ir pradėti savarankų tardymą, o antra – tai tik įrodo, kaip lengva įtarti visai nekaltą. Tik pagalvok tamsta, kas būtų atsitikę su tamstos tardomuoju, jei tikrasis kaltininkas nebūtų prisipažinęs?

INSPEKTORIUS. Taip, taip, dabar aš visai pripažįstu, kad tai buvo mano klaida.

BALSAS.

– O kas toks dar buvo tardomas?

– Kas? Kuris tai?

DIREKTORIUS. Aš draudžiu čia minėti kitų mokinių pavardes. Yra aiškiai nustatytas kaltininkas, tad dėl jo prašau ir išsistarti.

INSPEKTORIUS (atsistojęs). Padarytas sunkus nusižengimas. Nuplėšta visos gimnazijos garbė. Ačiū Dievui tik už tai, kad šis jaunuolis nėra nuolatinis mūsų gimnazijos auklėtinis. Jis yra pašalietis, iš kažkokio provincijos užkampio čia atklydęs, tad mūsų gimnazijos orumo šiuo savo žygiu galutinai nesukompromitavo. Aišku, kad toleruoti tokį mokinį gimnazijoje negalima.

TIJŪNAS. Bet juk jis prisipažino?!

INSPEKTORIUS. Mums nežinomi motyvai, dėl kurių jis padarė nusikaltimą, taip pat mes nežinome, kurių motyvų verčiamas jis prisipažino. Pakanka fakto. Aš siūlau pašalinti iš gimnazijos be teisės įstoti į kitą kurią mokyklą. (Sėdasi) **ISTORIKAS** (atsistoja, atmeta galvą). Taigi... Mūsų tautos istorija pilna pamokomų faktų, kur nereikalingas gailestingumas padarė valstybei daug žalos... Taigi... Apie ką mes čia dabar... Aa... Taigi, jei mes nusikaltėlį pašalinsim iš gimnazijos ir nebeisim jam ir kitur toliau šviestis, tai jis taps kišenvagiu arba blogiausiu atveju – arkliavagiu. Bet jeigu mes jam įduosime į rankas vidurinę ar aukštąją mokslą ir dar diplomą, o paskui jį prileisime prie iždo arba prie kasos, tai jis vogs milijonus! Čia gimnazija turi parodyti savo autoritetą ir valstybinių reikalų supratimą. Aš visai palaikau pono inspektoriaus pasiūlymą. (Sėdasi)

DIREKTORIUS. Kas dar nori šiuo reikalu pasisakyti?

FIZIKAS (atsistoja). Aukščiausia bausmė taikoma tada, kai nėra jokių švelninančių aplinkybių. Aš norėčiau tik paklausti poną inspektorių ir poną istoriką, ką jie būtų baudę tada, jei Keraitis nebūtų sava valia prisipažinęs? Mano nusimanymu, reikėtų pasiūlyti globėjams, kad jį atsiimtų iš mūsų ir perkeltų į kitą gimnaziją. (Sėdasi)

DIREKTORIUS. Yra du pasiūlymai. Kas dar norėtų išsistarti?

GAMTININKĖ (atsistoja). Ponai, jūs čia siūlote bausmę, vieni didesnę, kiti mažesnę, jaunuoliui, kurį mes auklėjame vos antras mėnuo. Nežinia, kokiose rankose jis augo ligi tol ir kas jį auklėjo. Mano manymu, mūsų įstaigos pareiga yra taisyti, gerinti jauną žmogų, šalinti jo trūkumus, o ne vyti lauk už pirmą nukrypimą, neduodant progos jam pasitaisyti. Kai dėl bausmės, tai jūs, ponai, jam sunkesnės nebesugalvosite už tą, kurią jis pats sau gera valia pasirinko. Ar jūs įsivaizduojate, kas yra tokio amžiaus jaunuoliui savo draugų akivaizdoje prisipažinti padarius tokį nusikaltimą? Aš siūlau palikti jį gimnazijoje.

TIJŪNAS (susijaudinęs griebia gamtininkės ranką ir bučiuoja). Ačiū, brangioji ponia. Jūs pasakėte taip gražiai ir aiškiai visa tai, kas man buvo ant širdies ir ko aš išreikšti žodžiais nemoku.

Gamtininkė sėdasi

DIREKTORIUS. Ar yra dar daugiau norinčių pasisakyti? Nėra. Buvo trys pasiūlymai. Aš siūlau balsuoti. Kas už tai, kad šeštos klasės mokinį Keraitį Petrą pašalinti iš gimnazijos be teisės įstoti į kitą mokyklą?

Pakelia rankas inspektorius, istorikas ir gimnastikos mokytojas

Trys. Kas už tai, kad pasiūlyti globėjams atsiimti jį iš mūsų gimnazijos su teise perkelti į kitą?

Šeši mokytojai pakelia rankas

Šeši. Kas už tai, kad palikti jį mūsų gimnazijoje?

Pakelia rankas Tijūnas ir gamtininkė

Du. Tuo būdu priimta antra propozicija: pasiūlyti globėjams perkelti jį į kitą gimnaziją. (Sėdasi)

TIJŪNAS. Kitaip sakant, išmesti vaiką į gatvę. Jis visiškai našlaitis. Man žinomos sąlygos, kuriomis jis gyvena pas savo globėjus.

DIREKTORIUS. Kodėl? Keraičiai tokie kultūringi žmonės.

GEOGRAFĖ. Vaje, apie Keraičius mes visai ir pamiršom!

BALSAI.

- Vargšė Keraitiene! Jai toks skaudus ir nelauktas smūgis.
- Tokia garsi visuomenės veikėja, ir staiga auklėtinis apsivogė.
- Vargšė, kaip ji visa tai pergyvens?

TIJŪNAS. Apgailestaujat dėl poniutės ambicijos, o tikro vargšo tai nepasigailėjote. (Pasigriebęs nuo stalo žurnalą, išeina)

Mokytojai ruošiasi pamokai: kas varto žurnalą, kas ima kitus reikmenis

GEOGRAFĖ. Keistas žmogus tas Tijūnas.

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS. Ne tik keistas, bet ir juokingas.

ISTORIKAS. Taigi... Nemoka aukštumoj laikyti mokytojo autoriteto.

SARGAS (įeina). Ponai Keraičiai!

DIREKTORIUS. Pakviesk čionai.

KERAITIENĖ su KERAICIU skubiai įeina į kambarį

KERAITIENĖ. Pone direktoriau, tai kas gi čia atsitiko?

KERAITIS. Iš tiesų, kas čia atsitiko?

DIREKTORIUS. Tikrai, labai skaudus įvykis, labai skaudus ir nemalonus įvykis.

KERAITIENĖ. Bet tai negali būti. Jį turbūt apkalbėjo, apšmeižė.

KERAITIS. Jis toks paprastas sodietis, laukinukas. Jį lengva nuskriausti.

DIREKTORIUS. Deja, įvyko kitaip. Jis patsai, niekieno neverčiamas, prisipažino.

KERAITIENĖ. Kaip?.. Jis prisipažino?

KERAITIS. Nejaugi prisipažino?

DIREKTORIUS. Tai labai švelninanti aplinkybė. Ir mokytojų taryba, į tai atsižvelgdama, jam paskyrė lengviausią bausmę.

KERAITIENĖ. Viešpatie, prisipažino! Glušas, idiotas! Kaip jis drįso be mano žinios prisipažinti?

KERAITIS. Iš tiesų mes patys būtume sutvarkę. Aš tūkstančio nebūčiau pagailėjęs, kad tik išvengus tokio skandalo. Kas gi dabar mums su juo daryti?

DIREKTORIUS. Teks iš mūsų atsiimti ir perkelti į kitą gimnaziją.

KERAITIENĖ. Išmestas iš gimnazijos! Ach!

KERAITIS. Nesijaudink, mieloji, paklausyk...

KERAITIENĖ. Gana! Ilgai aš tavęs klausiau! Pakaks! Jei būtum manęs klausęs, neturėtume dabar tokios gėdos. Nei kur akių dėti, nei kur pasirodyti. Laikraščiai prapliups... Visas miestas sužinos...

GAMTININKĖ. Nėra dar taip bloga, ponai. Niekas čia ne sužinos. Viskas pasiliks mūsų tarpe. Jis nėra blogas berniukas, – suklydo, bet ir vėl tuojau pasitaisė prisipažindamas.

KERAITIENĖ. Jūs, ponai, sakote, pasitaisė... Jis ne pasitaisė, bet išniekino, apjuodino savo geradarius.

DIREKTORIUS. Iš tiesų, ponai, jūs per daug tragiškai priimate šitą įvykį. Perkelsite į kitą gimnaziją, ir vėl viskas susitvarkys.

KERAITIENĖ. Ką? Ar vėl jį į gimnaziją? Kad jis vėl mūsų šeimos gerą vardą kompromituotų? Dėkui už patarimą, po ne direktoriau. Šito tai jau nebus. Vagis mano šeimos židinio slenksčio daugiau neperžengs.

KERAITIS. Ponai, man vis dar neaišku. Vadinas, jis prisipažino, ir jūs radote pas jį tuos dingusius šimtą litų?

INSPEKTORIUS. O apie pinigus mes ir pamiršome!

GIMNASTIKOS MOKYTOJAS. Patį svarbiausią dalyką pražiopsojome.

PSICHOLOGAS. Tai yra įdomus psichologinis momentas.

DIREKTORIUS (susigriebęs). Iš tiesų, apie pinigus mes net nepasiteiravome. O jis didesnės pinigų sumos su savim nesinešiodavo?

KERAITIS. Jokių pinigų. Nebent vieną kitą litą.

DIREKTORIUS. Vadinas, jei tikrai paėmė, tai pinigai turi būti pas jį arba turi nurodyti, kur jis juos padėjo. (Skambina sargui) Įdomu. Patikrinsime.

Įeina sargas

Pašaukite šeštos klasės mokinį Keraitį.

Sargas išeina

ISTORIKAS. Taigi... Pinigas – mūsų krašto nelaimė. Jis žudo jaunus ir senus.

KERAITIENĖ. Bet jeigu pas jį pinigų nerasite, tai kaipgi, ponai, pavadinti šitą jūsų pasielgimą?
INSPEKTORIUS. Palaukite, poniute. Vieną minutę lukterėkite. Tada rasime ir pavadinimą.
PSICHOLOGAS. Prisipažinimas – tai dar nėra kaltės įrodymas. Kriminalistikoje yra pavyzdžių, kad subjektas, būdamas visai nekaltas, psichinio kataklizmo metu prisipažįsta kaltu. Užtat dėsniis: daiktingai įrodyti savo kaltumą.

Jėina PETRAS ir atsistoja prie durų

DIREKTORIUS. Eikite čia arčiau.

Petras eina arčiau prie stalo. Keraitienė traukiasi atatuspa

Paimtus iš auklėtojo portfelio pinigus jūs galite grąžinti?

PETRAS išima iš užančio raudonąją savo skepetaitę, palengva ją atriša ir deda suglamžytą banknotą ant stalo

KERAITIENĖ (*isteriškai*). Vagis! (*Susmunka į kėdę*)

DIREKTORIUS. Mokytojų tarybos nutarimu tamsta, Keraiti, turėsi palikti mūsų gimnaziją. Dokumentus gali atsiimti raštinėj.

Petras apsigręžęs iš lėto eina į duris. Ties Keraičiu lyg bando stabtelėti, bet šis nuo jo nusisuka, ir Petras ryžtingai eina durų link. Girdėti skambutis.

Uždanga

Klausimai ir užduotys

1. Atidžiai perskaitykite Tijūno ir Gamtininkės dialogą, suraskite citatas, kurios pagrįstų arba paneigtų prielaidą, kad klasės auklėtojas Tijūnas negalėjo suklysti.
2. Kaip reaguoja ir į ką atkreipia dėmesį sužinoję apie dingusius pinigus mokytojai?
3. Savais žodžiais parašykite mokytojų argumentus, kuriais remdamiesi jie pagrindžia savo nuomonę dėl Petro likimo gimnazijoje?
4. Aptarkite su klasės draugais, kurių mokytojų argumentams nepritariate. Nuomonę pagrįskite.
5. Kurie mokytojų žodžiai apie mokinius jums yra prasmingi?
6. Kokiais bruožais klasės auklėtojo Tijūno paveikslą dramaturgas papildo III veiksme?
7. Iš mokytojų kambario išėjus Tijūnui, dramaturgas leidžia keliems mokytojams pasakyti po repliką. Kas lemia tokį Geografės, Gimnastikos mokytojo, Istoriko požiūrį į Tijūną?

8. Kuo skiriasi Tijūno ir Keraičių požiūris į vagystę?
9. III veiksme dominavo intensyvus kalbėjimas, ginčijosi daugelis personažų. Paaiškinkite, kodėl dramaturgas III veiksmo pabaigoje sukuria Petro ir Keraičių susitikimo sceną beveik be žodžių?
10. Kokios detalės leidžia numanyti, kad Petras pinigų iš auklėtojo nepaėmė? Remkitės I, II ir III veiksmu.
11. Remdamiesi mokytojų pokalbiu ir Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojų 1916 m. posėdžio užrašų ištrauka, pokalbiu su G. Binkiu, pasvarstykite, kokios idėjos apie mokinių auklėjimą aktualios ir šiandienos mokyklai.

Iš Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos

1916 m. rugsėjo 20 d. posėdžio užrašų

„Apsvarsčius III klasės mokinio [...] išsišokimą ir atsižvelgus į jo gyvenimo sąlygas, nutarta leisti jį pasitaisyti, kūnu ir dvasia sustiprėti. Idant tai pasiekus, pripažinta reikalinga esą kuo ma-loniausiai su juo apsieiti, prilaikyti klasę nuo paniekos žodžių į jį, vedėjui, kapelionui ir auklėtojai tam tikrai kreipties į jo primigusius geruosius jausmus, o motyną ir seserį paakinti, jog lig šiolei jų vartojamos „taisymo“ priemonės dar labiau jį gadina. Klasės auklėtoja p. Bukauskaitė ir M. Bagdonas (matematikos mokytojas ir V klasės auklėtojas) pasižadėjo dažniau pas jį į namus lankyties. Jeigu visos tos priemonės negelbėtų, nutarta pasirūpinti įvesti jin kurion doron, pro-tingon šeimynon, kurioje jis būtų tinkamai auklėjamas“.

Kalbų ir kultūrų sankirtų archyvai 1: Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos protokolai (1915–1940 ir 1953–1955 metai), Vilnius: Europos kalbų ir kultūrų dialogo tyrėjų asociacija, 2011.

Klausimai ir užduotys

1. Ką apie mokyklos misiją, jos kultūrą, mokytojus prieškario Lietuvoje galima pasakyti remiantis II ir III dramos veiksmu bei Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojų 1937 m. protokolu, Kazio Binkio sūnaus prisiminimais?

Gerardas Binkis apie savo mokytojus:

O J.Ambrazevičius buvo mano literatūros mokytojas. Tai buvo geriausias mokytojas, kokį aš gyvenime turėjau. Stasys Jakštas – pradžios mokykloje ir J.Ambrazevičius – gimnazijoje. Tai buvo mano mokytojai. S.Jakštas – patriotizmo, meilės Tėvynei ir meilės Vilniui mokytojas, J.Ambrazevičius – humanizmo, žmogaus vertės, savosios literatūros supratimo, sakyčiau, jos atradimo iš naujo ir gebėjimo ja gėrėtis ugdytojas.

Valiušaitis, Vidmantas. „Lietuvėlės nebėr. Tragiškieji istorijos metai.“ (interviu su Gerardu Binkiu)
<http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/lietuvelės-neber-tragiskieji-istorijos-metai-i/150728>

Iš Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojų 1937 m. rugsėjo 9 d. posėdžio protokolo

„Jaunimo auklėjimo darbo planas“

„Mūsų gimnazijos jaunimo auklėjimo yra šie tikslai:

- a) išauklėti inteligentiškus, kilnius, savo teises ir pareigas žinančius, veiklius ir sveikus žmones,
- b) lojalius ir valstybei naudingus piliečius,
- c) tautiškai susipratusius lietuvių visuomenės narius.

Minėtus tikslus pirmiausia vykdo tinkamas mokymas: kiekvienas mokytojas, eidamas savo dalyko programą, turi kiekvieną progą kreipti ypatingą dėmesį į auklėjimo momentus - į tikybę, etinę, estetinę, visuomeninę, tautinę ir valstybinę keliamų klausimų pusę. Žinant, kad jaunimas yra labai kautrus ir, girdėdamas vyresniųjų žodžius ar stebėdamas jų elgesį, dažnai ima juos sau pavyzdžiais, - direktorius kviečia Pedagogų Tarybos narius būti visuomet šviesiais moksleiviams pavyzdžiais. [...]

Artimesniems tarp įvairių klasių santykiams užmegzti numatoma surengti du vakarėlius, o karnavalo metu vieną didesnę programinę vakarą, mokytojams ir tėvams bei globėjams dalyvaujant: visa tai turi pamokyti mokinius, kaip reikia elgtis didesnėje, ne tik sau lygių, bet ir vyresniųjų draugystėje. [...]

Gimnazija, rūpindamasi pašvelninti mokinių kultūrinio draugavimo papročius, kreipia lygų dėmesį ir į jų estetinę kultūrą, patardama tuo tikslu puošti klases, lankyti meno parodas, rengti koncertus, muzikos audicijas, programinius vakarus ir t. t. [...]

Gimnazija, lavindama geresnes mokinių būdo puses, griežtai kovos su neigiamais jaunimo įpročiais: stengsis pašalinti mokinių nemandagumą, tinginiavimą, melavimą, visokias smurto formas, svetimos nuosavybės negerbimą, nepadorių žodžių vartojimą, netinkamą elgesį ir pan. [...]

Pratindamiesi prie savarankiškumo ir organizuoto visuomenės gyvenimo, mokiniai dalyvaus ne tik klasės savivaldybėse, bet ir kitose mokinių organizacijose, jau veikiančiose gimnazijoje, kaip: skautų, eucharistininkų, literatų-kraštotyrininkų, sporto ir kooperatininkų. Visos tos organizacijos, direkcijos įkurtos, veikia atskirų Pedagogų Tarybos narių globojamos.“

Klausimai ir užduotys

1. Kodėl Petras gyvena pas Žiogą? Iš kokių detalių sužinome, kaip jis jaučiasi Žiogo namuose?
2. Kaip pasikeitė Petro gyvenimas, išėjus iš gimnazijos? Apie ką Petras svajoja?
3. Papasakokite, ką apie Žiogą sužinojote iš IV veiksmo.

Siuvėjo dirbtuvė. Didelis stalas. Keletas kėdžių, siuvamoji mašina, kampe suolas (tapčianas) ir paprasta nedažyta dėžė. ŽIOGAS, du jo PADĖJĖJAI ir PETRAS siūdami dainuoja

Išaugau kiemely Pas savo tėvelį,
Išėjau vandravot,
Sau laimės paieškot.

PETRAS. Ai! (Kiša į burną pirštą)

ŽIOGAS. Ar labai įsidūrei?

PETRAS (laikydamas pirštą dantyse). Lig pat kaulo suvariau.

ŽIOGAS. Patepk jodu.

JUZĖ. Patrink pipirmėtėm su alūnu, labai mačija ir greit užgydo pavojingus kūno sužalojimus.

Petras staiga pašoka ir puola Juzę, šis bando išsisukti, bet Petras pagauna, paverčia ant suolo ir kumščiais maigo

Oi žmonės, gelbėkit! Petrai, pasiutėli, skauda!

PETRAS. Ar valdysi liežuvį!

JUZĖ. Oi! Valdysiu, valdysiu, paleisk.

PETRAS (eidamas į savo vietą). Žiūrėk tu man...

JUZĖ. O tu nebadyk adatom savo nuosavo kūno. Irgi meistras... Visos panagės subadytos.

PETRAS. Jei tu dar murmėsi, tai rytoj gegužinėj mes su Motiejum tavo Elenutę iš tavęs paveršime.

MOTIEJUS. Neduosime jam nė prisiliest... Šokinsime pakaitomis.

JUZĖ. Cha-cha-cha! Oi, negaliu! Petras šoks!.. Gal „Noriu miego“ ar sodietišką kadrilį?

MOTIEJUS. Aš valsą ir fokstrotą, o Petras polką ir suktinį. Štai tau ir bus.

JUZĖ. Polką ir suktinį? Vargšė Elenutė. Į ką pavirs jos naujieji batukai.

PETRAS. Irgi aristokratas atsirado. (Pakyla ir rodo) „Mademoiselle Hellène, s'il vous plaît, je vous engage pour un tango.“¹ (Kraiposi, pamėgdžiodamas šokio judesius, ir dainuoja tango melodiją) Miau-miau. Miau-miau-miau-miau-miau. Miau-mia-a-u. Fu! šlykštynė kokia. Kaip paralitikai tūpčioja, ir tai vadinasi šokis.

¹ Panele Elena, malonėkite pašokti su manim tango (*pranc.*).

(Pakeitęs pozą) Mergaitė turi pajusti, kad ją vyras šokina. (Sutrepši ir suka, rodydamas suktinį)

MOTIEJUS. Bravo, Petrai! Taip mes jam rytoj ir padarysim.

PETRAS (ima siuvinį). Buvau manęs neiti į gegužinę, bet kad taip, tai būtinai eisiu.

ŽIOGAS. Eisime, Petrai. Visą žiemą ištupėjom šitoj dėžėj. Reikia nors pavasarį pušų oru pakvėpuoti.

PETRAS. Gražu dabar miške. Koks žalumas ir pats paukščių ermideris.

ŽIOGAS. Tik pinigų nepamirškite pasiimti, kad gegutė neužkukuotų tuščios kišenės. Mano senelė jau šiandien įsirišo varioką į skepetaitę šiam reikalui.

PETRAS. Ar dėdina taip pat su mumis kyla?

ŽIOGAS. O kaipgi? Nė už ką nesutinka manęs vieno iš leisti.

Skambutis

Klientas. (Rengiasi eiti įleisti)

PETRAS. Aš įleisiu. (Išeina)

JUZĖ. Irgi šokėjas atsirado...

MOTIEJUS. O ką, išsigandai?

JUZĖ. Kažin ar eis dar Elenutė su jumis šokt?

MOTIEJUS. Oho, kur užvažiavo! Na, brol, jeigu su tavim šoka, tai su mumis, – pamatysi...

PETRAS (įeina). Čia tas... sekretorius.

ŽIOGAS (lipdamas nuo stalo). Aha! Pavalyk kostiumą... (Išeina)

PETRAS šepečiu valo

MOTIEJUS. Petrai, ar girdėjai? Juzė sako, kad jo Elenutė mus išbrokysianti...

PETRAS (valydamas). Et, tesižino jis su savo Elenute. Čia tas notaro sekretorius... Kostiumo atėjo atsiimti... Mano siūtas...

ŽIOGAS (įeina). Jau?

PETRAS. Prašom. (Paduoda kostiumą)

ŽIOGAS (varto, čiupinėja). Tu vatos į kairiąją pusę padauginai. Štai, žiūrėk, kairysis petys išsikišęs.

PETRAS. Pamėginkite... Gal bus gerai. Jo pečiai kreivi, dešinioji mentė išsišovusi. Pamėginkite...

ŽIOGAS (kraipo galvą, žiūrėdamas į Petrą). Pažiūrėsime... (Išneša)

JUZĖ. Mote, kokį man galstuką pirkti prie mėlynojo kostiumo?

MOTIEJUS. Ar kipšams tas raištis reikalingas?

JUZĖ. O kaipgi kitaip ?

MOTIEJUS. Toks karštis – vaikščiok su atlapa krūtine.

JUZĖ. Irgi pamokė! Dėl apsilvilkimo tai jau manęs, brol, nemokyk. Aš mieste gimęs, mieste augęs – žinau.

MOTIEJUS. Tai kam klausai?

PETRAS. Pirk žalią. Rytoj kai pasigersi, tai prie veido tiks.

JUZĖ. Blaivybės apaštalas atsirado. Geriu, nes turiu. Gertum ir tu, jei turėtum, jei neleistum pinigų niekam.

MOTIEJUS. Petras niekam neišleidžia.

JUZĖ. Žinau – algebros, geometrijos ir dar kitokia fanaberija.

PETRAS. Ai tu, galvele galvele...

MOTIEJUS. O, kad tu žinotum, kas tai yra gera knyga! Koks džiaugsmas apima žmogų, kai per vieną vakarą sužinai tokius dalykus, apie kuriuos pirma visą gyvenimą galvojai ir niekaip jų suprasti negalėjai.

JUZĖ. Įdomu, apie kokius jūs ten dalykus?..

MOTIEJUS. Aną subatvakarį tu išbėgai į vakaruškas, o mes čia, Petras, Jasius ir aš, gal penkias valandas skaitėm apie dangaus spinduolius. Ir kokių dalykų nesama pasauly!

JUZĖ. Oi, negaliu! Apie spinduolius... Apie žvaigždes ir planetas, vadinasi. Man pakanka to, ką aš apie šitą materiją mokymui esu girdėjęs.

MOTIEJUS. Tu, Juze, kalbi kaip laukinis... Nors, tiesą pasakius, neseniai ir aš panašiai galvojau.

Įeina ŽIOGAS

ŽIOGAS. Neblogą akį turi, Petrai. Kostiumas guli kaip priaugęs. O aš pražiopsojau, kad jam kaulai išsikraipę.

PETRAS. Tai nuo rašymo... Pas notarą, matyt, darbo vyras turi.

ŽIOGAS. Jei ir toliau taip eis, tai tave, Petrai, reiks iš padėjėjų į meistrus kelti.

JUZĖ. Jis mat su algebrą ir geometriją pagalba...

ŽIOGAS. Nekalbėk, Juze, apie dalykus, kurių neišmanai.

PETRAS. O ką tau kliudo mano algebros ir geometrijos?

JUZĖ. Man? Man jos nieko nekliudo. Aš tik taip sau... Aš tik manau, kad siuvėjui visa tai – tuščias galvosūkis... Darbo žmogui tokie dalykai duonos neduos.

ŽIOGAS. O kodėl gi darbo žmogus būtinai turi būti tamsus?

PETRAS. Bjauru, kad žmonės surišo mokslą su duona, su pyragu ir dar su kitais galais...

MOTIEJUS. Nieko nepadarysi. Taip yra.

PETRAS. Bet taip neturi būti. Mokslas kaip vanduo, kaip oras turi būti visiems... Mokslas privalo ne pelną, bet šviesą žmogui teikti.

JUZĖ. Žiūrėsime, kaip tu kalbėsi, kai baigsi savo tą universitetą.

PETRAS. Žiūrėkite... Ateikite į mano siuvyklėlę po septynerių aštuonerių metų, ir pamatysite, kaip dirba jūsų Petras.

JUZĖ. Mokslą išėjęs, nė vienas juodo darbo nedirbo ir ne dirbs.

PETRAS (karštai). Aha! Juodo darbo... O man nėra nei „juodo“, nei „balto“ darbo. Tik dykduoniai, tinginiai ir pastumdėliai suskirstė darbą į „juodą“ ir „baltą“. Kiekvienas sąžiningai atliekamas naudingas darbas yra vienodai šventas, kilnus ir garbingas. Tik žmonės, kurie jį atlieka, nevienodi: vieni per daug gudrūs, kiti per daug kvaili. O šito neturi būti.

MOTIEJUS. Bravo, Petrai! Parodyk pavyzdį!

PETRAS. Ir parodysiu! Po dvejų metų gausiu brandos atestatą, o dar per penkerius metus baigsiu universitetą. Ir pa rodysiu, kad siuvėjas nėra kiek ne mažiau turi galvoj už poną daktarą ir už banko direktorių. Gana kalbų. Reikia darbais įrodyti.

ŽIOGAS. Na, na-a... Dieve padėk tau, Petrai!

JUZĖ. Tuščia fanaberija...

PETRAS. Fanaberija... Fanaberija... Tu kalbi apie fanaberiją? Rask pas ką didesnę fanaberiją kaip tavo. Amžinai užrietęs nosį vaikščioji.

JUZĖ. Ko čia man užrietus nosį nevaikščioti? Aš iš savo mokytojo šimto litų nepavogiau.

Petras, kumščius sugniaužęs, pašoka, bet, sekundę su savim kovojęs, krinta atgal į kėdę ir, nuleidęs galvą, vėl imasi darbo

MOTIEJUS (grūmojamai atsigrįžta į Juzę, surinka). Valdyk liežuvį!

ŽIOGAS. Na, vaikai, nesipeškite... Galima ginčytis, bet į svetimos sąžinės dalykus nepadoru lįsti. O vedlų lygybės, tai Petras teisingai sako. Svarbu, kas žmogaus galvoj ir širdy. Žmonių paviršių tai ir mes, siuvėjai, galime sulygtinti. Mes galime pasiūti elgetai gražią eilutę, ir jis vaikščios kaip direktorius, išėjęs į pensiją. Antra vertus, mes galime apvilkti grafą į tokį balachoną, kad jis kaip elgeta atrodys.

MOTIEJUS. Ypač jeigu šis meistras (galva rodo į Juzę) pasiūtų...

JUZĖ. Ne tavo reikalas, kaip aš pasiūčiau.

ŽIOGAS (žiūri į laikrodį). Na, vaikai, šiandien šeštadienis. Pakaks. Eikite, ruoškitės į gegužinę. Gal kam pasipirkt ko reikia.

*ŽIOGAS išeina į gretimą kambarį.
Juzė ir Motiejus padeda darbą*

ŽIOGO BALSAS. Eikite šen, pasirašykite į knygutę!

JUZĖ ir MOTIEJUS išeina. PETRAS pasilenkęs siuva.

(Po kurio laiko) Petrai, eikš – gausi pinigų gegužinei.

PETRAS. Ačiū. Man dabar nereikia. Aš dar turiu. (Deda siuvinį ir ima tvarkyti kambarį. Sudėjęs siuvinį ant mašinos, ima iš kampo šluotą, pabraukia kelis kartus ir, į ją atsirėmęs, susimąsto) Ir taip... visą gyvenimą... Kiekvienas galės įžeidinėti... Pirštais badyti... O aš turiu tylėti... Bet nieko... Taip turi būti. (Šluoja)

MOTIEJUS (įkišęs galvą pro duris). Petrai, ar niekur neisi?

PETRAS. Ne.

MOTIEJUS. Aš tuojau grįšiu.

PETRAS. Gerai.

MOTIEJUS. O Jasius ar ateis šįvakar?

PETRAS. At.

MOTIEJUS išeina

ŽIOGAS (įėjęs tvarkosi apie mašiną). Tu, vaikel, neimk į širdį... Jis padykęs bernas, liežuvio nesuvaldo.

PETRAS. Man taip ir reikia, dėde.

ŽIOGAS. Vedlug teisybės, tai už savo klaidą tu jau dešimteriopai atkentėjai.

PETRAS. Man tai nieko, dėde... Tik aš vis norėjau paklausti, gal jums nepatogu mane laikyti savo dirbtuvėje?

ŽIOGAS. Ką tu, ką tu, vaikel? Sakysiu atvirai: ir aš, ir mano senutė negalime tavimi atsidžiaugti.

PETRAS. Ačiū, dėde. Kur aš būčiau pasidėjęs be jūsų globos?

ŽIOGAS. Kokia čia globa. Tu dirbi daugiau ir geriau už kitus. Tik aš galvoju, kad tau per sunku.

Ir dirbti, ir mokytis taip iš savęs. Gal, sakau, į kitą gimnaziją kaip nors? A? Susitvarkytume...

PETRAS. Ne, ne! Man labai gerai ir taip. Tėveliui mirus, aš vienerius metus dirbau siuvykloj ir mokiaus. Ir ten nebuvo bloga, bet čionai man dešimteriopai geriau.

ŽIOGAS. Tu čia būk kaip namie... Pamatysi, viskas užsimirš, susitvarkys, išlaikysi egzaminus. Bus vėl viskas gerai.

PETRAS. Ačiū, dėde, man ir dabar labai gerai.

JASIUS (prie lango). Labas vakaras, dėde Žiogai!

ŽIOGAS. A, svečias. Prašom į vidų.

PETRAS. Eikš, Jasiau.

JASIUS. Ar galima, dėde, man tiesiai pro langą?

ŽIOGAS. Pro kurgi kitur? Juk tu durų nepripažįsti.

JASIUS (deda knygų pundą ant lango, lipdamas). Turiu šitą silpnybę.

ŽIOGAS. Na, tai čiaušėkit, vaikai. Aš jums nekliudysiu. (Išeina)

PETRAS. Dėdė mums nekliudai. (Į Jasių) Kodėl vakar neatėjai, seni?

JASIUS. Sveikink! Pilotas C prieš tave stovi.

PETRAS. Ar jau? Išlaikei?

JASIUS. Lygiai trisdešimt tris sekundes išsilaikiau ore. Vasarą važiuoju į sklandymo mokyklą.

PETRAS. Gerai tau, Jasiau...

JASIUS. Tu šiandien kažko apsiniaukęs. Sakyk, kas yra?

PETRAS. Et, supaisysi. Nieko.

JASIUS. Nuo manęs nepaslėpsi. Sakyk, Petrai.

PETRAS. Sakau gi, kad nieko. Užeina kartais... Tokia migla dūšioj pasidaro... Bet tai nieko. Vėl praeis.

JASIUS. Petrai, mielasai. Tu toks dabar stiprus pasidarei. Aš kartais jaučiuosi prieš tave visai mažas, mažas, kaip žvirblis prieš sakalą.

PETRAS. Tavo sakalas pavirto į sulytą viščiuką... Aš pats neišmanau, kas man darosi. Kartais tiek jėgų, kad nors kalnus vartyk, o kartais užaina tokia makalynė, kad, rodos, nieko iš manęs nebus.

JASIUS. Iš tavęs, Petrai? Kad aš turėčiau tavo valią, tavo būdą ir tavo gabumus, aš... aš pasidaryčiau Bolivijos prezidentu arba Persų karalium. Kuo tik norėčiau, tuo ir pasidaryčiau...

PETRAS. Tu darais lakūnu... Būsi lėktuvų konstruktorius, o tai mums svarbiau negu Persų karalius ar Bolivijos prezidentas. Bet meskime šitas kalbas. Kas gero jūsų gimnazijoje?

JASIUS. Et, tas pat. Špargalkos, transliacija. Trejetukai vejasi dvejetukus, dvejetukai nenusileidžia. Lenktynės... Beje, rytoj visa gimnazija vyksta į gegužinę.

PETRAS (atgijęs). Į gegužinę? Kur jūs plaukiat?

JASIUS. Į Didįjį pušyną.

PETRAS. Šit kaip gerai. Ir mūsų gegužinė ten pat bus. Tai susitiksime?

JASIUS. Ar ir tu būsi? Puiku. Tai ir aš važiuoju. Ot, tai padūksime po mišką.

PETRAS. Žinai, Jasiau... Aš taip gimnazijos pasiilgau. Aš noriu nors iš tolo į jus visus pasižiūrėti. Tik man... nepatogu.

JASIUS. Ką tu, Petrai? Tave taip visi myli ir gailisi tavęs. Tave taip gražiai visi prisimena ir užstoja.

PETRAS. Tai... turbūt tik tu vienas, Jasiau.

JASIUS. Sakau, kad visi... neskaitant vieno kito asilo. Aną dieną kilo kalba, ir Barzdžius gavo kupron nuo Andriušio už nepadorų žodį apie tave.

PETRAS. Tai, sakai, ne visi mane pasmerkė?

JASIUS (duoda sau kumščiu į kaktą). Ot, aš užuomarša, idiotas, paskutinis glušas! (Ieško knygos)

PETRAS. Kas tau?

JASIUS. Kelintą dieną nešiojuos ir vis pamirštu tau atiduoti.

PETRAS. Ką tokį?

JASIUS (duoda). Štai tau laiškas.

PETRAS. Laiškas? Man?

JASIUS. Matai gi...

PETRAS (paėmęs voką, laiko ir žiūri). Aš dar niekuomet nesu gavęs laiško... Nuo ko čia?

JASIUS. Paskaityk, sužinosi.

PETRAS (žirkklėmis atsargiai prakerpa voką). Viešpatie, Aldona!.. (Paeina kelis žingsnius į šalį, skaito, sujaudintas) Ji netiki... Ji netiki... Jasiau, ji netiki!

JASIUS. Aldonos nebepažinsi... Būdavo linksma, o per visą žiemą kaip brolių palaidojusi vaikščiojo; po to įvykio visą savaitę gimnazijoje nesirodė.

PETRAS. Dieve... Ir aš niekada, niekada į jūsų gimnaziją nebegalėsiu grįžti...

JASIUS. Petrai!.. (Sušunka) Petrai, tu dėl manęs... Tu mane gelbėdamas...

PETRAS (griežtai). Jasiau! Kaip buvo sutarta?

JASIUS (nebesusivaldydamas). Tu uždraudei man apie tai kalbėti. Bet gana! Aš negaliu... Kai pamatau inspektorių, man norisi surikti jam stačiai į veidą: „Aš pavogiau šimtą litų...“

PETRAS. Jasiau! Nutilk!

JASIUS. Ne, ne, ne! Aš nebegaliu! Tu tiek pat nekaltas, kaip ir aš. Bet kam tau vienam kentėti? Aš eisiu pas Keraičius, eisiu pas direktorių... Tegul visi sužino teisybę. Tegul žino, kad tu savo tėvelio paliktus pinigus jiems atidavei...

PETRAS (griežtai). Tai tada – viskas tarp mūsų baigta...

JASIOUS (susmunka). Matai... Koks aš niekam tikęs... Kaip vežimo pervažiuota varlė be paskutinių kojų... Aš taip noriu baigti šešias...

PETRAS (švelniai). Nurimk, Jasiau... Pakartokime vėl savo susitarimą, kad niekuomet daugiau apie tai nebekalbėsime.

JASIOUS (pro ašaras). Kaip aš galiu tylėti, kai tu dėl manęs...

PETRAS. Visai ne dėl tavęs... (Pauzė) Juk suprask, Jasiau, kad po to, kai kaltininkas neprisipažino, mes visi buvome pasidarę vagys. Ir tu, ir aš, ir visa klasė... Nesvarbu, ar to vagiškumo po šimtą, ar po penkis litus kiekvienai galvai teko... Vis tiek visi vagys. Tad aš visai mažai tenu-stojau, pasivadindamas vienas vagim...

JASIOUS. Žinau, aš tavęs neperkalbėsiu... Bet dar mėnuo ir aš laisvas... Šešios bus baigtos... Ir tada tegul mane veja iš gimnazijos, tegul į kalėjimą kiša, vis tiek šitaip toliau nepasiliks.

PETRAS (apkabina jį, švelniai). Ak tu, vaikeli vaikeli... O kaipgi bus su tavo aviacija?.. Ir kur tu pasidėsi? Aš, matai pats, – neprაžuvau. Dirbu ir mokaus. O tau būtų – kaput.

JASIOUS. Kaput.

PETRAS. Na, matai... Tu neimk į galvą, kad aš kartais į lepšę pavirstu. Ir dabar be reikalo aš tau apie gimnaziją pradėjau... (Iškėlęs laišką) Tai va šitas mane taip pribaigė. (Vėl skaito laišką vaikščiodamas) Dabar jau vėl viskas gerai. Oi, kaip gerai, Jasiau!

MOTIEJUS (įeina su ryšuliais abiejose rankose). Jau jūs čia abu. Sveikas, Jasiau!

JASIOUS. Gyvas...

MOTIEJUS. Rytoj mūsų gegužinė. Tai čia šio to nupirkau.

PETRAS. Kad tave vilkai, kaip gerai. Jasius irgi bus.

MOTIEJUS. Ir Jasius su mumis?

JASIOUS. Važiuojam.

MOTIEJUS. O tas tipelis jau gatavas. Aš tik įėjau į vieną antrą krautuvę, dar į knygyną, grįžtu – o jis jau svyruoja šaligatviu ir kažkokią natą derina. Ir kur jis taip greit su spėjo?

JASIOUS. Sakai, galutinai nusitaisė bachūras?

PETRAS. Dievai su juo, tesižino. O ką mes, vyrai, šįvakar darome? Ar keliaujam po dangų toliau, ar ką kita linksmesnio sugalvosime?

MOTIEJUS. Po dangų, Petrai, po dangų... Dabar bus apie galaktinę sistemą. Aš vienas skaičiau ir ničnieko nesupratau...

PETRAS. Kad ir aš, brol, ten nieko nesusivaikau.

JASIOUS. Atidėkime. Aš pasiklausiu Tijūną. Jis viską man paaiškins. Kitą šeštadienį visa galaktika bus mūsų. Baigta.

MOTIEJUS. Kai mes dažnai kalbame apie aviaciją, tai aš va paėmiau „Aviacijos istoriją“, kažin, ar gerai, ar ne? (Rausiasi po ryšulėlį)

JASIOUS. Labai gerai!

PETRAS. Trauk ją čionai, Mote.

JASIOUS (varto knygą, visi apgulę žiūri). Mongolfje... Raitas... Blerio... Ot tai turtas! Aš ją mintinai išmoksiu.

Kas čia?

PETRAS. Prašome!

Įeina TIJŪNAS su ryšuliu. Visi sustoja

TIJŪNAS. Čia nieko nėra... Durys atviros... O kurgi ponas ŽIOGAS? (Šluosto nusiėmęs akinius)

MOTIEJUS. Aš tuojau jį surasiu. (Išeina)

TIJŪNAS (užsidėjęs akinius). A-a... Tai jūs čia... Skaitot?

JASIUS. Ruošiamės, pone mokytojau.

TIJŪNAS. Turbūt romaną kokį?

JASIUS. Mes čia vartom „Aviacijos istoriją“.

TIJŪNAS. Na, žinoma. Kur tik tu, ten turi būti ir aviacija. (Graso pirštu) Žiūrėk, saugok sprandą.

O Keraitis čia dirba?

PETRAS. Dirbu, pone mokytojau...

TIJŪNAS. Taip... taip... Tai dėdienė, vadinasi, pastatė ant savo... Nebeleido toliau mokytis.

PETRAS. Nebeleido...

TIJŪNAS. Gaila, gaila... Galėtum mokytis...

PETRAS. Aš dirbu ir mokaus, pone mokytojau...

TIJŪNAS. Vienas?

PETRAS. Man Jasius padeda.

JASIUS. Netiesa, pone mokytojau. Jis man padeda. Jis geriau moka už mane. Aš jam tik pasakau, kas užduota.

TIJŪNAS. Mm... Vienas... Bikvadratinės lygtys... Niutono binomas. Sunku... Štai kaip padarysime. Vakara is devintą valandą laisvas?

PETRAS (nudžiugęs). Laisvas, pone mokytojau.

TIJŪNAS. Tai šit – pirmadieniais, trečiadieniais ir šeštadieniais devintą valandą ateidinėsi pas mane. Padirbėsime.

PETRAS (sujaudintas). Labai labai ačiū, pone mokytojau.

Įeina ŽIOGAS ir MOTIEJUS

ŽIOGAS. Labas vakaras, pone mokytojau!

TIJŪNAS. Labas vakaras. (Petrui) Tai šį pirmadienį. Nepamiršk.

PETRAS. Ačiū, atminsiau.

ŽIOGAS (sveikindamasis). Atleiskite, kad priverčiau laukti... Buvau į krautuvę išėjęs. Ką čia gera mums ponas mokytojas atnešė? (Atriša ryšulį)

TIJŪNAS. Prašyčiau išverst.

ŽIOGAS. Ag jau reikia, reikia verst. Jau ketverius metus paltukas ištarnavo. (Patiesia paltą ant stalo)

TIJŪNAS. Jau penkeri jam.

ŽIOGAS. Ach taip taip... pamenu... Tada mano Tadukas mirė. Ponas mokytojas su šituo paltu laidotuvėse dalyvavote.

TIJŪNAS. Liūdnos sukaktuvės...

ŽIOGAS. Ką padarysi? Dievas davė, Dievas ir atėmė. Dabar jau būtų studentas buvęs. Buvo jau toks, kaip štai Petras. Ir būdu buvo panašus. (Pasilenkia prie palto ir pirštu brūkštelėjo sau akį) O kaip darysime su pamušalu, pone mokytojau?

TIJŪNAS. Ar šis jau nebetiks?

ŽIOGAS (čiupinėdamas). Vedlug mano išmanymo, tai reikė tų naujo. Čia kažkas už pamušalo įkriūtė... (Ardo pamušalą)

TIJŪNAS. Kiaura kišenė. Tai turbūt akinių makštis. Man neseniai dingo.

ŽIOGAS. Taip ir yra, akinių makštis... Taip taip, pamušalo reikia naujo. Šis visai jau iškudentas. (Staiga) O čia dar piniginė!

TIJŪNAS. Kas? Piniginė? Mano piniginė??? (Griebia iš Žiogo rankų piniginę ir žiūri išskėstomis akimis į Petrą. Paskui, nežiūrėdamas į piniginę, ją atidaro, išima banknotą ir virpančia ranka laiko jį iškėlęs) Tai... tai tu nekaltas?

Petras, lyg nenorėdamas savo akimis tikėti, žiūri į jį.

Vienas... Jis vienas pasiaukuoja už visą klasę!.. (Nesąmoningai kartodamas „vienas... jis vienas...“, svyruodamas išeina, laikydamas vienoj rankoj piniginę, kitoje banknotą)

Visi kaip pritrenkti stovi

JASIUS (surinka ir puola Petrui ant kaklo). Petrai! Motiejus apkabina Petrą iš kitos pusės

ŽIOGAS. Na, na-a... Ir dalykėliai gi darosi ant šio margo svieto!

Uždanga

Klausimai ir užduotys

1. Kokias nuomones apie mokymąsi išsako siuvėjai?
2. Remdamiesi personažų dialogu apie mokymąsi, Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės* „Laiško kareiviui“ ištrauka ir savo patirtimi, parašykite, kuo mokymasis svarbus jaunam žmogui?
3. Pratęskite Motiejaus žodžius: *O, kad tu žinotum, kas tai yra gera knyga! Koks džiaugsmas apima žmogų, kai per vieną vakarą sužinai tokius dalykus, apie kuriuos pirma visą gyvenimą galvojai ir niekaip jų suprasti negalėjai.*
4. Remdamiesi personažų dialogu ir ištrauka iš Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės 1934 m. paskaitos, parašykite, koks požiūris į mokymąsi ir darbą buvo svarstomas Vasario 16-osios Lietuvoje?
5. Kokius Petro elgesio, laikysenos pokyčius perteikia remarkos (palyginkite Petro elgesį ir laikysenas I, II ir IV veiksmuose).
6. Kaip draugystę supranta Petras?
7. Kodėl Jasius nepasako tiesos?
8. Kodėl Petras prisiima kaltę? Atsakymą pagrįskite citatomis.

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė (1886–1958) – literatūros ir meno kritikė, poetė, prozininkė, dramaturgė, pedagogė, politikė. Tautos auklėjimas buvo jo suprantamas kaip svarbiausias gyvenimo tikslas, – ji ėjo skautų vadės pareigas, skaitė paskaitas per Lietuvos Radiofoną, kuriantis Lietuvos kariuomenei, kariams skaitėpaskaitas, rašė karių spaudoje.

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė apie mokymąsi

Iš to, ką man teko su Tamsta kalbėtis, matome aiškiai, jog ar ūkininkui, ar amatininkui mokslas būtinai reikalingas. Bet, nežiūrint tos matomos naudos, jei bent kiek daugiau pasimokinsi, tai pradėsi suprasti, kokį begalinį smagumą suteikia mokslas. Skaitydamas knygas jauti, lyg kad kas kokį užvalkalą trauktų nuo tavo akių, nuo tavo proto. Kas, aklas gimęs, nesupranta, kas tai yra regėti, ir nebrangina regėjimo. Bet atrask, atrask tokį, kas sutiktų akių nustoti! Taip pat tikrai šviesus žmogus žiūri į visai nemokytą kaip į aklą ir už jokių turtus su juo nesimainytų. Mokslas – didžiausia žmogaus brangenybė, geros knygos – geriausieji draugai. Yra tokių knygų, kurias skaitydamas daraisi ne tik protingesnis, bet ir geresnis, švelnesnis. Atsiranda gražių jausmų širdyje, kilnių minčių galvoje. Ypatingai sukelia tokį ūpą gražūs eilėraščiai (eilės). Skaitydamas geras apysakas, išmoksi geriau pažinti gyvenimą, suprasti žmonių būdą, paaiškės gerų ir blogų pasielgimų priežastys – per tatau išmoksi geriau savo sieloje skaityti ir save valdyti.

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė, „Laiškai kareiviui“ (1920)

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė apie darbą

Tautos auklėjimo mintys (ištraukos)

Dabar teks kalbėti apie tai, ką visi tariasi taip puikiai suprantą, – apie mokslo reikalingumą. [...] Tai ir tegirdi: mokytis, mokytis, mokytis! Kaip nori mokytis, ko nori mokytis?.. Į gimnaziją, į gimnaziją, į gimnaziją!.. Gerai, puikiai! O kas bus toliau?.. Toliau... toliau bus... darbas lengvas. Štai nutvėriau už uodegos tą didžiausią mokslo troškimą ir pamačiau, kad tai ne mokslo troškimas, bet, paprastų paprasčiausiai, lietuviška tinginystė. Teisybę, teisybę sakau. Toks mokslo troškimas tai tėra tinginystės padarinys. Taigi. Kol taip galvojama, kol tokiu tikslu puolama prie mokslo, tai jokios kalbos apie tautos kilimą, apie gerovę, turtą būti negali. Kaip negali? Kodėl? [...]

Visi darbai sunkūs, nėra lengvo darbo. Kiekvieną darbą reikia išmokti gerai dirbti, vieną išmoksti greičiau, kitą ilgiau turi mokyti, bet jei dirbi sąžiningai, rūpestingai, pavargsti, o jei pavargai, tai, vadinasi, tau nebuvo lengva dirbti. Visų pirma susiduri su rankų darbais, su laukų darbais ir jų sunkumu pasibaisėjęs nori kuo toliausiai nuo jų būti. Kur išgelbėjimas? Mokslas. Pasimokęs kiek, turėsi lengvesnio darbo. Štai išmokai, gavai tą lengvesnį darbą: pasirodo, ir tas vargina, dažnai pasirodo: nuo vilko bėgai, ant meškos užbėgai. Kur dabar bereikia pulti? Reikia kaip nors verstis taip, kad būtų lengva, t. y. reikia stengtis neįdėti per daug jėgų, dirbti pirštų galais, žiūrėti viena akim, klausyti viena ausim, ir bus lengva. Ir čia štai pagrindinė klaida. Tos tautos tegali pakilti, gerovėje gyventi, kurios darbą myli, o mokslo tam trokšta įsigyti, kad geriau būtų pats darbas padaromas. Todėl taip baisiai nusideda tie tėvai, kurie sako vaikui: mokykis, vaikeli, dirbti nereikės, lengvai gyvensi. Toks pasakymas – mirties pasakymas. Reikėtų vaikui sakyti: mokykis, vaikeli, geriau dirbti išmoksi! Didžiausia žmogui garbė, jei jis gerai dirba, – garbė ir džiaugsmas. Taip sakyti ir savo gyvenimu tą pasakymą remti – tai didelį auklėjimo darbą dirbti, taurumą skiepyti, atsakingumo mokyti.

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė *Tautos auklėjimo mintys*: radijo paskaitos, 1934.

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė apie darbštumą

Tautos auklėjimo mintys (ištraukos)

Koks turi būti žmogus, kad visuomenė galėtų gražiai augti. Sakėme: žmogus turi būti sąžiningas, tiesus, teisingas, atsakingas. Ar tai viskas, ar daugiau nieku nebereikia rūpintis? Beveik viskas, bet turime dar pakalbėti, kas visas tas gerąsias mintis gyvas padaro ir kas visas jas marina, paraližuoja. [...]

Maža suprasti, pajauti – pašnekėti, apsiverkti dargi bekalbant, reikia mokėti vykinti gražiasias mintis. Reikia, kad mintys – žodžiai darbais virstų. Kas joms trukdo darbais virsti? Galingiausias mūsų valdovas: Ponas Tinginys. Taip, tinginys, t. y. tingėjimas, tingumas – suraišioja,

supančioja, paraližuoja, pagaliau numarina viską. O kas viską gaivina, kelia? – Darbštumas. O ko labiausiai mūsų tautai trūksta? Darbštumo. Palauk, sakot, kaipgi mes nedarbštūs? [...]

Tinginy dirba bado, šalčio spiriamas, o kai tik gali nedirbdamas pelnytis, tai su didžiausiu noru pavogs, nusuks, ir bus jam taip gera, kad nedirbęs gavo, turi. Taigi darbštus žmogus tēra tas, kas darbą myli, kas darbu džiaugiasi, kas sakosi iš proto esą išeitų, jei jam dirbti neleistų, be darbo būti – didžiausia jam bausmė. Apie tokį tik žmogų pasakysiu: darbštus. [...] Darbas – džiaugsmas, darbas – didžiausia Dievo dovana žmogui. Jeigu kas pasižiūrėtų į mus iš šalies, kažin kokio įspūdžio gautų, ką apie mūsų darbštumą pasakytų pamatęs, kaip mes dirbame ir kas mūsų nudirbta. Menko įspūdžio tegautų, menko, iš tikrųjų. [...]

Ir viskas taip: palengva, ištižusiai, išsivėpusiai, rąžydamies, dūšaudami – darbas bausmė. Kas taip dirba? Vergai. Kas mus taip pripratino? Ilgi baudžiatvos laikai, kai žmogus dirbo nei naudos, nei gero žodžio už tai negaudamas, kai darbas negalėjo žmogaus nei pakelt, nei į geresnį gyvenimą jį išvest. Vergus išmokę darbo neapkęsti, o dykuosius išlepino ir išmokė darbą niekinti. Ir štai girdime tokią nuomonę, kad dirbti gėda. [...] Vienas blogumas yra tas, kad mes iš prigimties nerangūs, nedarbštus, o antras blogumas, kad didžiausia laimė mums atrodo – nedirbti. [...]

Tai kodėl mes taip kvailai galvojame? Dėl to, kad kai ko mes nesuprantame, kai ko nenuvokiame, kai kai kuriuos dalykus supainiojame, o mūsų tinginys mums puikiausiai padeda viską išaiškinti taip, kad tuoj pasirodo, kaip kiti visu kuo pertekę, nors nieko nedirba, o mums reikia už visus dirbti ir nieko neturime.

Pasižiūrėkim į mokinius: skaito – rašo, rašo – skaito, skaičiuoja per kiauras dienas, kartais lig gaidgystės, ir kiek savų rūpesčių, kiek nerimo, kiek ašarų dėl nepasisekimų, kitas ir mokslo baigti nepajėgia, nusilpsta, pasiligoja. Mokinys sau mano: laimingas mokytojas, kankina mokinius, kaip nori, o tu vargšas bijok, drebėk ir galus darykis besimokydamas. O tuo tarpu yra žinoma, kad sunkiausias tarp mokytų darbų – mokytojo darbas. [...]

Niekados ne per vėlu mokytis, niekadus ne per vėlu nuo tinginio kratytis pradėti. Pirmas žingsnis – tai žinoti aiškiai, ką turiu padaryti šįmet, kiek turiu nudirbti šį mėnesį, šią savaitę, šiandien. O antras būtinas pasiryžimas – padaryti visa kuo geriausiai. Laiką reikia mokėti branginti! [...]

Atskiros žmogaus darbštumas – pakelia viso krašto gerovę, visą kraštą daro lobingą, turtingą, naikina skurdą, vargą. O per tai žmonėms gyventi lengviau.

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė *Tautos auklėjimo mintys*: radijo paskaitos, 1934.

PENKTAS VEIKSMAS

Kraštuose du seni qžuolai, kurių šakos viršuje susisiečia, atrodo lyg scenovaizdžio rėmai. Kairėje ir dešinėje miškas, priešaky – atžalynas: jaunos tamsios pušaitės ir tarp jų įsipynę neseniai išsprogę gelsvai žali qžuoliukai ir berželiai.

Viršuj – matosi pavasario dangus. Kairėje, visai netoli, girdisi siuvėjų gegužinė, dešinėje, kiek toliau, – gimnazistų.

Scena: pamiškės pievelė, per kurią eina takas iš dešinės į kairę. Prie tako suolas. Žiogas su žmona ir dar vienas kitas jo pažįstamų senių, susėdę kairėj po qžuolu, užkandžiauja.

Kairėje armonika, smuikas ir būgnas atlieka polką.

ARMONISTAS pritaria dainuška. Girdėti šokėjų balsai!

ŽIOGAS. Linksmintas jaunieji!..

I SENIS. Mes jau savo atšokom.

ŽIOGAS (mirksi žmonai). O kad ir mes taip... motin, apsisuktume keletą kartų? A?

ŽIOGIENĖ. Bijok Dievo, tėvai, sumindys jaunikliai... Mat kaip šėlsta. Palaukim ratelio...

ČIGONĖ (iš kairės ateina). Pavaražysiu, ponuliai. Visą teisybę pasakysiu.

I SENIS. Žinome ir be tavęs visą teisybę.

ŽIOGAS. O aš dar nežinau... Jei gerai išvaražysi – gausi pusę lito. (Tiesia ranką)

ČIGONĖ. Ir gera, ir bloga ne nuo mūsų pareina. Žmogaus rankoj Dievas visą teisybę surašo, tik reikia mokėti skaityti... Didelį skausmą, ponuliuk, pergyvenai... Širdis lig šiolei negali nurimti... Artimo mylimo žmogaus netekai...

I SENIS. Žiūrėkite, kokia burtininkė.

ČIGONĖ. Bet per gerą širdį atrasi nusiraminiimą. Ilgas, ramus ir laimingas gyvenimas užrašytas, dviejų artimų žmonių meilė ir prisirišimas... Ir dar... ir dar... Ar ponuliukas ko ne laukiat? Čia užrašyta, kad bus sūnus. Dievas duos jums sūnų.

Žiogas atitraukia ranką

VISI. Cha-cha-cha... Tai tau čigonė! Na, ir čigonė!

ŽIOGAS. Matai, motin, kokios naujienos. (Duoda čigonei litą)

ŽIOGIENĖ (duodama bandelę). Eik, čigonėle, jaunesniems tokių gerų naujienų pranašautų.

ČIGONĖ. Ačiū, ponuliukai.

PETRAS (su Jasium atbėga iš dešinės linksmi). Dėde, dėde!.. Jasiui aeroklubas paskyrė stipendiją... Iki baigs gimnaziją...

ŽIOGAS. Seniai reikėjo! Sveikinam! Sveikinam, Jasiau!

ŽIOGIENĖ (duodama bandeles). Šit, užkaskite, vaikai, ant tų linksmybių.

JASIUS. Ačiū, dėdinyt. (Valgydamas) Aš vos tik dabar sužinojau. O kai sužinojau, tai tuoj baisų alkį pajutau...

ČIGONĖ. Pavaražysiu ponaičiukam...

ŽIOGAS. Jiems ir be varažijimo viskas aišku...

PETRAS (pagriebęs Jasių už pečių, suka). Aišku, Jasiau. Oi, oi, kaip aišku!

ČIGONĖ nueina į kairę

MOTIEJUS (įbėga sukaitęs). Visi, visi – į ratelį! Didysis ratas organizuojamas.

ŽIOGIENĖ. Dabar tai galime pamėginti.

ŽIOGAS. Pralavinkim senus kaulus.

I SENIS (pusbalsiai dainuoja).

Seni, jauni šoka,

Mažučiai nemoka.

Visi kelias ir eina kairėn

JASIUS (Petrui). Aš bėgsiu pas juos ir tuojau vėl grįžtu. (Nu bėga dešinėn)

PETRAS. Grįžk! (Nueina kairėn)

KERAITIENĖ su KERAICIU įeina iš dešinės pirmojo plano

KERAITIENĖ. Turbūt jis čia. Nueik, pažiūrėk.

KERAITIS. Neisiu...

KERAITIENĖ. Čiagi dabar kas? Gal aš pati turėsiu eiti į girtų kriaucių kompaniją ir ten ieškoti tavo auklėtinio?

KERAITIS. Neisiu. Kaip aš dabar galėsiu jam į akis pažiūrėti? Kai vaikas buvo nelaimėje, tai tu nė užsimint man apie jį neleidavai.

KERAITIENĖ. Išeina, kad aš kalta, kad tavo auklėtinis buvo...

KERAITIS. Nenoriu apie tai kalbėti. Kalčiausias aš, kad tavęs klausiau...

KERAITIENĖ. Bails buvai pirma, bails ir pasilikai. Aš pati viską sutvarkysiu. (Eina į kairę)

KERAITIS. Tvarkyk dabar pati... (Dingsta dešinėj)

Keraitienė pasistiepusi pro medžius žiūri, paskui dingsta kairėj, bet ir vėl tuoj grįžta ir čia susiduria su beeinančia iš dešinės PLIUŠKIENE

KERAITIENĖ. Ach!

PLIUŠKIENĖ. Ach! Ponia Keraitienė!

KERAITIENĖ. Ponia Pliuškienė!

PLIUŠKIENĖ. Ach ponia! Sveikinu! Sveikinu! Tokį herojų išauklėjot!

KERAITIENĖ. Ačiū, ačiū, ponia! Ach, kiek vargo buvo!

PLIUŠKIENĖ. Bet dabar! Sensacija! Visas miestas, visas miškas šiandien apie jį tik ir tekalba.

KERAITIENĖ. Nejaugi visi žino? Sėskim, ponia!

Abi sėdasi ant suolo

PLIUŠKIENĖ. Visi, visi, ponia! Tik pamanykite, pasiaukoti už visos klasės, už visos gimnazijos, už visos tautos garbę. Koks herojus! Tik tokios rankos, kaip ponios, galėjo tokį didvyrį išauklėti.

KERAITIENĖ. Negalite, ponია, įsivaizduoti, kiek vargo turėjau. Juk nei peilio, nei šakutės nemo-kėjo žmoniškai laikyti. Visas ištisai reikėjo perauklėti.

PLIUŠKIENĖ. Bet dabar, ponია, jis šimteriopai jums už viską atsilygino.

KERAITIENĖ. Ach ponია! Šiandien iš pat ryto telefonas skambėjo. Visi sveikina. Direktorius skambino, pirmininkė.

PLIUŠKIENĖ. Man šįryt Snaudžiuvienė dar lovoj paskambino. „Ar girdėjai, – sako, – ponია, sen-saciją?“ Aš maniau, kad ji apie naująjį Barzdžiuvienės komple. „Girdėjau, – sakau, – girdė-jau, kur negirdėsiu. Vaikšto, – sakau, – kaip beždžionė, degute išsivoliojusi.“ Tai buvo juoko. Cha-cha-cha! Ko nepatrūkome. „Aš ne apie Barzdžiuvienę, – sako, – aš apie poniją Keraitie-nę.“ Ir viską ji man išdėjo... Pamanykite, koks herojus!

JUZĖ (*girtas išsvyruoja iš kairės, pastebėjęs ponias*). A... laba diena... Eisime, panenkos, valsbos-tono... A?

KERAITIENĖ. Chamas.

Juzė sumišęs stovi

PLIUŠKIENĖ. Girtuoklis.

JUZĖ (*apsigręžęs eina atgal*). Neimk į galvą...

Eisim, broleli, namo!..

Nutrūksta

ČIGONĖ (Juzei). Pavaražysiu.

JUZĖ. Neimk į galvą... Jau man anos čigonės (rodo atgalia ranka į poniutes) pavaražijo. (Nueina)

ČIGONĖ (*eidama pro šalį*). Gal pavaražyti poniulytėms? (*Pastebėjusi Keraitienės rūstų žvilgsnį, nutyla ir skubiai nueina dešinėn*)

PLIUŠKIENĖ. Stačiai nėr kur pasilsėti... Čia kriaučiai, šiaučiai, ten gimnazistai, ten vėl čigonai.

KERAITIENĖ. Sakau, ponია, kad gyvas pragaras pas mus. Čia kriaučiai, čia šiaučiai, o pavargu-siam žmogui nėr kur tyru oru pakvėpuoti.

PLIUŠKIENĖ. Lygiai taip pat sako ir daktaras Anupras, kad mūsų vasarvietės – tai užsienio ga-nykloms neprilygsta.

KERAITIENĖ. Ar jau grįžo ponas Anupras?

PLIUŠKIENĖ. Vakar iš Paryžiaus. Sorbonos daktaras!

KERAITIENĖ. Labai norėčiau jį pamatyti.

PLIUŠKIENĖ. Jis mūsų kompanijoj. Prašome, ponია, pas mus. Kaip tik pas mus ponių maža, vieni vyrai. Bėgau Snaudžiuvienės ieškoti ir poniją suradau. Tai bus vyrams siurprizas...

KERAITIENĖ. Ponია labai maloni...

PLIUŠKIENĖ. Ponია šiandien taip saulėtai nusiteikusi. Tai nudžiugs daktaras Anupras.

Nueina abi dešinėn. Jasius perbėga iš dešinės į kairę ir atsiveda PETRĄ ir MOTIEJŲ. Kai-rėj girdis dainos, dešinėj – orkestro muzika.

JASIUS. Jūs čia palaukite... Aš tučtuojau grįžtu...

PETRAS. Pabūk su mumis. Kur tu zuji kaip gyvas pinigas?

JASIUS. Aš tuoju! (Nubėga dešinėn)

Petras ir Motiejus sėda ant suolo

MOTIEJUS (uždeda ranką Petrui ant pečių). Tu laimingas dabar, Petrai?..

PETRAS. Oi, kaip laimingas! Pamanyk, mano buvę draugai visi dori. Nė vieno niekšo tarp jų nebuvo ir nėra. O aš taip ilgai galvą laužiau...

MOTIEJUS. Bet tu, Petrai... kiek tu prisikentei? Aš niekada nebūčiau išdrįšęs tokią gėdą ant savęs prisiimti...

PETRAS. Būtum išdrįšęs. Jei būtum buvęs tada klasėj, tikrai būtum išdrįšęs... Aš tave pažįstu... Juk pamanyk, Motiejau... (Pašoka) Tik pagalvok, koks pragaras būtų buvęs, jei aš ne būčiau kaltės prisiėmęs. Juk pagalvok, kas būtų su mūsų Jasium atsitikę...

MOTIEJUS. Oi, aš negaliu ir pagalvoti... Bet juk lengvai galėjo taip ir pasilikt. Juk Tijūnas galėjo savo paltą su pratrintomis alkūnėmis handeliui parduot...

PETRAS. Tada handelis būtų piniginę suradęs ir auklėtoji gražinęs.

MOTIEJUS. Geras tu, Petrai... Gaila tik, kad mes gyvename tarp tokių žmonių, kur žmogus žmogui vilkas.

PETRAS. Tai dėl to, kad mes patys tokie. Mes nepasitikim žmonėmis. Užtat jie tokie ir darosi, kaip mes apie juos galvojame.

MOTIEJUS. Taip, mes bjauriai apie kitus galvojame.

PETRAS. Mano tėvelis kartą susiginčijo dėl šio reikalo su kaimynais. Ir įrodymui pašaukė tokį vagilėlį, girtuoklėlį Stasiuką. Sako: „Štai tau, Stasiuk, dvidešimt keturi litai. Nu nešk valsčiun ir sumokėk už mane savivaldybės mokesčius.“ Ir ką gi tu manai? Tris dienas Stasiukas negrižo.

MOTIEJUS. Pragėrė, latras.

PETRAS. Taip, gėrė, ir visi kaimynai juokėsi iš mano tėvelio, o ketvirtą dieną grįžo ir atnešė iš valsčiaus kvitą, kad pinigai sumokėti.

MOTIEJUS. Keista.

PETRAS. Pasirodo, jis, vargšas, buvo taip parodyto jam pasitikėjimo sujaudintas, kad, sumokėjęs valsčiui pinigus, panoro atšvęsti šį įvykį. Tai, nuėjęs į gretimą kaimą, vakare išlaužė tvarto duris, pavogė aviną ir pardavęs uliojo.

MOTIEJUS. O paskui?

PETRAS. O paskui nuėjo pas aną ūkininką, prisipažino ir atidirbo, kiek aviniokas buvo vertas. Ir turbūt doras žmogus pasidarė. Tad ir išvada, kad žmoguje ne vilko, bet žmogaus reikia ieškoti.

MOTIEJUS. Tau, Petrai, viskas aišku. Tu taip teisingai visada kalbi, tik gaila, kad mums nebeilgai teks taip dažnai susitikti ir taip gražiai pasikalbėti.

PETRAS. Kodėl gi, Mote?

MOTIEJUS. Aš labai džiaugiuosi, kad viskas paaiškėjo, bet man kartu ir liūdna. Būdavome draugėj, o dabar...

PETRAS. O kas dabar?

MOTIEJUS. Tu išsikelsi pas dėdę Keraitį.

PETRAS. Ne. Aš liksiu pas dėdę Žiogą...

Iš dešinės ateina ALDONA ir MARYTĖ su laukinių gėlių puokštėmis. Paskui jas ANDRIUŠIS, ŠURA ir I GIMNAZISTAS.

PETRAS ir MOTIEJUS pakyla

ALDONA (sumišusi). Mums čia Jasius kelią nurodė.

PETRAS. Sveika, Aldona. Sveika, Maryte. Sveiki. Čia jūsų tiek daug.

ALDONA (sveikinas ir duoda gėles). Čia jums nuo visos šeštos klasės.

MARYTĖ (duoda gėles). Čia nuo visų mergaičių.

ANDRIUŠIS. Vien su gėlėmis neatsipirksite, mergaitės. Mūsų Petru reikia taip padėkoti. (Aplėbęs kelis kartus bučiuoja)

I GIMNAZISTAS. Petrai, tu vienas už mus visus. Ačiū tau!

ŠURA. Sveikinam ir dėkojam. Mums direktorius ilgiausią prakalbą apie tave pasakė.

PETRAS (sujaudintas). Ačiū, draugai... ačiū... Aš nežinau, už ką aš šiandien tiek laimingas.

ALDONA. Šiandien mums gražiausia diena...

ŠURA. Direktorius sakė, kad šiandien turi būti mūsų gimnazijos iškilmingiausia šventė.

ANDRIUŠIS. Petrai, tu nežinai, kaip mes tave mylėjome ir mylime.

ALDONA. Kaip jūs per šią žiemą išaugot, Keraiti!

PETRAS. Visi mes augam, Aldona...

Iš dešinės skubiai įeina KERAITIENĖ

KERAITIENĖ. Petrai! Petrai, eikš čionai.

Visi nustebę atsigręžia

PETRAS (daro žingsnį į šalį). Aš čia.

KERAITIENĖ. Dabar, kai tu nuplovei nuo mūsų šeimos tą juodą dėmę, mes nutarėme tave vėl priimti į savo šeimos židinį.

Petras stovi nejudėdamas

Aš manau, kad už tai, kiek mes prisikentėjome dėl tavo išdaigos, tu turėtumei bent atsiprašyti.

PETRAS. Atleiskite, aš tada apie jus nepagalvojau...

KERAITIENĖ. O mes apie tavo ateitį visada galvojame, kad iš tavęs žmogų padarytume. Mes jau ruošiamės važiuoti namo. Tavo dėdė laukia tavęs automobily ir nori tave drauge pasiimti. Tad eikime.

PETRAS. Ačiū. Bet aš pasiliksiu čionai. Dėdė Žiogas dar nesiruošia grįžti namo.

KERAITIENĖ. Koks jis tau dėdė! Žiogas paprastas kriaučius.

PETRAS. Jis man daugiau kaip dėdė...

KERAITIENĖ (į visus). Štai jums. Žiūrėkite, ponai. Visai pamiršo vaikas. Aš dar kartą sakau, kad mes tau atleidome ir leidžiame grįžti pas mus.

PETRAS. Ačiū. Aš pasilieku pas dėdę Žiogą.

KERAITIENĖ. Tai šitoks tavo dėkingumas globėjams?

PETRAS. Aš kaip kitaip stengsiuos atsidėkoti .

KERAITIENĖ (su dirbtiniu švelnumu). Bet, vaike, tu pagal vok apie savo ateitį, apie karjerą. Kur tu dėsies be užtarimo, be protekcijos?

PETRAS. Aš dirbsiu ir mokysiuos.

KERAITIENĖ. Tušti svaichiojimai. O aš ruošiaus eiti pas di rektorių ir prašyti, kad tave vėl į gimnaziją priimtų, iš kurios buvo išvarę. Bet jeigu taip, tai žinokis. Kriaučius buvai, kriaučius ir liksi!

PETRAS. Taip. Aš kitko ir nesiekiu.

KERAITIENĖ. Tad eik į savo girtų kriaučių kompaniją! (Apsisukus nueina dešinėn)

Gimnazistai grimasomis ją palydi. Marytė daro jai žemą reveransą. Aldona, kumščius sugniaužusi, stovi

ANDRIUŠIS. Nuo maro, bado, ugnies ir tokios tiotkos saugok mus, Viešpatie!

ALDONA. Begėdė! Kai direktorius buvo pasiūlęs atsiimti ir perkelti į kitą gimnaziją, tai ji kaip pasiutusi katė lakstė po miestą ir šmeižė savo giminaitį. Nekenčiu aš jos.

ŠURA. Gerai, Petrai. Tegul ji šildosi pati savo šeimos židiny.

I GIMNAZISTAS. Tegul šildosi...

ALDONA. Geriau griovius kasti, negu kepti tokiam židiny.

PETRAS (linksmai pagriebęs ją už abiejų rankų). Ačiū, Aldona! Ačiū, draugai, kad jūs mane ir dabar palaikote.

ANDRIUŠIS. Petrai, mes niekada neturėsime progos tiek tave užstoti, kiek tu už mus visus užsi-
stojai.

MARYTĖ. Mes visos verkėme, kai direktorius kalbėjo.

PETRAS. Bet dabar taip gera, aš taip laimingas.

ALDONA. Ir mes visi laimingi, žinodami, kad yra dar žmonių pasauly, kurie gali už kitus aukotis.

I GIMNAZISTAS. Kurie jokių audrų nenusigąsta.

ŠURA. Audrų, Petrai...

PETRAS. Taip, aš dabar laimingas, bet, draugai, aš laimingiausias buvau tada, kai, būdamas nuo visų atskirtas ir daugelio pasmerktas, aš gavau iš vieno jūsų laišką tik iš dviejų žodžių: „Aš netikiu.“ Ir parašiusiam šiuos žodžius aš būsiu visą gyvenimą dėkingas.

ŠURA (pasižiūrėjęs į dešinę). Štai, žiūrėkite, – atūžia visa mūsų šeštoji.

I GIMNAZISTAS. Ir auklėtojas...

Įsiveržia pulkas GIMNAZISTŲ ir GIMNAZISČIŲ

VISI. Valio

KERAITIS! Sveikas, Petrai!

Iš kairės renkasi triukšmo masinami gegužininkai, priešaky stovi ŽIOGAS

PETRAS. Sveiki, draugai!

Įeina TIJŪNAS su JASIUM

TIJŪNAS. Kur čia Keraitis?

BALSAI. Štai jis! Keraiti, auklėtojas tave kviečia!

Petras prieina ir lenkiasi. Tijūnas uždeda jam ranką ant peties. Visi nutyla

TIJŪNAS (*labai sujaudintu balsu*). Vaikeli, tu prisikentei dėl manęs. Aš esu skolingas tau ir jums visiems, mano šeštokai... Bet jūs atleiskite seniui.

PETRAS. Tamsta labai geras.

MERGAITĖS. Mes tamstą labai mylime.

VISI. Valio mūsų auklėtojas! Valio! Valio!

TIJŪNAS. Bet tau, vaikeli, aš ne vien moraliai skolingas... Aš turiu tau grąžinti... (Išima iš kišenės banknotą) Štai popierėlis. Jis yra pašventintas aukos už savo artimą, už savo draugų garbę, galbūt ir už mano, senio, ramybės. Pusę metų aš jį nešiojau kišenėj, ir jis man tartum deginte degino krūtinę nujautimu, kad jis ne man priklauso. Aš jį tau grąžinu. (Duoda Petrui banknotą)

PETRAS (džiaugsmingai). Ar tai tas pats? (Riša jį į raudoną skepetaitę)

TIJŪNAS. Tas pats, tas pats. Pusę metų jis išgulėjo pas mane, ir aš bijojau prie jo prisiliesti.

JASIUS. Petro tėvelis mirdamas jam šitą banknotą paliko.

VISI. Ach! Štai kaip! Tai dabar viskas aišku!

TIJŪNAS. Gerai, vaikeli, tėvelio palikimą tu sunaudojai. Jei jis mus dabar mato, jis džiaugiasi kartu su mumis.

O dabar, mano šeštokai, jums pranešu, kad jūsų draugas Petras Keraitis vėl priimtas į gimnaziją ir rytoj vėl jis sėdės klasėj drauge su jumis.

VISI. Valio! Valio! Bravo!

Vieni Petrą, kiti Tijūną griebia ir kelia aukštyn

PETRAS (prasiveržia pro minią prie Žiogo). Dėde... Dėde, mane vėl priėmė į gimnaziją!

ŽIOGAS. Sveikinu tave, vaikei. Tegul tau Dievas padeda. Tai dabar jau paliksi mus, mane su senele? Išsikelsi pas dėdę?

PETRAS. Dėde... Aš norėjau prašyti, gal aš galėčiau likti pas jus. Aš dirbsiu po pietų nors ligi vidurnakčio.

ŽIOGAS. Tai tu... tu sutinki likti pas mus?

PETRAS. Aš labai labai prašyčiau manęs nevaryti. Aš atidirbsiu.

ŽIOGAS. Vaikeli, gyvenk! Tu būsi mums paguoda senatvėj.

Petras apglėbia Žiogą už kaklo ir bučiuoja jį

TIJŪNAS. Šeštokai, veskite Keraitį pas direktorių. Jis nori jį pamatyti.

VISI. Pas mus! Petrai, pas mus! (Apkabina Petrą ir veda kairėn)

MOTIEJUS (gegužininkams). O mes savo Petrą palydėkime.

VISI, dainuodami „Tu, girele, tu, žalioji...“, nueina dešinėn. Lieka Žiogas ir Tijūnas ir lyg sužavėti klausosi tostančios dainos. Pasigirsta orkestro atliekamas maršas ir griausmingas, ilgai nenutilstąs „valio“

ŽIOGAS. Atžalynas auga, pone mokytojau!

TIJŪNAS. Auga... Gražus atžalynas auga!

Uždanga

1937

Kazys Binkis, „Atžalynas“, in: Kazys Binkis, *Moderniškas pavasaris: poezija, drama*, sudarė Adolfas Juršėnas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2011.

Klausimai
ir užduotys

1. Kodėl dramos pabaigoje – veiksmo atomazgoje – K. Binkis sukuria Petro susitikimą su bendraklasiais ir su dėdiene Keraitiene?
2. Kurie personažai ir kaip vertina tai, kad Petras prisiėmė kaltę?
3. Drama parodo žmogaus elgesį sudėtingose situacijose. Kaip jūs vertinate Petro poelgį, kaip pasielgtumėte tokioje situacijoje?
4. Kodėl Petras negrįžta pas Keraičius?
5. Paaiškinkite dvi paskutines dramos eilutes:
ŽIOGAS. Atžalynas auga, pone mokytojau!
TIJŪNAS. Auga... Gražus atžalynas auga!

Apibendrinamosios užduotys

1. Palyginkite, kurie veikėjai dramos pabaigoje vaizduojami pasikeitę, kurie lieka tokie patys? Savo nuomonę pagrįskite.
2. Palyginkite, kuo panašūs ir kuo skiriasi K. Binkio sukurti Petro ir Jasiaus, pono Keraičio ir ponios Keraitienės; auklėtojo Tijūno ir siuvėjo Žiogo charakteriai.
3. Nubrėžkite pasirinkto dramos veikėjo emocinę kreivę, remdamiesi vienu arba keliais dramos veiksmiais.
4. Užrašykite klausimą, kurį norėtumėte iš dramos kūrinio užduoti savo klasės draugams.
5. Remdamiesi drama ir kitų šaltinių medžiaga, sukurkite kryžiažodį apie tai, kuo domėjosi tarpukario Lietuvos mokiniai.
6. Kuo „Atžalynas“ yra aktualus šiandien? Kokios moralinės vertybės yra svarbios dramos veikėjams ir jums, šiandien skaitantiems K. Binkio dramą?
Atsakydami remkitės:
 - nagrinėta drama,
 - interviu su Kazio Binkio sūnumi Gerardu Binkiu,
 - interviu su režisieriumi Jonu Vaitkumi,
 - asmenine patirtimi.

Rašytojo sūnus Gerardas Binkis apie „Atžalyną“ ir Atžalyno kartą

Kuo „Atžalynas“ šiandien gali būti aktualus?

[...] Kaip šitoj sudėtingoj epochoj reikia elgtis? Kokios moralinės vertybės svarbesnės už aklą narsą? Kokia svarbi žmogaus vidinė būseną? Mes į tai nekreipiame dėmesio, o šios būsenos šiandien labiausiai ir trūksta. Šiandien mes gyvename paviršiumi ir gilumine žmogaus būseną nelabai rūpinamės. O tai galėtų būti mūsų jėga, ir ypač šitoj epochoj „Atžalyno“ kartai tai labiausiai ir rūpėjo: „Kas aš esu, kas aš noriu būti?

Jau pirmasis spektaklis parodė, koks „Atžalynas“ įtaigus. Šis kūrinys buvo statomas visose mokyklose visoje Lietuvoje. Įtaigumas buvo svarbiausias dalykas toje epochoje. Kelti kardą į padangę už tėvynę savo brangią mes negalėjom, nes mūsų rankos buvo per silpnos tam kardui laikyti, palyginus su tom galybėm, kurios buvo aplink mus. [...]

Kazys Binkis ne tiek savo poezija, kiek savo gyvenimu darė poveikį. Jis buvo patenkintas „Atžalynu“, manė, kad jam pavyko išsakyti tai, ko siekė. Svarbiausia – duoti jaunimui gaires, pavyzdį, kaip galima savo jaunystę panaudoti. Ir tie žodžiai svarbūs: „Gražus atžalynas auga.“

„Kazio Binkio įkvėpti. Gerardą Binkį kalbina Daiva Šabasevičienė“

(7 meno dienos, 2013-06-21, Nr. 25 (1039)).

Režisierius Jonas Vaitkus* apie Kazio Binkio pjesę ir kuriamą spektaklį kalba radijo laidoje „Kultūros savaitė“

http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1008388707/kulturos_savaite_2013_11_09_09_03

Režisierius Jonas Vaitkus apie pjesę ir pagal ją kuriamą spektaklį kultūrinėje spaudoje

Būtina įsigilinti į pasirinkto autoriaus problematiką. Kūrinys „liečia“ tave arba „neliečia“. Jeigu jis tavęs „neliečia“, tai geriau ir tu jo neliesk. Esi talentingas, gabus, tuomet imkis atsakomybės ir parašyk savo šių dienų „Atžalyną“, kooperuokis su gabiu literatu ir kurk šio kūrinio versiją arba pratęsk šioje dramoje aprašomos klasės likimo istoriją: įdomu, kas su tais žmonėmis vyksta, jiems pabaigus mokyklą? Yra apie ką pagalvoti, verta pasigalynėti, kad pajustum ir savo pajėgumus – gal paskiau bent kiek aprims perdėtas žavėjimasis savimi ir savo galimybėmis?

Ši problema mane ir verčia grįžti prie lietuviškų medžiagų ir įsigilinti, suprasti, ar *tie* žmonės mums yra artimi, ar ne? Ar tie dalykai, kuriuos jie užčiuopė, dar tebėra gyvi, aktualūs, ar jie keičiasi? Ką per tą laiką mes naujo davėm pasauliui, be drabužių, makiažo – išorinės mados ar įvairiausių technologijų, komunikacijų, ryšių?.. Man svarbu pristatyti pasirinktą medžiagą. Tai nėra restauravimas. Tai bandymas atrasti kartų ryšį, žmonių ryšį, tėvų ir vaikų ryšį, laiko – praeities ir dabarties – ryšį. Todėl ir renkuosi tokius kūrinius, kaip „Atžalynas“, Vaižganto „Nebylys“, Sauliaus Šaltenio scenarijus filmui apie Salomėją Nėrį ir kitus.<...>

Kaip atradote „Atžalyną“?

„Atžalynas“ visada buvo kaip rakštis – neišsprendžiamas, nesibaigiantis klausimas ir viltis, dar nuo to laiko, kai Šiauliuose įkūriau pirmąją savo studiją. „Atžalyną“ skiriu žmonėms, kurie sugeba klausytis, kurie turi jautresnę prigimtį, kurie atskiria tikrąsias vertybes nuo kasdienio makiažo. [...]

„Atžalyne“ Petras pats prisiėmė kaltę, jo niekas neapkalmino. „Atžalyne“ veikia moralinė kategorija. Jausdamas, kad jam pačiam bus sunku bendrauti nusikaltusioje klasėje, Petras prisiima kaltę. Nuo susiformavusios įtampos jis išgelbsti visus. Čia kalbama apie žmones, kurie rausta dėl kitų žmonių nuodėmių.

Režisierius Jonas Vaitkus: nereikia „vaidinti“ kūrybinio proceso //

Daiva Šabaševičienė, „Literatūra ir menas“, 2013-11-08

* Spektaklį pagal K. Binkio „Atžalyną“ režisierius Jonas Vaitkus sukūrė Lietuvos nacionaliniame dramos teatre (premjera įvyko 2013 m. lapkričio 8 d.). Vaidina aktoriai: Petras Keraitis - Petras Kuneika, Jasius Šiaučiušas - Karolis Matuliuskas, Tijūnas - klasės auklėtojas - Povilas Budys, Inspektorius - Vytautas Anužis ir kt.

Kūrybinis rašymas

1. Sukurkite dramos epizodą apie savo klasės gyvenimo įvykį (pamokos, pertraukos ar renginio metu).

Kad parašytumėte dramos epizodą, jums reikės:

- 1) įvardyti, kas jums svarbu – ką norite pasakyti, kokią idėją (pagrindinę mintį) norite išreikšti,
- 2) sugalvoti įvykį, kurio metu atsiskleis veikėjų charakteriai,
- 3) atkreipti dėmesį į dramos žanro ypatybes,
- 4) numatyti, kur ir kada vyksta veiksmas,
- 5) sukurti veikėjų charakterius – išsiaiškinkite, kokios ryškiausios jų savybės, ką ir kaip veikėjai kalba, kaip elgiasi.

Kaip sukurti gyvą dialogą?

Kaip ir realiame gyvenime, kūrinyje pašnekovai stengiasi vienas kitą įtikinti. Jie gali aiškinti, ironizuoti, provokuoti, negirdėti kito argumentų, išsakyti arba nutylėti, ką mano, reikšti arba slėpti jausmus.

Kam skirtos remarkos?

Individualizuoti veikėją per jo veiksmus:

KERAITIENĖ (*šlifuoja nagus*). Turbūt savo gimnazistiškas dienas prisiminei?

Perteikti veikėjo nuotaiką, jausmus:

PETRAS (*atsidusęs*). Su sodžium visuomet gaila skirtis.

Pavaizduoti aplinką:

Klasė. Rytas. MOKINIAI renkasi. Kairėje sėdi MERGAITĖS, dešinėje – BERNIUKAI. Prieš suolus katedra.

Kampe lenta. Klasėje užesys: kas pamokas pusbalsiu kartoja, kas nurašinėja. Kiti grupėmis kalbasi, išdaigauja

Kaip tobulinti pirmuosius juodraščius?

Juodraščio tobulinimo tikslas – atrasti, sukurti taiklias detales, padedančias plėtoti įvykius, atskleisti charakterius, kuriuos kuria vaizduotė.

Perrašykite dialogą pridėdami paaiškinimus, ką kiekvienas veikėjas jaučia ir galvoja.

Tobulinkite dialogą, atsižvelgdami į pasirašytus paaiškinimus.

Leiskite veikėjams kalbėti savitu balsu, kad žodžiai, veiksmai, mintys atskleistų jų prigimtį.

Pabandykite pakeisti veikėjo teiginį priešingu, tuo pat metu pauze, veido išraiška, judesiu leisdami suprasti, kas iš tiesų norėta pasakyti.

Išsaugokite juodraščius, visuomet galėsite rinktis pirmąjį variantą, jeigu jis jums atrodys geriausias.

Darbas, parašius dialogą

Visą Jūsų parašytą tekstą verta aptarti šiais aspektais:

Kokią idėją (pagrindinę mintį) perteikiate?

Ar Jūsų kūrinyje atskleidžiami charakteriai?

Ar parašytas kūrinys – dramos epizodas?

Kaip charakterizuojami veikėjai?

Ar tikslingai panaudojote remarkas?

Ar pokalbio veikėjai pristatomi tik jiems būdinga kalba?

Ar dialogas skamba natūraliai? Kaip to pasiekiate?

Ką reikėtų papildyti, keisti?

Kokia galėtų būti kita pabaiga?

Kas labiausiai pavyko?

Rašymas apie literatūrą

Parašykite rašinį apie Kazio Binkio dramą „Atžalynas“.

Kad parašytumėte rašinėlį, siūlome remtis:

nagrinėta drama,

žiniomis apie rašytojo gyvenimą ir prieškario Lietuvos laikotarpį,

patarimais, kaip rašyti apie dramą.

Patarimai, kaip rašyti apie dramą.

I. **Ižanga.** Ką reikėtų parašyti apie autorių ir dramos sukūrimo aplinkybes? Koks istorinis laikotarpis vaizduojamas? Apie ką ši drama?

II. Temos plėtojimas:

1. Siužetas. Veiksmas. Konfliktas.
Kokia seka dramos kūrinyje vaizduojami įvykiai? Glaustai papasakokite, kokie įvykiai vaizduojami dramoje.
Kuriuose įvykiuose dramos veiksmo įtampa stiprėja?
Kuris įvykis yra dramos kulminacija, kuris – atomazga?
Kokie konfliktai vaizduojami dramoje? Kuris konfliktas yra svarbiausias?
2. Veikėjai.
Kuris veikėjas yra pagrindinis?
Apibūdinkite pagrindinio veikėjo būdo bruožus.
Kokius šio veikėjo bruožus atskleidžia remarkos? Kiti veikėjai? Jis pats?
Kaip veikėjas vertina aplinką? Įvykius? Kitus veikėjus? Save patį?
Kokiais žodžiais, veiksmais jis išreiškia pagrindines dramos idėjas?
3. Veiksmo aplinka (vieta, laikas).
Kada ir kur vyksta veiksmas?
Ką apie veikėjų charakterius, gyvenimo būdą, vertybes sužinome iš vaizduojamos aplinkos.
4. Veikėjų kalba.
Ar veikėjų kalboje vartojamos tarmybės, žargonas, klišės?
Kokie žodžiai ir frazės yra sakomi svarbiausiais momentais?
Kokius ryškesnius žodžius, posakius pastebėjote dramos veikėjų kalboje?
Kaip veikėjo kalba atskleidžia jo charakterį?
5. Nuotaika.
Ar apie nuotaiką yra rašoma dramos remarkose, dialoguose?
Ar nuotaika yra įvardyta, ar ją suprantame netiesiogiai?
Kaip nuotaika sukuriamą?
6. Idėja (pagrindinė mintis)
Kokias pagrindines idėjas atskleidžia drama?
Išskirkite, kurie dramos elementai (charakteris (-ai), konfliktas, veiksmo vieta ir laikas, kalba) turi didžiausią įtaką perteikiant pagrindines dramos idėjas?

III. **Pabaiga.** Kuo jums aktuali drama?

Turinys

Pratarmė	3
1. Jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės	4
Vytautas Mačernis	5
<i>Vytautas Mačernis. Rudens sonetai</i>	13
<i>Vytautas Mačernis. Žiemos sonetai</i>	16
<i>Vytautas Mačernis. Aš pažinau karalių tavyje</i>	17
Kazys Binkis	23
<i>Kazys Binkis. Atžalynas</i>	29

Informacija – www.liti.lt

Pastabos – knyga@liti.lt

Užsakymai – platinimas@liti.lt

Detalesnė informacija:

Cytis Vaškelis: m. + 370 6 5668203, gytis@liti.lt

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Į. k. 111955176

Antakalnio g. 6, Vilnius LT-10308